

İRFAN

Nº 91 İyun 2014 İctimai fikir jurnalı 3 AZN

**BU YAY
QƏLBİNƏ
QURANI YAY!**

Redaktordan

Əziz Oxucu!

Yayın gəlisi, havaların isinməsi eyni zamanda tətilin gəlişindən xəbər verir. Əlbəttə ki, hərkəsin yay ilə bağlı xüsusi istirahət planları var. Dünya insanının tətili sərf əyləncədən ibarət görməsinin əksinə, müsəlmanın tətil anlayışı fərqlidir. İlk növbədə qeyd edək ki, tətil ətalət sözündən gəlir və müsəlmanın həyatında ətalətə yer yoxdur. Müsəlman üçün ezamiyyət demək, qohum-əqrəbanı ziyarət və insanın özünə ayıracığı vaxt nəzərdə tutulmalıdır. Müsəlmanın yaşayışı, səyahəti sərf əyləncə xarakteri daşılmamalıdır. Çünkü onun hər halı özü, ailəsi və bütün insanlar üçün faydalı olmalıdır. Elə isə yay aylarını işlərimizin səngiməsi səbəbilə özümüzə, övladlarımıza, yaxınlarımıza ayıracığımız fürsət bilməliyik. Üstəlik qarşidan Quranın nazil olduğu Ramazan ayı da gəlir. Zaman-zaman işlərimizin çoxluğu səbəbilə mənənəviyyatımıza qarşı göstərdiyimiz ehmal-karlıqların əvəzini çıxməq üçün ən gözəl mövsüm dəyək əslində. Elə isə Quran'a qulaq verməyə, həyatımızı onunla gözəlləşdirməyə can ataq.

Qapağı “Bu yay qəlbinə Quranı yay!” şurunu cəkdiyimiz bu sayımızda bir-birindən maraqlı

yazilarla görüşünüzə gəldik. “Dəyər Markamız Quranı-Kərim” başlıqlı məqalədə müsəlmanlığımızın dəyərinin Quran'a bağlılıqdan keçdiyini oxuyacaqsınız. “Canlı Quran Ola Bilmək” yazısında oxuduğumuz Quranı həyata nə dərəcədə tətbiq etməli olduğumuzu bir daha yada salaq. “Quran Ayı Ramazan”, “Ev Sahibi”, “Həyatı Quranla Gözəlləşdirək” adlı məqalələr ana mövzumuza işiq tutur. Bu sayımızda Hafiz Laçın Quliyevlə Quranı-Kərim haqda müsahibəmizi sizin üçün yayımlayıraq. Həmçinin gözləri görməyən, amma bu məhrumiyyətə görə özünü həyatın axarına buraxmayan, əksinə, mücadilə aparan və Quranı-Kərimlə həmhal olmağa can atan Ayna xanımla olan səhbətimizi də sizlərlə paylaşırıq.

Gəlin bu yay sözün həqiqi mənasında Quran'a könül verək, həyatımızı ona görə nizamlayaq, övladlarımızı Quran nemətindən məhrum etməyək. Əllərindən tutub Quran kurslarına aparaq, evlərdə Quran halqaları təşkil edib bütün ailə üzvlərimizlə oxuyaq, öyrənək, öyrədək. Qarşidan gələn Quran ayınız - Ramazanınız mübarək olsun!

İRFAN
İyun/2014/Nº:91
ictimai fikir jurnalı
Dövlət Reestr №: 1763

Təsisçi:
İpəkyolu MMC

Baş redaktor:
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

Məsul katib:
İlham SOVQATOV

Məsləhətçi:
Dr. Abbas QURBANOV

Kompüter dizaynı:
Ülvi MƏMMƏDOV
Copyright 2013 © All Rights Reserved
Created and supported by “irfan”

Foto:
«İRFAN»

Redaksiya heyəti:
Akademik
Vasim MƏMMƏDƏLİYEV
Prof.Dr. Şahin XƏLİLLİ
Dr.Siracəddin HACI
Dr.Alpay ƏHMƏDOV
Seyid Camal ƏZİZMBƏYLİ
Eldəniz SALMANOV
Ramiz MƏMMƏDOV
Səadət MÜRŞÜDOVA
Arif HEYDƏROĞLU
Akif HÜSEYNOV
Fuad QULİYEV

Ünvan:
Bakı şəhəri,
Cəfərov Qardaşları küç. 16
Tel: (+994 12) 492 32 23,
493 02 93

www.irfandergisi.com
E-mail
irfandergisi@yahoo.com

Abunə və reklam işləri:
Tel: 051 412-22-82
**Təklifləriniz üçün bu nömrəyə
müraciət edə bilərsiniz**

Jurnalın materiallarından istifadə
edərək istinad zəruridir. Müəllifin
məvqeyi ilə redaksiyanın məvqeyi
üst-üstə düşməye bilər.

İllik abunə qiyməti:
Ölkədaxili 35 AZN
Xarici ölkələr üçün 60 Avro

3

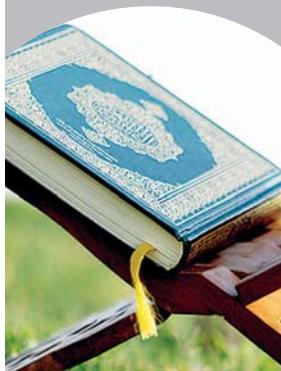
DƏYƏR
MARKAMIZ

NURLAN
MƏMMƏDZADƏ

14

HƏYATI
QURANLA
GÖZƏLLƏŞDİRƏK
RÜFƏT ŞİRİNÖV

28

HAQQ
DOSTLARINDAN
HİKMƏTLƏR
CƏFƏRİ-SADIQ
(q.s)
-5-

OSMAN NURİ
TOPBAŞ

18

BARMAQLARI
VƏ KÖNLÜ İLƏ
QURANI OXUYAN
ADAM

MÜSAHİBƏ

Nasimi

Sorma hər kişinin əslin izzatından bəllidir / Söhbəti iżfan görənlər xidmətinən ballidir.

6 Quran Həyat Qurandır
Eldar KƏRİMOV

8 Canlı Quran Ola Bilmək
İlham SOVQATOV

10 Hafız Laçın Quliyev ilə müsahibə

16 Quran Təliminin Əhəmiyyəti
İrfandan

20 Bəraət Gecəsi
Müşfiq XƏLİLOV

22 Quran Ayı Ramazan
Aqıl ƏLİYEV

24 Ev Sahibi
Nurəddin RÜSTƏMOV

26 Bir Aye
Fuad QULİYEV

27 Bir Hədis
Səfa MURADOV

35 Quran gündəliyi
Kamran MƏMMƏDOV

36 Muhəmmədi Qulluq Dəryasının Damlası
Hz. Mövlana q.s
Mübariz ƏLİOĞLU

38 Ağsaqqal Nəsihəti

41 Ölüyü Quran oxumaq
Dr. Əhməd NİYAZOV

44 "Heydər Əliyev və Müstəqil Azərbaycan"
Hüseyn HÜSEYNZADƏ

46 Çərxi-Fəlek
Əziz SULTANOV

48 Sevginin Əlamətləri
Adem ŞAHİN

50 Nənəmin Qədim Ətri
Alpay AZƏR

52 Super Uğurluların Ortaq Sirri: MEB
İsmayıllı VƏLİYEV

54 Xəbər

الْكِتَابُ مَبْرُورٌ كَمَرْكَبٍ مَّرْكَبٍ

DƏYƏR MARKAMIZ QURANI-KƏRİM

İlk insan olan Hz. Adəmlə Həvvvanın ilahi qadağalara riayət etməmələri səbəbilə cənnətdən dünyaya göndərilmələri hər kəsə məlum olan bir hadisədir. İlk insan Yaradanın sözünü dinləməyərək, sanki özünü dünya quyusuna atdı. Beləliklə, insan oğlunun həyat macərası başladı. Buradakı aqibəti məşəqqət və çətinliklərlə dolu ömür sürmək oldu. Bəzən yaşıdığı sevinc yolunu azdırıcı, bəzən də kədər onu üsyana sürüklədi. Həyatda qalmaq üçün quyuya düşən insanlar kimi bir-birini əzərək, bəzən də ətrafindakıların ənsəsinə basaraq yüksəlməyə çalışdı. Kim olduğunu unutdu, gəldiyi yeri, kimin hüzuruna çıxacağını unutdu. Həyat labirintində yolunu itirdi. Hər şeyə əl atdı, hər yola girdi, amma sonunda yenə başladığı yerə gəldiyini gördü. Dünya adlı

quyunun qaranlıq dərinliklərində çabalyan, həyat mücadiləsi aparan insanlar arasında yalnız Rəbbini tanıyanlar xilas oldular. Çünkü onlar qurtuluşun Rəblərinin onlara uzatdığı “ip”dən yapışmaqla mümkün olduğunu dərk etdilər. Düşdüyü quydan qulunu çıxarmaq üçün Allahın insana uzatdığı “ip” Quranı-Kərimdir. Uca Yaradan bəndələrini bu ip-dən yapışmağa belə səsləyir:

“Hamılıqla Allahın ipinə (Qurana) möhkəm sarılın və (firqələrə bölünüb bir-birinizdən) ayrılmayın!” (Ali-İmran, 103).

Həyatı və sözləri ilə Quranın canlı təfsiri və nümunəsi olan Allah Rəsulunun hədislərində də bu haqda söylənmiş sözlər çoxdur. Bir hədisi-şərifində buyurur: “Allahın kitabı (Quran) göydən yerə uzadılmış bir ipdir” (Əhməd b. Hənbəl, II/17, 26). Başqa bir hədisi-

Möminin keyfiyyət və dəyəri Quranı-Kərimə bağlılığı və onunla həmhal olması nisbətində ölçülür. Kim Qurananə qədər yaxındırsa, möminlik vəfsi də bir o qədər dəyər qazanır. Allah Rəsulu və əshabi-kiramın həyatı Quran indeksli idi. Həzrət Peyğəmbərin həyatı, onsuz da Aişə anamızın ifadəsi ilə desək, Quran idi. Canlı Quran olmağın ən ali nümunəsi idi. Onu bu şəkildə görən səhabələr də ona bənzəmək üçün Qurandan möhkəm yapışmışdır. Allahın kitabına o qədər aşiq idilər ki, gecələr, xüsusilə də, Ramazan gecələrində Quran oxuyan əshabın evlərindən arı viziltisina bənzər səslər gələrmış.

şərifdə isə Quran haqqında: "Bu Quran həbullahdır (Allahın ipidir), nurdur və faydalı şəfadır. Ondan yapışanı qoruyur, ona tabe olanı xilasa aparır", - deyə buyurulur (Darimi, Fəzailul-Quran, I). O Quran ki, möminlərə şəfa, qəlblərə dəva, müttəqilərə hidayət rəhbəridir. İzindən gedənləri dünya və axırət səadətinə qovuşdurən bələdçi, yoluunu azanlara mayakdır.

Möminlik keyfiyyəti Quranla ölçülür.

Möminin keyfiyyət və dəyəri Quranı-Kərimə bağlılığı və onunla həmhal olması nisbətində ölçülür. Kim Qurananə qədər yaxındırsa, möminlik vəfsi də bir o qədər dəyər qazanır. Allah Rəsulu və əshabi-kiramın həyatı Quran indeksli idi. Həzrət Peyğəmbərin həyatı, onsuz da Aişə anamızın ifadəsi ilə desək, Quran idi. Canlı Quran olmağın ən ali nümunəsi idi. Onu bu şəkildə görən səhabələr də ona bənzəmək üçün Qurandan möhkəm yapışmışdır. Allahın kitabına o qədər aşiq idilər ki, gecələr, xüsusilə də, Ramazan gecələrində Quran oxuyan əshabın evlərindən arı

viziltisina bənzər səslər gələrmiş. Çünkü onlar Quranı həyatlarının bir parçasına çevirmişdilər. Sixıntıya düşəndə, sevinəndə, fəlakət baş verəndə, toyda, yasda, bir sözlə həyatın hər anında Quranla həmhal idilər. İbn Abbas (r.anhumə) bu halı necə də gözəl ifadə edir: "Dəvəmin ovsarını itirsəm, onu Quranı-Kərimə baxaraq taparam".

Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) hər fürsətdə əshabını, onların timsalında qiyamətə qədər yaşayacaq bütün müsəlmanları Quranı-Kərim tilavətinə və həyatı Quranə görə nizamlamağa dəvət edirdi. Hədisi-şəriflərində Quran oxumağın fəzilətindən və Quranə indekslənmiş həyat sürənlərin üstünlüklerindən söz açırdı. Allah Rəsulu bir hədisində belə buyurur:

"Quran oxuyan mömin portagal kimidir: ətri də xoşdur, dadi da. Quran oxumayan mömin xurma kimidir: ətri yoxdur, amma dadi gözəldir. Quran oxuyan münafiq nənəyə bənzəyir: ətri gözəldir, amma dadi acıdır. Quran oxumayan münafiq Əbu Cəhl qarızına bənzəyir: ərtri yoxdur, dadi daacidir" (Buxarı, Müslim).

Bu gün kapitalizmin insanların həyat tərzinə ciddi mənada təsiri onları maraka aludəcisinə çevirdi. Mətbəx əşyasından tutmuş əyin-başa qədər, işlətdiyimiz telefonlara, baxdıgımız televizor monitorlarına qədər hər şeyin tanınmış marka olmasına əhəmiyyət veririk. Bəs görəsən, möminin şəxsiyyət markası olan Quranı-Kərimə nə qədər əhəmiyyət veririk? Quran bir markadır, namaz markadır, səcdə markadır, dua markadır. Möminlik markası Hər biri insanlığımızın, müsəlmanlığımızın dəyərini göstərən markadır. Kostyum alarkən sevdiyimiz markaya verdiyimiz önəmi yaşıyarkən Quranə verə bilirikmi, görəsən? Uşaqlarımıza Quranı sevdirə bilirikmi?

Quran Allah-Təalanın bəşəriyyətə bəxş etdiyi lütfüdür. Quran insan ogluna verilən misilsiz nemətdir. Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) bir hədisi-şərifində geyindiyi gözəl pal-

Mənə Quran oxu!

tarlara görə hər hansı vəbalının olub-olmadığını soruşan səhabəyə “*Allah verdiyi neməti qulunun üzərində görmək istəyər*”, - deyə buyurmuşdur. Əgər Allah bəndəsinə verdiyi maddi imkanları əynində görmək istəyirse, mənəvi qidamız olan, ən gözəl nemət sayılan Quran nemətinə olan diqqətimizə nə qədər əhəmiyyət verir, bir düşünək.

Könlümüzə Quranı yayaq!

Bu gün Quran bizimlədir, onu oxuya bilirik. Lakin Quranın qiyamət gündündə də bizişmə olması və şəfaət etməsi üçün hər şey öz əlimizdədir. Nemətin böyüklüyü, eyni zamanda vəbalın da böyüklüyü deməkdir. Həzərət Peyğəmbərin qiyamət günü Quranın gətiriləcəyini və onu oxuyanlara şəfaət edəcəyini bildirən hədisləri olduğu kimi, Qurandan üz çevirənləri gözləyən həzin aqibəti xəbərdar edən hədisləri də var. Hətta Quranı-Kərimdə Quran laqeyd qalanlar haqda belə buyurulur: “(O gün) **Peyğəmbər də: Ey Rəbbim, həqiqətən qövmüm bu Quranı tərk etmişdi**”, - deyəcək” (əl-Furqan, 30)

Quranın və Peyğəmbərin bizdən şikayətçi olmaması öz əlimizdədir. Nə qədər ki, gec deyil, həyatımızı ona görə nizamlamalı, oxumalı, oxutmalı, incəliklərini öyrənməli, həyata tətbiq etməliyik. Hər kəsin istirahətə üstünlük verdiyi yay mövsümü yaxınlaşır. Əslində isə yay mövsümü məzuniyyətimiz səbəbilə özümüzzü mənəvi cəhətdən yeniləmə fürsətidir. İl ərzində yorulan bədənimizi istirahət etdirərkən, bir tərəfdən də işlərimizin çoxluğu səbəbilə mənəviyyatımızı lazıminca diri tuta bilmədiyimizi düşünüb ruhi qidamızı da almağı unutmayaq. Bu yay Quranı qəlbimizə yayaq. Quranla bahar gəlsin evlərimizə. Övladlarımızı Quranla tanış edək, bütün ailə üzvləri ilə birlikdə gündəlik, həftəlik Quran proqramları təşkil edək və gələcəyimiz sayılan bugünün azyaşlarını doğru istiqamətləndirək. Bu yay Quranın nazil olduğu Ramazan ayı da qapımızı döyür. Bu fürsəti yaxşı dəyərləndirək ki, evlərimizdə Quran iqlimi hakim olsun.

Abdullah b. Məsud gözəl Quran oxuması ilə məşhur səhabə idi. Hətta Peyğəmbərimiz (s.ə.s) İbn Məsudun səsindən Quran dinləməyi çox sevərdi. Çox gözəl səsi vardı. Bir dəfə Allah Rəsulu İbn Məsuddan Quran oxumasını istədi. İbn Məsud:

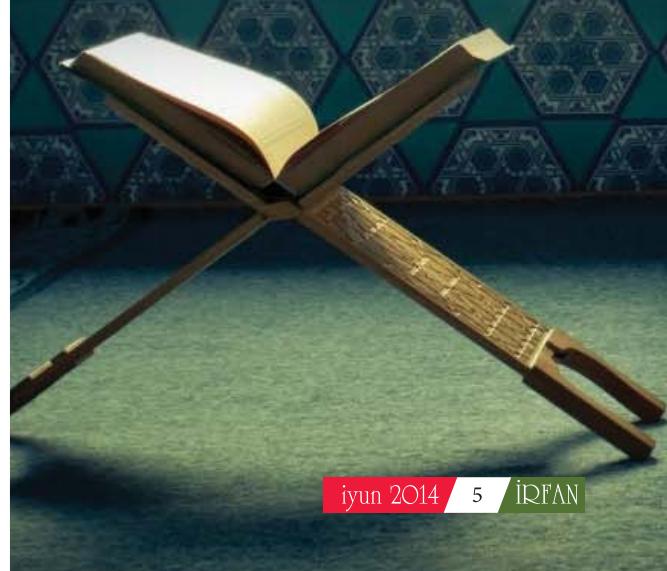
- Ya Rəsulallah, Quran sənə nazil olduğu halda mən onu sənə necə oxuyum?, - deyə soruşdu.

Peyğəmbərimiz (s.ə.s) də belə cavab verdi:

- *Mən Quranı başqalarından dinləməyi də sevirəm.*

İbn Məsud “Nisa” surəsini oxumağa başladı. Elə ki, “(Ya Rəsulum!) Hər ümmətdən (peyğəmbərini) bir şahid gətirəcəyimiz və səni də onlara şahid təyin edəcəyimiz zaman (kafirlərin halı) nə cür olacaq?” (41-ci ayə) məalindəki ayəyə gələndə Rəsuli-Əkrəm (s.ə.s) “Bəsdir”, - dedi. Abdullah (r.a) başını qaldıranda Peyğəmbərimizin gözlərindən yaş süzüldüyünü gördü.

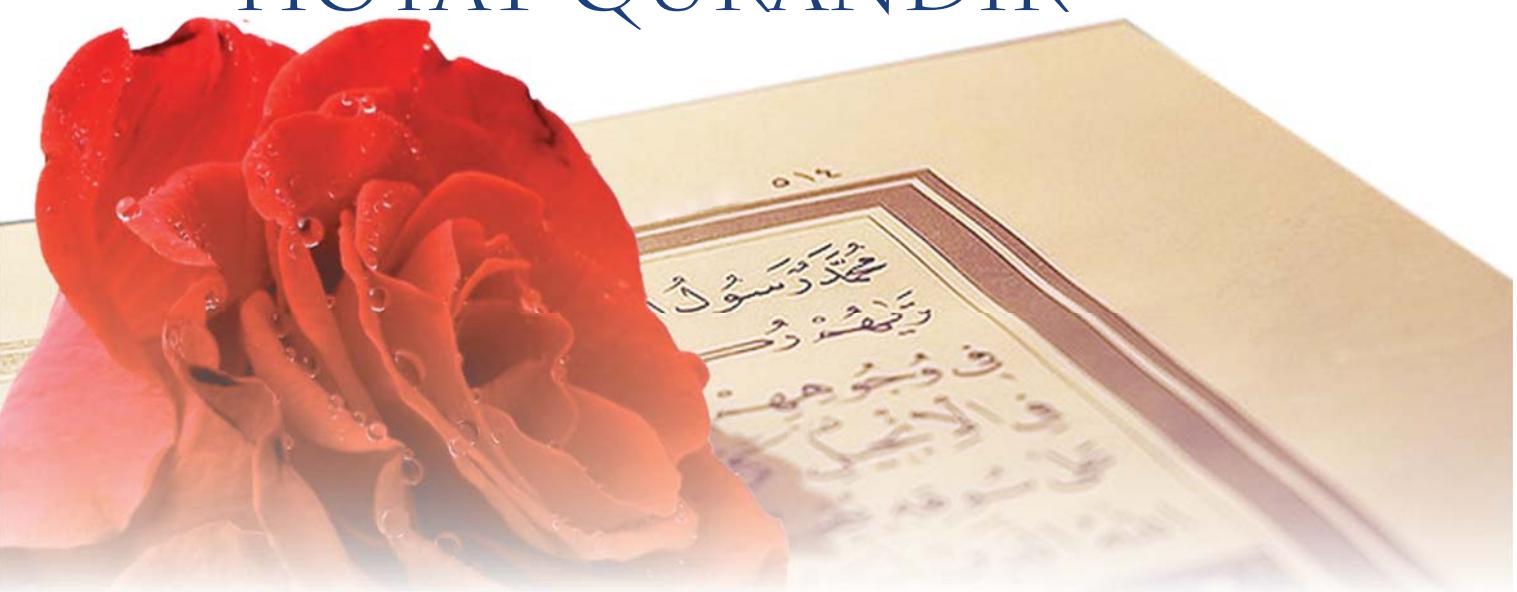
(Buxari, Fəzailul-Quran, 33-4; Müslim, Müsafirin, 247).

Quran

HƏYAT QURANDIR

*Ağır gəlirsə yaşam,
Qurana sığınacaqsan, paşam!*

Bir həyat düşün ki, bütün dəyərlərdən uzaq yaşanır. Bir cəmiyyət xəyal et ki, utanmaq nədir bilmir orda insanlar. Utanmadan yaşanan həyatda bütün çirkinliklər normal qarşılınır cəmiyyət tərəfindən. Qardaş qardaşı aldadır alış-veriş edərkən. Gənclər boş oturacaqlarda oturduğu halda qocalar ayaqda qalır avtobusun qapıları arasında. Analar öz körpələrini ya bətnlərində öldürür dönyaya gəlməmiş, ya da dünyaya gəldikdən sonra küçələrdəki zibilliklərə tərk edir. Oğul atasının mülkünə sahib olmaq üçün baltanın altında ikiyə ayıır atasının başını. Bazardan üç kiloqram adına aldığın soğan evdəki tərəzidə iki kiloqram görsənir. Bir loğma çörək tapa bilməyib acıdan ölən insanları görməməzlikdən gəlir hər gün yemək hesabına minlərlə manat xərcləyənlər. İnsanlar arasında

bərabərlik yoxa çıxıb, güclülər zəifləri öldürüb yaşamalıdır prinsipi ilə yaşanır həyat.

Bəli bütün bunlardan, bütün bu pisliklərdən qurtulmağın yeganə yolu vardır ki, o da Allah-Təalanın biz bəndələrinə göndərdiyi Qurani-Kərimin qoyduğu qaydalara uyğun yaşamağımızdır. İllərlə bizlərdən uzaq tutulub divarlardan asılan o müqəddəs kitabla aramızdakı məsafələri qısaltmalılıq əvvəlcə. Yoxsa nə onun bizə, nə də bizim özümüzə heç bir faydamız olmayacaqdır. Belə davam etsə qəbristanlıqda oxununan sadəcə bir xoş səda olaraq qalacaq qulaqlaimızda Quran. Onu da oxuyan gözəl qiraətlə oxumuşsa.

Əngözəl həyat onunla qurulan həyatdır. Əsl xoşbəxtlik onun əmrlərinə uyub həyati ona görə şəkilləndirməkdir. Zamanı ən gözəl dəyərləndirmək hər gün ona zaman ayırmadır. Onun ucsuz-bucaqsız hikmət dəryalarına baş vurmaqdır ən böyük kəşflər. Onunla yaşamaqdır ən sevgiliyə vüs-

lətin yolu. Gediləcək ən doğru ünvana onda gizlənmiş yol xəritəsindən istifadə etməklə getmək mümkündür.

Quran bizə bir çox peyğəmbərləri anladır. Peyğəmbərlər qissələrinə fərqli surələrdə fərqli rakurslardan baxır və bizim də o fərqləri görməyimizi istəyir. Qurani-Kərimi ilk dəfə oxuyanlar orada təkrarları görür, ayələrin bir çoxunun təkrar olduğunu düşünür. Amma bu belə deyil. Təkrar kimi görünən ayələr əslində fərqli mesajlar verir. Fərqli hadisələrə işiq salır, bir çox problemin həllini açıqlayır. Həyatda rast gələcəyimiz elə bir problem yoxdur ki, onun həllini Quran'da görməyək. "Qurana baxan deyil, həyata Quranla baxan nəsillər" yetişdirməyənədək problemlərimiz həll olunmayacaq.

Nuh qövmü kimi tügyan əhli ilə eyni zamani, eyni dövranı, eyni məmləkəti paylaşılığında - quruda gəmi tikəcəksən.

Lut qövmünün problemlərini gördünmü - onlardan Allaha siğınacaq, onların etdiklərindən uzaq olacaqsan. Gec və ya tez kütləvi həlaklarına da şahid olacaqsan.

Sənə bir xəstelik yoluxdumu - Eyyub olacaqsan. Dilini zikrdən uzaq tutmaya- caqsan. Şeytanın vəsvəsəsini duyunca isə Allaha pənah aparacaqsan. Biləcək və inanacaqsan ki, Allaha tamamilə təslim olduqdan sonra dərdinə dərman olan su ayaqlarının altından fişqıracaq.

Zəkəriyyə kimi övlad həsrəti ilə yanlıqda - səni heç bir zaman darda qoymayan, dualarını geri çevirməyən Allaha yönəlcəksən. Övlad deyil, Onun dinini yaşayacaq vəli istəyəcəksən. Sənin üçün deyil, ümmət üçün yalvaracaqsan. Duaları qəbul edən Allah da duanı geri çevirəcək. Hər zaman yaşayacaq (Yəhya) bir övladla müjdələnəcəksən.

Quyuda da, zindanda da Yusif olacaqsan. Nə dünyaya, nə də Züleyxalara uyacaqsan. Elə bir "köynəyə" sahib olacaqsan ki, günahsızlığının ən böyük dəlili olacaq. Ləkəli geyimlərdən, səni ləkələyəcək hə-

Ən gözəl həyat onunla qurulan həyatdır. Əsl xoşbəxtlik onun əmrlərinə uyub həyati ona görə şəkilləndirməkdir. Zamani ən gözəl dəyərləndirmək hər gün ona zaman ayırmaqdır. Onun ucsuz-bucaqsız hikmət dəryalarına baş vurmaqdır ən böyük kəşflər. Onuna yaşıamaqdır ən sevgiliyə vüslətin yolu. Gediləcək ən doğru ünvana onda gizlənmiş yol xəritəsindən istifadə etməklə getmək mümkündür.

yatdan uzaq yaşayacaqsan. Bu "köynək" sənin üçün ağlayaraq kor olan gözlərə belə məlhəm olacaq.

Davudla, Süleyman kimi bir səltənətin olunca - Süleymana qalmayan dünyanın sənə də qalmayacağını bilərək yaşayacaqsan. Nə quşların dilini bilmək, nə küləyə sahib olmaq, nə cinləri idarə etmək səni əbədi etməyəcək. Olsa-olsa imtahanını artıracaq, məsuliyyətini çoxaldacaq. Ədalətlə iqtidarda olmayı onlardan öyrənəcək, bir qarışqanı belə əzməkdən çəkinəcəksən.

Onu bil ki, Quranın əsl məqsədini unudaraq onun missiyasını dəyişmək zülmədir. İnsanın edə biləcəyi ən böyük yanlışdır. İçində yazılışları həyatında bircə dəfə açıb oxuyan, oxuduğunu anlayan heç kimsə onu ölü üçün oxumaz. Çünkü bütün əmrlər ya dirilər üçündür, ya da ölü qəlbləri diriltmək üçün. İnsanın yaşaması, yeyib-içməsi, gəzib-dolaşması onun diri olmasına dəlil sayılmamalıdır. Çünkü diri olmaq düşünmək deməkdir. Quran düşünənlər üçündür.

Allah Təalanın buyurduğu kimi: "Bu mübarək kitabı, insanların onun ayələrini düşünüb anlaması və ağıl sahiblərinin də ondan ibrət götürməsi üçün sənə nazil etdik". (Sad, 38/29)

CANLI *Quran* OLA BİLMƏK

Peyğəmbərimizin (s.ə.s) əxlaqını, həyat tərzini bilmək istəyənlərə, Onun həyatı ilə maraqlanınlara Hz. Aişə (r.a) anamız qısa və misilsiz cavab vermişdir: “Onun əxlaqi Quran idi”¹, “O, canlı Quran idi”.

Canlı Quran olmaq Quran'a can vermək deyil, Quranla canlanmaq mənasındadır. Quranın təravətindən istifadə edib gözəl rayihələr yaymaq deməkdir. Quran ziyafətində, Quran süfrəsində mənəvi achiğımızı doydurub canlı olmağa can atmaqdır. Quran abi-həyatdır. Hər kəsə can verir, nəfəs verir.

Zülmün, vəhşiliyin vüsət aldığı bir dövrdə səmadan yerə nazil olan rəhmət yağışı kimi bəşəriyyətin canlanması, nur kimi aydınlanması vəsilə olan Quranı-Kərim Allah-Təala tərəfindən kainata ən dəyərli bəxşisidir, ərməğandır. Quran insana əxlaqi, ən əsası da insan kimi yaşamağı öyrətdi. Əhsəni-təqvimlə yaradıldığını, məxluqatın əşrəfi olduğunu dərk etdirdi. Quranı-Kərim bəşəriyyətin canlı qalması üçün dirilik suyudur. Necə ki, təbiət yağışa möhtacdır, yağış yağanda canlanırsa, bu kainat da Quranı-Kərimin feyzinə möhtacdır. Göydən yerə yağmur yağmasa, təbiət büsbütün məhv

olar. Eləcə də, insanlar da göydən yerə nazil olan Quran yağmuruna, Quran rəhmətinə möhtacdırlar. Yəni bəşəriyyət də Quranın rəhmət yağmurlarından məhrum qalarsa, deməli, məhv olub gedər. Məhz buna görə də bəşəriyyət, insanlıq, insan oğlu nə qədər Quranın rəhmət yağmurlarında işlanarsa, bir o qədər canlı olacaqdır. Beləliklə, canlı Quran'a çevriləcəkdir.

Quran bəşəriyyətə canlılığı verməsi üçün nazil edilmişdir. İnsanları hidayətə, yaxşılığa götürən bu rəhbər kitab dünya həyatında yaşamağın yollarını göstərmişdir.

Bir insan necə canlı Quran ola bilər? Və yaxud da Peyğəmbərimiz kimi Quran əxlaqına necə sahib ola bilər?

Canlı Quran olmaq üçün Allaha, Onun mələklərinə, peyğəmbərlərinə, kitablarına iman gətirməklə və bundan əlavə malını qohum-əqrəbaya, yetimlərə, yoxsullara, yolda qalmışlara, diləncilərə sədəqə etməklə, namaz qılıb zəkat verməklə, eləcə də əhd edəndə əhdinə sadıq qalmaqla, çətinliklərə və məşəqqətlərə səbir etməklə mümkünkündür². Ən əsası da müttəqi olmaqla, çünki Quran müttəqilər yol göstərən kitabdır³.

Yenə canlı Quran olmanın yolu qəzəbini udmaq, insanların günahlarından keçmə⁴,

yetim malına əl uzatmamaq⁵, sui-zənn və qeybət etməmək⁶, əmanətə riayət, əhdı qoruyub saxlamaq⁷ kimi xüsuslara riayət etməklə mümkündür.

Canlı Quran ola bilmək üçün həsəd aparmaqdan, rəqabət aparmaqdan, nifrət etməkdən, arxa çevirməkdən, zülm etməkdən, kin bəsləməkdən uzaq durmaq lazımdır⁸. Valideynlərə yaxşılıq etməklə, onların qulluğunda durmaqla⁹ bu ali vəfsi əldə etmək olar. Allahın bizdən istədiyi vacib əməllərə riayət etməklə-namazları vaxtı-vaxtında qılmaqla, yaxşı işləri görməyi əmr etməklə, piş işlərə mane olmaqla, başa gələcək müsibətlərə dözməklə¹⁰ canlı Quran xüsusiyyətinə sahib olmaq olar. Adamlardan təkəbbülə üz çevirmək, yer üzündə lovğa-lovğa gəzib dolanmaq¹¹ kimi mənfi xüsusiyyətlərdən uzaq durmaq şərtidir.

Quran bəşəriyyətin rifahı üçün nəzil olan həyat düsturudur. Hər hansı mü-sabiqədən, imtahanadan keçmək üçün müəyyən kitabları, məlumatları dəfələrlə oxuyub yüksək səviyyədə hazırlanıraq. Axi-rət imtahanına da yüksək səviyyədə hazır olmaq üçün Qurani-Kərimi dəfələrlə oxuyub öyrənmək, dərk etmək və həyata keçirmək məcburiyyətindəyik. Canlı Quran ola bilmək üçün mütləq Quranın əmrlərinə tabe olub, həyatını Quranın istədiyi şəkildə yaşamaq şərtidir.

Biz Qurani həyatımıza görə oxuyub başa düşməməliyik, həyatımızu Quran'a görə tənzim etməliyik. Həm Quran əxlaqı ilə tərbiyə alıb, onun feyzindən bəhrələnib gözəl əxlaqa yiyələnmək, həm də Quranın bütün əmrlərinə tabe olaraq canlı Quran ola bilmək xoşbəxtliyinə nail olmaq üçün səy göstərməliyik.

Canlı Quran olduqdan sonra və Quran əxlaqına yiyələndikdən sonra artıq insanın şəxsiyyəti kamillilik dərəcəsinə çatır. Ən böyük nümunə öndərimiz Peyğəmbərimizin (s.ə.s) həyat tərzinə nəzər yetirəndə görürük. Biz Quran əxlaqına sahib, Canlı Quran olan bir Peyğəmbərin

Biz Quranı həyatımıza görə oxuyub başa düşməməliyik, həyatımızu Quran'a görə tənzim etməliyik. Həm Quran əxlaqı ilə tərbiyə alıb, onun feyzindən bəhrələnib gözəl əxlaqa yiyələnmək, həm də Quranın bütün əmrlərinə tabe olaraq canlı Quran ola bilmək xoşbəxtliyinə nail olmaq üçün səy göstərməliyik.

ümmətiyik. Canlı Quran ola bilmək üçün mütləq Peyğəmbərimizin (s.ə.s) hə-yat tərzini mənimsemək lazımdır. Pey-ğəmbərimizin (s.ə.s) həyatından nəsibini almayanlar nə qədər Quranın hökmlərini oxusalar da, heç bir zaman onlardan canlı Quran çıxmaz. Həm də Quran əxlaqına da yiyələnə bilməz. Çünkü Quranda Pey-ğəmbərimiz (s.ə.s) haqqında belə deyilir: “Şübhəsiz ki, sən böyük bir əxlaq üzə-rindəsən!»¹²

Allah-Təala insanlara qarşı o qə-dər mərhəmətlidir ki, həm Quran gön-dərmiş, həm də Quranı öyrətmişdir¹³. İnsanlar da bunun müqabilində Allahın göndərdiyi Quranı oxuyub əməl etmək məcburiyyətindədirler.

Nəticə olaraq hamımızın hədəfi Quranın təravətindən nəsibini almaq, onun nəsihətlərinə, tövsiyələrinə qulaq verib, əmrlərinə tabe olmaq olmalıdır.

1. Müslim, Salat, 147.
2. Bəqərə, 177.
3. Bəqərə, 2.
4. Ali-İmran, 134.
5. Nisa, 2.
6. Hucurat, 12.
7. Muminun, 8.
8. Buxari, Ədəb, 7/88; Müslim, Birr, 4/1986.
9. Loğman, 14.
10. Loğman, 17.
11. Loğman, 18.
12. Qələm, 4.
13. Rəhman, 2.

Hafiz Laçın QULİYEV: YÜKSƏLMƏK İSTƏYƏN QURANA SARILSIN!

Laçın Quliyev kimdir?

Quliyev Laçın Ədalət oğlu 10 Avqust 1983-cü ildə Qəbələ rayonunun Bum qəsəbəsində anadan olmuşdur. İlk təhsilini Bum kənd 1 sayılı orta məktəbdə almışdır. 1997-ci ildə Şəki İslami Elmlər və Hafızlıq mədrəsəsinə daxil olmuş, 2000-ci ildə buradan məzun olaraq Bakı İslam Universitetinin Zaqqatala şöbəsinə daxil olmuşdur. 2005-ci ildə həmin Universitetdən məzun olmuşdur. 2006-ci ildən etibarən Bakı İslam Universitetinin Zaqqatala Şöbəsində Qurani-Kərim müəllimi işləyir.

Bir çox beynəlxalq müsabiqələrdə və kurslarda iştirak etmişdir. 2002-ci ildə Səudiyyə Ərəbistanında Beynəlxalq Qurani-Kərim müsabiqəsində, 2006-ci ildə Liviyada keçirilən Beynəlxalq Qurani-Kərim müsabiqəsində iştirak etmişdir. Həmçinin 2004-cü ildə Türkiyənin İstanbul şəhərində 2 aylıq ixtisaslaşma kursu keçmiş, 2009-2010-cu tədris ilində Türkiyədə Qurani-Kərimin 10 qiraəti üzrə ixtisaslaşma kursunda təhsil almışdır.

Evlidir, bir övladı var.

- Nazil olan gündən bəri Qurani-Kərim oxunur, yazılır, əzbərlənir. Hal-hazırda da oxunur, əzbərlənir və nəşr edilir. Quranın oxunmasının və əzbərlənməsinin fəziləti haqda nə deyə bilərdiniz?

- Qurani-Kərimi tilavət etmək əcr və savab baxımından ən üstün ibadətlərdəndir. Bununla əlaqədar istər ayələrdə, isterse də hədisi-şəriflərdə çoxlu sayda məlumat mövcuddur. Belə ki, Allah-Təala "Ali İmran" surəsinin 113-cü ayəsində Quran oxuyan kəslərin üstünlülüyünü və düzgün bir camaat olduqlarını "onlar gecə

vaxtları səcdə edərək Allahın ayələrini oxuyurlar" şəklində bəyan etmişdir. Rəsulullah (s.ə.s) Quran oxuyan şəxsdən bəhs edərkən: "Bu Quranı öyrəmin. Şübhəsiz ki, onu oxumaqla hər hərfinə qarşılıq on savabla mükafatlandırılacaqsınız" - deyə bururmuşdur. Başqa bir hədisdə isə "Quranı lazımı şəkildə gözəl oxuyan şəxs vəhy gətirən şərəfli və itaətkar mələklərlə bərabərdir" - demişdir.

Peygəmbərimiz (s.ə.s) səsi gözəl və əzbər qabiliyyəti güclü olan səhabələrini Quran əzbərləməyə təşviq etmiş və bu mövzuda onları xüsusi olaraq yetişdirmişdir. Zeyd bin Sabit və Abdullah bin Məsud kimi bəzi səhabələr Quranı gözəl oxuma xüsusiyyətləri ilə fərqlənən səhabələrdən idi.

İslam aləmində Quran öyrənməyə və öyrətməyə böyük əhəmiyyət verilmiş və

“Darül-Qurra” adında müəssisələr qurulmuşdur. Bu müəssisələrdə Quranın düzgün oxunması və əzbərlənməsi məqsədi ilə hafızlər yetişdirilmişdir. Hal-hazırda ölkəmizdə də belə müəssisələr mövcuddur.

Quranın öyrənilməsi və əzbərlənməsinin fəziləti barədə “Sizin ən xeyirliniz Quranı öyrənən və onu başqalarına da öyrədəninizdir” deyən Allah Rəsulu “qəlbində Qurandan heç bir şey olmayan adamı isə xaraba qalmış evə” bənzətmişdir. Odur ki, istər Quranın, istərsə də onu oxuyan və ya əzbərləyənin fəziləti danılmazdır.

- Müsəlmanın ilahi kitabımıza qarşı öhdəlikləri onu oxumaq və əzbərləmək-lə bitirmi?

- Bizə hafızlık edərkən müəllimlərimiz belə deyərdi: “Hafız olmaq asandır, ancaq hafız olaraq ölmək çətindir”. Həqiqətən, əsas məsuliyyət ondan sonra başlayır. Quranı oxuyaraq ona əməl etməmək böyük vəbaldır. Dünyada Quranı öyrənib onunla əməl etməyən insanlar axırətdə məsuliyyət daşıyacaqlar. Quranın bir ayəsində “Peyğəmbər: Ey Rəbbim! Qövmüm bu Quranı tərk etdi”¹ deyərkən Quranla əməl etməyənlərdən şikayətçi olacağı bildirilir. Və yenə Allah Rəsulu belələrini qınayaraq: “Onlar Quran oxuyarlar, ancaq oxuduqları boğazlarından aşağıya keçməz” - demişdir. Bunu da qeyd edək ki, Quranı oxuyub onunla əməl edənləri isə Uca Allah mükafatlaşdıracaqdır. “İsra” surəsinin 9-cu ayəsində Allah-Təala belə buyurur: “Həqiqətən, bu Quran insanları ən doğru yola yönəldir və yaxşı işlər görən möminlərə, özləri üçün böyük mükafat nail olacağı ilə müjdə verir”.

Xüsusiə, hafızlər və Quran tələbələri əzbərlədikləri Quranın unudulmaması və onunla əməl etmək mövzusunda çox həssas davranışlıdırlar. Bununla əlaqəli ayə və hədislərdə bizə xəbərdarlıq edilir. Bəzi müfəssirlər «Taha» surəsinin 124-126-ci ayələrini Quranın istər, istərsə də mənasını unudanlara və ona əhəmiyyət

Tarix boyu müsəlmanlar Quranla əməl edərək hər zaman yüksəlmiş, elmin və sivilizasiyanın ən üstün mərhələsinə gəlmişlər. Ancaq nə zaman ki, o kitabdan üz çevirmişlər, yuxarıdakı ayədə qeyd edildiyi kimi, sixintili bir həyat tərzi ilə qarşı-qarşıya qalmışlar.

verməyənlərə aid olduğunu söyləmişlər. Bu ayələrdə belə deyilir: “Hər kəs Mənim öyüd-nəsihətimdən (Qurandan) üz döndərsə, güzəranı daralar (yaxud qəbir evində şiddətli əzaba düçər olar) və Biz qiyamət günü onu məhsərə kor olaraq gətirərik! O belə deyər: “Ey Rəbbim! Nə üçün məni məhsərə kor olaraq gətirdin, halbuki mən (dünyada hər şeyi) gördüüm! (Allah) buyurur: “Elədir, amma sənə ayələrimiz (məcüzələrimiz, qüdrətimizə dəlalət edən əlamətlər) gəldi, sən isə (özünü görməməzliyə vurub) onları unutdun (iman gətirmədin). Bu gün eləcə də sən unudulaqsan!”.

Əzbərlənən Quranın daima təkrarlanması lazımdır. Əks təqdirdə unudulur. Abdullah ibn Ömərin (r.a) Rəsulullahdan (s.ə.s) rəvayət etdiyi hədisdə belə buyurulur: “Quran hafızının misali bağlı dəvənin sahibinin misali kimidir. Sahibi dəvəni güdərsə, onu tuta bilər, ancaq onu buraxarsa, dəvə qaçıb gedər”.

- Quranı-Kərim tədrisinin cəmiyyətin mənəvi-əxlaqi keyfiyyətlərinə nə kimi təsirləri olur? Quran əxlaqı ilə tərbiyələnmiş cəmiyyət formalaşdırmaq üçün Quranın necə istifadə etmək lazımdır?

- Quranın cəmiyyət üzərindəki təsirini göstərmək üçün ilk əvvəl Quranın nazıl olduğu zamana nəzər yetirmək lazımdır. Dövrünün ən pis və dehşətli anlarını yaşayan insanlar Quranı eşitdikdən sonra misilsiz əxlaq nümunələrini sərgiləməyə başladılar. Quran cəmiyyətə sevgi, əmin-

amanlıq, birlik və bərabərlik, böyükəklərə hörmət, kiçiklərə mərhəmət, qadınlara və analara ən uca dəyərləri bəxş edərək mədəniyyətin ən üstün səviyyəsini nümayış etdirmişdir. Rəngindən, dilindən, vəzifəsindən və maddi imkanlarından asılı olmayıaraq hər kəsin Allahın sevimli bəndəsi ola biləcəyi müjdəsini vermişdir. Və tarix boyu müsəlmanlar Quranla əməl edərək hər zaman yüksəlmış, elmin və sivilizasiyanın ən üstün mərhələsinə gəlmişlər. Ancaq nə zaman ki, o kitabdan üz çəvirmişlər, yuxarıdakı ayədə qeyd edildiyi kimi, sixıntılı bir həyat tərzi ilə qarşı-qarşıya qalmışlar.

Tərbiyəli bir cəmiyyət formalaşdırmaq üçün Quranı düzgün anlamaq lazımdır. Quranda Allah-Təala bizə əvvəlki qövümlərlə əlaqəli müxtəlif hadisələrdən bəhs edir. O hadisələri düzgün analiz etmək lazımdır. Əslində Quran bizə qurtuluşun necə əldə ediləcəyini göstərir. Yəni bizə qurtuluşumuzu təmin etmək üçün Quranə və Allahın Peyğəmbərinə itaət etməli olduğumuzu söyləyir. Əks təqdirdə həm dünyada, həm də axirətdə məsuliyyət daşıyacağımızı bildirir. Qısaca desək, Quranın bizə əmr etdiklərini mənimsəyib, qadağalarından çəkinərsək, hüzurlu və gözəl bir cəmiyyətə sahib olarıq.

Ona görə də Quran oxumağı öyrənməli, onu anlamağa çalışmalı və bizdən sonrakılara da bunu düzgün şəkildə çatdırmaçılıq.

- **Valideyn olaraq övladlarımızın tərbiyəsində Quran təliminə nə qədər yer ayırmalı və hansı metodlardan istifadə etməliyik?**

Allaha şükürler olsun ki, bu gün Quran öyrənmək üçün hər cür imkan var. Fəaliyyət göstərən Quran kursları və müəssisələr mövcuddur. Quran qithliği desək, o da yoxdur çox şükür. Yəni hər cür imkan var. Ancaq istər yaşlı insanlarımız olsun, istərsə də gənc nəsil Quran öyrənmə mövzusunda biraz tənbəllik edir. Uzun illərdir ibadətlə məşğul olan insanlar tanıyor, amma Quran oxuya bilmirlər və buna səy göstərmirlər.

Məncə, övladına Quran tərbiyəsi vermək istəyən bir valideyn əvvəlcə özü bu işə əlindən gəldiyi qədər çalışmalıdır. Uşaqları yaşıları çox böyümədən bu işə cəlb etmək lazımdır. Daha sonra onu demək olar ki, Quran öyrədən müəllimi düzgün seçmək lazımdır. Məsuliyyətli və qiraəti düzgün olan müəllim seçilməlidir. Çünkü ilk başda öyrənilən Quran telimi çox əhəmiyyətlidir.

Hamımız övladımızın problemləri ilə yaxından maraqlanırıq. Yaxşı məktəbdə oxusun, xarici dil bilsin, müasir texnologiyarı yaxşı öyrənsin və s. Ən azından övladlarımızı bu düşüncə ilə düzgün Quran tərbiyəsi üçün də çalışdırmalı və lazımlı olan şəraiti onlara yaratmalıdır. Onlara Quranı sevdirməli, gözəl Quran oxuyan insanlara qulaq asdırmaçı, bəzən yaxşı çalışmaları üçün onları mükafatlaşdırmaçılıq. Ən əsas məsələlərdən biri də ev şəraitində öyrədilən Quranla hər hansı bir kursda və ya müəssisədə öyrədilən Quran eyni deyildir. Çünkü burada tələbkarlıq da əsasdır. Günlük dərs sistemi olmalıdır. Yeri gəldikdə televizor kimi vasitələrdən az istifadə etməlidirlər.

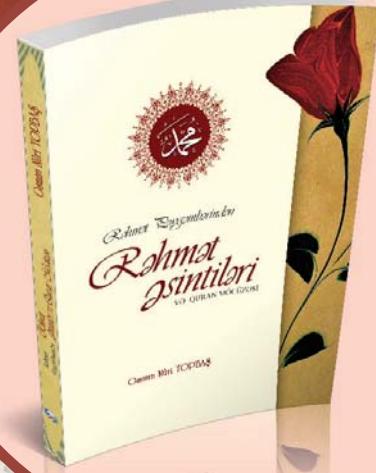
Müxtəlif programlar, kitab, dərs ləvazimatları və texniki vəsaitlərdən də istifadə edilməlidir. Bunlar CD, VCD, DVD və internet kimi səsli və görüntülü ola bilər. Bu vəsaitlər bizə dinləmə qabiliyyəti qazandırığı kimi, əzbərlədiyimiz bölmələrin təkrarlanmasına da imkan verir.

Qısaca desək, həm özümüzü, həm də övladımızı bu məsələ ilə əlaqədar hər zaman inkişaf etdirməliyik.

- **Dəyərli vaxtinizi bizə ayırdığınıza görə təşəkkür edirik.**

- Mən də çox təşəkkür edirəm. Quran haqqında danışmaq mənim üçün çox xoşdur. Allah bizi Quransızlıqla imtahan etməsin, inşallah. Quranı oxuyub, anlayıb, onunla əməl etməyi hər bir müsəlmana nəsib etsin. Amin!

RƏHMƏT PEYĞƏMBƏRİNĐƏN RƏHMƏT ƏSİNTİLƏRİ VƏ QURAN MÖCÜZƏSİ

Osman Nuri Topbaş
İpəkyolu nəşriyyatı

Allah-Təala bəndələrini hidayətə (doğru yola) çatdırmaq üçün lütf etdiyi bir sıra üstün cəhətlərə əlavə olaraq bir də aralarında müstəsna yaradılışlı saleh insanları rəhbər olaraq vizəfələndirmişdir. Belə saleh kimsələrdən vəhylə mükafatlandırılanları peyğəmbərlərdir.

Həzrət Peyğəmbər -səllallahu əleyhi və səlləm-in qiyamətə qədər davam edəcək Quran möcüzəsi ilə bərabər əvvəlki kimi zaman və məkanla bağlı bir çox möcüzələri də mövcuddur. Bu möcüzələr haqqında cildlərlə əsər qələmə alınmışdır.

Mədəniyyətdən uzaq cahil bir kütlənin içində dünyaya gələn ümmi bir insan ortaya çıxardığı elm və hikməti ilə dövrünün insanlarını aciz qoyduğu kimi qiyamətə qədər də əlçatmadır bir möcüzə dəryası ilə ortaya çıxmışdır. Bu, onunla da öz təsdiqini tapır ki, Qurani-Kərim keçmişdəki tarixi hadisələrdən gələcəkdə zühur edəcək hadisələrə qədər bir çox elmi sahəyə temas etdiyi halda, 1400 ildən bəri heç bir kəşf onu təkzib edə bilməmişdir. Halbuki bu gün dönyanın ən məşhur ensiklopediyalarının vaxtaşırı düzəlişə və yenilənməyə, yenidən nəşr olunmağa ehtiyacı var.

Vəhyl tamamilə ilahi mənşəli və fövqaladə hadisədir. Bəşəri hal və davranışların fövqündədir və Allah Rəsulunun pak qəlbindən sözülrək bəşəriyyətə lütf edilmişdir. Vəyh elə bir ilahi hadisədir ki, sünisini ortaya qoymaq əlsa mümkün deyildir.

Qurani-Kərim nə şeir, nə də dastandır. Əksinə həm nəzmin, həm də nəsrin xüsusiyyətlərini özündə cəmləşdirən misilsiz bir üsluba sahibdir. Quranın bu üsluba hakim olan müdhiş bir ahəng və ilahi müsiqisi var. İnsan nə zaman Quran oxusa bu ilahi musiqinin təsirini ruhunun dərinliklərində hiss edər.

Qurani-Kərim eyni vaxtda müxtəlif zamanlarda və məkanlarda yaşayan, elmi səviyyələri müxtəlif olan bütün insanlara öz səviyyələrinə görə xitab edir. Müxtəlif səviyyəli bir çox adamın olduğu bir məclisdə Quran ayələri oxunduqda orada iştirak edənlərin hər biri öz dərəcəsinə görə onun mənasından bir şey anlayar. Hər hansı bir əsərdə bu xüsusiyyəti təmin etmək bəndənin gücü çatmayağı bir işdir...

Bu kimi mövzularla geniş tanışlıq üçün “Rəhmət Peyğəmbərindən Rəhmət Əsintiləri və Quran Möcüzəsi” əvəzedilməz kitabıdır. Əsər geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

HƏYATI QURANLA GÖZƏLLƏŞDİRƏK

*Müsəlman hər gününü mütləq
şəkildə Quran tilavəti ilə
bəzəməli və mənali keçirməlidir.*

*Quranla açılan səhər və
Quranla başlayan gecə ilə
yekunlaşan gün faydalı gündür.*

*Həqiqi müsəlman Quran
mərkəzli həyat sürəndir. Hər
bir müsəlman hökmən günün
bir hissəsini Uca Yaradanın
kəlamlarına ayırmalı,
onunla məşğul
olmalıdır.*

Hər keçən gün, saat, dəqiqə... bizi bu fani dünyadan uzaqlaşdırır həqiqi dünyaya yaxınlaşdırır. Həyatımız su təki bizim iradəmiz xaricində axıb gedir. Bizə bəxş olunan zaman nemətini faydalı və yaxud faydasız şəkildə istifadə edirik. Yaşadığımız bu günümüzdə daha çox zamanımızı dünyəvi mənfəət və güc əldə etmək üçün xərcləyir və dünyəvi mənada daha çox güclənmək üçün əlimizdən gələni edirik. Dünyadaki məşguliyətimiz dini vəzifələrimiz və həssasiyyətlərimizə qarşı biz laqeydləşdirir. Gözümüzün önündə axıb gedən həyat bulağını sadəcə seyr edərək kifayətlənir, ondan bəhrələnməyi çox vaxt unuduruq. Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) axırəti üçün çalışanları ağıllı kimsələr olaraq vəsləndirmişdir (Tirmizi). Odur ki, ağıllı müsəlmanın bu fürsət dünyasında özünə bəxş edilən yaşama fürsətini axırətini qazanma yolunda sərf etməlidir. Gerçək müsəlman bütün ömrü ilə, ili, ayı, həftəsi günü ilə müsəlman olan və müsəlman kimi yaşayan kimsədir. Həftəlik, illik dini yaşmaqla kamil müsəlman olmaq olmaz.

Allah bizə sevdiyi bəndələrindən ola bilmək üçün müəyyən fürsətlər vermiş və bu fürsətlərdən lazımı dərəcədə istifadə etməyi tövsiyə etmişdir. Bu mənada Quran qiraəti də bu fürsətlərdən biridir. Çünkü Quran-Kərimi tilavət etmək həm ibadətdir, həm də hər bir hərfi üçün on savab vardır.

Əlbəttə ki, Quranı-Kərim sadəcə tilavət etmək üçün endirilməyib, əsas məqsəd onunla əməl etmək, onun göstərdiyi yolda yeriməkdir. Ancaq müsəlman hər gününü mütləq şəkildə Quran tilavəti ilə bəzəməli və mənalı keçirməlidir. Quranla açılan səhər və Quranla başlayan gecə ilə yekunlaşan gün faydalı gündür. Həqiqi müsəlman Quran mərkəzli həyat sürəndir. Hər bir müsəlman hökmən günün bir hissəsini Uca Yaradanın kəlamlarına ayırmalı, onunla məşğul olmalıdır.

Quranı-Kərimi oxuyan kəs Allahla danışmış olar. Odur ki, Quran tilavətində ədəb qaydalarına diqqət etməli, “Allah-la söhbət etmək” şüuru ilə ona yaxınlaşmalıdır. Quranı-Kərim Uca Allahın bəndələrinə göndərdiyi ilahi məktubdur. Onu oxuyarkən daha da diqqətli olmalı və daha çox həzz almağa çalışmalıdır.

Quran oxuyan kimsə Allahın himayəsində olar. Çünkü Quran oxuyan kimsə Allahı yad etmiş olar. Uca Allah da “**Məni anın ki, mən də sizi anım**” (Bəqərə 152) deyərək bu incəliyə diqqəti cəlb edir. Quran oxuyan kəs Allahın himayəsində ikən eyni zamanda günahlara qarşı da zirehlənmiş olar. Şər qüvvələr ona təsir edə bilməz.

Evlərimizi Quran oxuyaraq nurlandırmalıñ ki, həm evimizə bərəkət gəlsin, həm də ailə üzvlərimiz, övladlarımız Quran sədaları ilə həmhal olsunlar. Ataanasını Quran oxuyan halda görən övladlar qibtə ediləcək kimsələrdir. Övladlarımızı və ailə üzvlərimizi bu sevincdən məhrum etməyək.

Quran oxumaqla əlaqəli Həzrət Peyğəmbərin bir çox tövsiyələri vardır. Qəlbində Qurandan heç bir şey olmayanı xarabalığa bənzədir şanlı Peyğəmbərimiz. Yenə Quran oxunan evdə mələklərin, oxunmayan evdə də şeytanların olacağını xəbər verir. Quran qiyamət günü onu oxuyulara üçün şəfaət edəcəkdir. O dar

gündə imdadımıza çatması üçün bu geniş günlərimizdə çoxlu Quran oxumalı və onunla əməl etməyə çalışmalıyıq.

Quranla əməl etmək onu oxumaq qədər önəmlidir. Quranla əməl etmək onun göstərdiyi şəkildə həyatımızı tənzimləməkdir. Quranla əməl etmək onu qəlbimizə həkk etməkdir. Boğazdan keçməyən loğmanın insana faydası olmadığı kimi, boğazdan keçməyən Quranın da insana faydası yoxdur. Ənəs bin Malik bu mənada “Necə Quran oxuyanlar vardır ki, O, onlara lənət edər” deyərək, Quranı sadəcə dilimizlə oxumağın təhlükəsinə xəbər verir bizə. Quranı bütün vücudu ilə oxumalı və yaşamalıdır hər bir müsəlman. Bu ayə oxuduğumuz ayələrin bizə göstərdiyi təsirləri öyrənmə baxımından önemlidir: “**Möminlər yalnız o kəslərdir ki, Allah adı çəkiləndə (Onun heybət və əzəmətindən) ürəkləri qorxudan titrəyər, Allahın ayələri oxunduğu zaman həmin ayələr onların imanlarını daha da artırır, onlar ancaq öz Rəbbinə təvəkkül edər.**” (Ənfal 2)

Hər günümüzü və yaxud da hər işimizi Quran tilavəti ilə başlamaq üçün hələ də gec deyil. Gəlin müsəlmanlar olaraq hamımız həyatımızda Quran'a yer ayıraq ki, birliyimizə, bərabərliyimizə vəsilə olsun. Dostluq və qardaşlığımızı Quranla birləşdirək. Amma unutmayaq ki, sadəcə qiraəti ilə deyil, həyat rəhbərimiz kimi onu qəbul edərək.

Mömin Quran oxumalıdır, çünkü Quran oxuması, həyat, şərait və axınlar onu yoldan azdırı bilər. Qurandan uzaq olduğu müddətdə özü də bilmədən Allahdan uzaqlaşa bilər. Çünkü Quran onu idarə edən kitabdır.

Quranı bir günə deyil, bütün həyatımıza yaymaq təmənnası ilə...

QURAN TƏLİMİNİN ƏHƏMİYYƏTİ

Həyatda min bir imtahan hadisələri ilə üz-üzə gələn insan oğlu öz daxili aləmində ciddi bir şürə və təfəkkür iqliminə girmək məcburiyyətindədir. İnsanın idrak gücünü aşan əbədiyyət yolçuluğunun sərrini sırf aciz bir ağıl ilə həll etmək qeyri-mümkündür. Buna görə həyatın bu dolaşıq imtahan yolçuluğunda bəşər idrakinin ilahi bəyanların irşadına həddindən artıq ehtiyacı vardır.

Hər şey bəslənmə və tərbiyə qanunu-na tabe olduğu kimi, ağıl və hissələr də din şüru və iman feysi ilə bəslənməyə, ilahi tərbiyə almağa məcburdur. Əks halda ağıl və hissələr rəhbər olacağı yerdə cilizləşər və sahibini fəlakətə götürər. Bu həyat yolçuluğunun məchullarını məlum edən, suallarına cavab verən, qaranlıqlarını aydınlaşan; ağıl və qəlb üçün hər yönəndən qənaətbəxş dəlilləri əhatə edən yeganə ilahi kitab Qurani-Kərimdir.

Əshabi-kiram Quran oxuyur, başa düşür, qəlb aləmində həzm edir və onu həyata keçirirdi. Hz. Ömər (r.a) belə demişdir:

«*Bəqərə» surəsini on iki ildə tamamladım və şükür olaraq bir dəvə qurban kəsdim». Yəni Hz. Ömər (r.a) bir növ bu surənin ancaq on iki ildə həyata keçirməyə müvəffəq ola bildiyini ifadə etməkdədir. Demək ki, onlar Quranı sadəcə oxumaqla qalmır, anlayıb yaşamağa çalışırdılar. Onların Quran tilavətləri -günümüzzdə olduğu kimi- içindəkilərə vaqif olmadan sadəcə oxuyub üstündən keçmək və ya sırf ölürlərə oxumaq üçün deyildi.*

Allahın razı qalacağı bir qul ola bilmək üçün Quranın qəlbə yer etməsi zəruridir. Quran istiqaməti üzrə yaşama həssasiyyətindən qafil olanlara, ayeyi-kərimədə xəbər verildiyi kimi, Hz. Peyğəmbərin şikayəti çox dəhşətlidir:

“Peyğəmbər də “Ey Rəbbim! Həqiqə-

tən, qövmüm bu Quranı tərk etmişdi!" – deyəcək (Furqan, 30).

Hansısa xarici dili öyrənmək üçün min bir əziyyətə qatlanıb kolleclər arasında müqayisə etdiyimiz halda Quran Kurslarını gözardı edərək -hətta aşigaliyaraq- övladlarımızı o ilahi kəlamdan və onun ruhaniyyətindən məhrum etməyimiz çox üzücü haldır. Halbuki ən böyük müvəffəqiyyətimiz öldükdən sonra mənəvi həyatımız üçün gəlir təmin edəcək, arxamızdan duaçı olacaq xeyirli bir nəsil yetişdirməkdir.

İnsanların əksəriyyəti maddəyə ram olduqları bu müasir dövrdə Quran Kurslarının özünü inkişaf etdirmələri, yalnız tilavəti öyrətməyə bağlı qalmamaları da zəruri-dir. Uşaqları Quranın gözəl əhatə etdiyi mövzulardan, xüsusilə, peyğəmbərlərə aid qissələrdən və bu qissələrdəki ilahi mesajlardan xəbərdar etmək sürətli iman həyəcanını gücləndirmək vacibdir. Ayrıca, Allah Rəsulunun (s.ə.s) siyəri üzərində də durulmalıdır. Çünkü O, nümunəvi həyatı ilə Quranın canlı bir təfsiri mahiyyətindədir. Siyəri-Nəbiyə layiqi ilə vaqif olmaq və onu haqqı ilə təlim etmək üçün də yaşayış və əxlaq etibarilə Allah Rəsulunun izini təqib edib Ona bənzəməyə çalışmaq mütləqdir

Günümüzdə bir çox idmançı və artistlərin tərcüməyi-halları belə əzbərlənib, onlardan nümunə götürüldüyü halda, həqiqət və səadət yolunun rəhbəri olan peyğəmbərlərin yalnız adlarını bilmək, onlar haqqındaki Quran mesajlarından ibrət almamaq necə də acınacaqlı haldır.

Quran müəllimlərinin -xüsusilə gönülmüzdə- tələbələrinə daha çox əhəmiyyət vermələri zəruridir. Tələbələrinə təsir üçün «məhəbbət» iksirini istifadə edib özlərini sevdirmələri lazımdır. Zira biliksiz və məhəbbətsiz bir təlim ancaq bezdirib yorğunlun gətirir.

Həmçinin Quranı-Kərim bütün elm-lərin hikmət tərəfini bütöv şəkildə əhatə

Hansısa xarici dili öyrənmək üçün min bir əziyyətə qatlanıb kolleclər arasında müqayisə etdiyimiz halda Quran Kurslarını gözardı edərək -hətta aşigaliyaraq- övladlarımızı o ilahi kəlamdan və onun ruhaniyyətindən məhrum etməyimiz çox üzücü haldır. Halbuki ən böyük müvəffəqiyyətimiz öldükdən sonra mənəvi həyatımız üçün gəlir təmin edəcək, arxamızdan duaçı olacaq xeyirli bir nəsil yetişdirməkdir.

etdiyi üçün Quran müəllimlərinin günü-müzdəki elmi və fənni həqiqətlərdən xəbərdar olmaları da şartdır. Çünkü Quranı-Kərim hər bir elmi kəşf ilə təsdiqlənmişdir. Ən məşhur elm adamlarının ciddi araşdırımları nəticəsində hazırladıqları ensiklopediyaların belə davam edən elmi inkişaf qarşısında vaxtaşırı nöqsanları ortaya çıxar və günün elmi səviyyəsinə görə düzənləşlərə ehtiyac yaranır. Halbuki Quranı-Kərim əsrlərdir heç bir elmi təkzibə uğramadığı kimi, aparılan elmi kəşflər də daima onu təsdiqləmişdir. Yəni bəşər elmi daima Quranın arxasından gəlir, Quranın ülvi bəyanları bəşər elminin qarşısında liderlik edir.

Quran təlimində bu xüsusların da öyrənilib təlim edilməsi müasir insanların İslami daha doğru və sağlam şəkildə başa düşməsinə vəsilə olacaqdır. Son olaraq Quran Allah-Təaladan bütün bəşəriyyətə göndərilən hidayət məktubudur. Bu məktubla qullarını Darus-səlama, yəni cənnətə dəvət etməkdədir. Bu dəvəti qəbul etmək üçün Quranı düzgün oxuya bilmək, içindəkiləri ilə duygu dərinliyinə vara bilmək, feyzli və canlı bir Quran həyatı yaşayıb qəlbi-səlim olmaq lazımdır. Quran'a vaqif olma zərurətini Rəbbimiz belə bildirir:

“Həqiqətən, sizə elə bir Kitab nazıl etdik ki, o sizdən ötrü bir şərəfdir. Məgər dərk etmirsinizmi?” (Ənbiya, 10)

Barmaqları və könlü ilə Quranı oxuyan adam

Cəlilova AYNA:

BU KİTAB SAYƏSİNDE SANKİ YENİDƏN DOĞULDUM

- Özünüz haqda qısa məlumat verin zəhmət olmasa.

- Mən, Cəlilova Ayna 1976-ci ildə Zaqatala rayonunun Suvagil kəndində dünaya gəlmışəm.

Gözlərim anadangəlmə görür. Orta məktəbi Bakıda yerləşən, gözdən əllər üçün orta internat məktəbində bitirmişəm.

- Bəs necə oldu ki, sizdə Quran-Kərim oxumağa maraq yarandı?

- Türkiyədən Aqil adlı bir müəllim gəlmişdi. Burada qısa müddət ərzində Quran təlimi keçirdi. O vaxta qədər Quran oxuya bilmirdim. Adil müəllimdən Quran oxumağı öyrəndim. Mənim kimi bir neçə

tələbəsi vardı. Sonradan mən təhsilimi Türkiyədə davam etdirmək qərarına gəldim. Quran-Kərimi mükəmməl öyrənməyə çox istəkli idim. Hələ o qədər də düzgün oxuya bilmirdim. Türkiyəyə gedəndən sonra isə üç aya bütün dərsləri bitirib hafizliyə başladım. Tam hafız olmaq mənə qismət olmadı, amma Quranın bir çox surəsini əzbər bilirəm. İnşallah fikrim var ki, nə vaxtsa bütün Quranı əzbərləyib hafız olum.

- Quran-Kərimi oxuduqdan sonra həyatınızda nə kimi dəyişiklik oldu?

- Quranı öyrəndikdən sonra həyatımda çox dəyişiklik oldu. Ən başlıcası, səbirli olmayı öyrəndim. Gözlərim görmədiyi üçün üşyan etməsəm də, hərdən təessüflənirdim ki axı niyə mən belə doğulmuşam. Quranı öyrənəndən sonra isə artıq təessüflənmirdim. Anladım ki, onsuz da bu dünya fanıdır, görsəm də, görməsəm də bunun mənim üçün heç bir mənası yoxdur. Bütün bu fikirlər məndə Quranı öyrəndikdən sonra formalaşdı. Bu gün də mütamadi olaraq Quran-Kərimi hər gün sevə-sevə oxuyuram, əzbərlərimi təkrar edirəm.

- Ayna xanım, gözü görən insanlar rəngləri tanıylar, rənglərə görə nəyisə ayırdırlar. Bəs gözü görməyən insanların daxili dünyasında rəng anlayışı necədir? Siz özünüz bu rəngləri necə təsvir edirsiniz?

- Bizim də özümüzə görə təsvirlərimiz var, hər rəngi bir cür təsvir edirik. Məsələn,

mən çəhrayı rəngi uşaqlarla təsvir edirəm. Çəhrayı deyəndə, uşaqvari bir şey xəyal edirəm, onları düşünürəm. Biz görməsək də, qarşımızdakı insanın danışığından, səsinin tonundan səmimiyyətini hiss edə bilirik.

- *Bəs gördüyüünüz yuxular necə olur?*

- Biz yuxu görmürük, sadəcə hiss edirik. Necə deyim, həyatda necəyiksə, yuxuda da eləyik.

- *Gözləmədiyiniz halda gözüünüz açılsa və hər şeyi görə bilsəniz, hansı hissləri yaşayarsınız?*

- Açığı, mən bu duygunu yaşamaq istəmirəm. Ona görə ki, bu yaşa qədər görməmişəm, əgər belə bir şey olsa, xəyal dünyam, təsvirlərim dağlılar. Buna görə belə bir vəziyyətin olmasını istəmirəm. Amma Quran kitabını görmək istəyərdim. İlk növbədə Quranı, mənə Quran öyrədən müəllimlərimi və Türkiyədəki Quran kursumuzu görmək istəyərdim. Təbii ki, valideynlərimi də görmək istəyərdim.

- *Quran müəllimələrinizi çox istəyirsiniz deyəsən.*

- Cox sevirəm onları. Çünkü onların sayəsində Rəbbimin kitabını oxumağı öyrəndim, sanki həyata yenidən gəldim. Xüsusilə Nihal müəllimənin qəlbimdə yeri ayrıdır. ("Əgər mümkünse, onun da adını reportajda qeyd edə bilərikmi?", - deyir. "Əlbəttə" cavabını veririk) Cox gözəl insan idi. Onunla bağlı o qədər xatirələrim var ki. (xəyalə dalır) O, mənim qayğıma daha çox qalardı. Digər müəllimlər tələbərlə mənə fərq qoyurdular, dərsimi bilməyəndə heç nə demirdilər, hörmət edirdilər. Bəzən belə eləmələri xətrimə dəyirdi. Mən istəmirdim ki, onlar nəyə görəsə məni digər tələbələrdən ayırsınlar. Nihal müəllimə isə məni tələbələrindən ayırmazdı. Digər tələbələrlə necə rəftar edirdisə, mənə də eyni münasibəti göstərirdi. Dərs məsələsində ciddi idi, amma

digər münasibətlərdə bacım kimi rəftar edirdi. Mənim hafız olmağımı o daha çox istəyirdi.

- *Quran öyrətdiyiz insanlar varmı?*

- Var. Türkiyədən gələndən sonra Şəbnəm Qız Quran kursunda görməyənlər üçün kurs açıldı. Bir müddət o kursdakı tələbələrə dərs verdim. Hal-hazırda işləmirəm. Amma tələbələrim həmin kursda müəllimədlər.

- *Həyat sizin üçün çətin olmur ki?*

- Həyat hamı üçün çətindir. Hər insanın özünə görə problemləri olur.

- *Qurani Kərimlə bağlı insanlara nə demək istəyərdiniz?*

- İstəyərdim ki, hər kəs Qurani-Kərimi oxusun. Hamı İslami qəbul etsin.

- *Həyatda gözüünüz görmədiyinə görə sizə toxunan hansısa bir hadisə olubmu?*

- Gözü görməyən insanlar bir az həssas olurlar. Xoşlanmadığımız sözdən tez inciyirik və xətrimizə dəyir. Bu cür şeylər həyatımızda çox olub.

- *Bəzən gözdən əllər öz qüsurlarına görə utanc hissi yaşayırlar. Bu cür insanların sixıntı yaşamaması üçün, onların təsəllisi olmaq üçün ən çox nəyə diqqət etməliyik?*

- Əslində, bu onların ətrafdakı insanlardan asılıdır. Çünkü bu cür insanların qayğıya daha çox ehtiyacı olur. Bu cür insanları evdə qapalı saxlamaq olmaz. Təbii ki, bu cür insanları evdə qapalı saxlayanda onlar bu sixıntıni yaşayacaqlar. Əslində gözü görməyən insanlar Quran oxusalar onların heç bir sixintisi olmaz.

- *Gün ərzində Quranə nə qədər vaxt ayırirsiniz?*

- O baxır işlərimin az və ya çox olmasına. Ümumiyyətlə çalışıram ki, hər gün ən azı bir cüz oxuyum.

- *Ayna xanım, bizə vaxt ayırib redaksiyamızın qonağı olduğunuz üçün təşəkkür edirik.*

- Mən də sizə təşəkkür edirəm.

BƏRAƏT GECƏSİ

Uca Allah biz müsəlmanlara fəziləti böyük olan bir çox gün və gecələr ehsan etmişdir. Bu gecələrdən biri də Şaban ayının on beşinci gecəsi olan mübarək Bəraət gecəsidir.

Günahlardan təmizlənmək, Allahın əfvinə sığınmaq mənasına gələn Bəraət hədisi-şəriflərdə duaların qəbul ediləcəyi günlərdən sayılmışdır. Bundan əlavə, bu gecəyə hökm və təqdir gecəsi, rəhmət və məğfirət gecəsi də deyilmişdir. İslam alımları bu gecənin fəzilətlərini bu cür açıqlamışlar.

Bu gecə təqdir və hökm gecəsidir. Bu gecədə bir il içərisində baş verəcək hadisələr, əcəllər, ruzilər, xəstəliklər, əməllərlə əlaqəli məsələlər mələklərə yazdırılır. Ruzilərə aid qisim Mikayıla (ə.s), müharibələr və zəlzələlər kimi məsələlər Cəbrayıl (ə.s) əməllərə aid qisim İsrafilə (ə.s) və əcəllərə aid qisim isə Əzrayıl (ə.s) verilir.

Bu gecə rəhmət və məğfirət gecəsidir. Necə ki, Peygəmbərimiz (s.ə.s) belə buyur-

muşdur: “Şübhəsiz ki, Allah-Təala, Şaban ayının gecə yarısı, dünya səmasına rəhmətlə nəzər edərək Kəlp qabiləsinin qoyunlarının tüklərinin sayından daha çox kimsəni əfv edər”¹.

Digər bir hədisi-şərifdə isə belə buyurulur:

“Şaban ayının yarısı olunca, gecəsini ibadət və itaətlə keçirin. Gündüzündə də oruc tutun. Çünkü, Allah Təala bu gecə güñəşin batışından etibarən dünya səmasına rəhmətlə təcəlli edər və belə buyurar:

-Yoxdurmu əfv diləyən, onu əfv edim?
Yoxdurmu ruzi istəyən, ona ruzi verim.
Yoxdurmu xəstələnən, ona şəfa verim.

Uca Allahan bu səslənişi səhərə qədər dəvam edər”².

Allah Rəsulu (s.ə.s) başqa bir hədisi-şərifində isə belə buyurmuşdur:

“Allah-Təala Şaban ayının ortasında qullarının vəziyyətinə baxar, müşrik və kinli olanlardan başqa, digər qullarının bütün günahlarını bağışlayar”³.

Digər bir hədisi-şərifdə isə belə būyurur:

“Bu gecə Şaban ayının on beşinci gecəsidir. Allah-Təala bu gecədə Bəni Kəlb qəbiləsinin qoyunlarının tüklərinin sayı qədər insani cəhənnəmdən azad edər. Ancaq Uca Allah bu gecədə özünə şərik qoşanların, müsəlmanlara qarşı kin və düşmənçilik bəsləyənlərin, qohum-əqrabaları ilə əlaqəni kəsənlərin, ana və atalarına üsyan edənlərin üzünə baxmaz”⁴.

Elə isə gəlin rəhmət və məğfirət gecəsi olan Bəraət gecəsində həyatımız boyu etdiyimiz səhvləri düzəltməyə qərar verək. Dua və niyazlarla Allaha sığınaq. Ömrümüzün hesabını apararaq, xətalarımız düzəltməyə çalışaq. Çoxlu namaz qıraq, Quran oxuyaq, Peyğəmbərimizə (s.ə.s) salət və salam gətirək. Kin və düşmənçiliyi buraxıb qardaş kimi yaşayaq. Böyüklerimizi, qohum-əqrabamızı, din qardaşlarımızı ziyarət edək. Keçmişlərimizi rəhmətlə anaq. İmkan daxilində yoxsullara yardım edək. Qarşidan gələn Ramazan ayına indidən hazırlaşaq. Unutmayaq ki, insan yalnız Allaha qulluq etdiyi zaman insandır. Mübarək Bəraət gecəsinin sizə və bütün möminlərə xeyirlər gətirməsini Rəbbimizdən niyaz edər, yazımı bir qüdsi

“Şaban ayının yarısı olunca, gecəsini ibadət və itaatlə keçirin. Gündüzündə də oruc tutun. Çünkü, Allah Təala bu gecə günəşin batışından etibarən dünya səmasına rəhmətlə təcəlli edər və belə buyurur:

-Yoxdurmu əfv diləyən, onu əfv edim? Yoxdurmu ruzi istəyən, ona ruzi verim. Yoxdurmu xəstələnən, ona şəfa verim.

Uca Allahın bu səslənişi səhərə qədər davam edər”.

hədisi-şərifin mənasiyla bitirirəm. Uca Allah belə buyurur:

“Ey insanoğlu, dua etmək səndən, qəbul etmək Məndəndir. Əfv diləmək səndən, əfv etmək Məndəndir. Tövbə etmək səndən, bağışlamaq Məndəndir. Şükr etmək səndən, çoxaltmaq Məndəndir. Səbir etmək səndən, yardım etmək Məndəndir”⁵.

1. İbni-Macə, Tirmizi, Əhməd, Ət-Tac c. 2, s. 93.

2. İbni-Macə, Ət-Tac, c. 2, s. 93.

3. İbni-Macə, Əhməd, Ət-Tac c. 2, s. 93.

4. Ət-Tərgib vət-Tərhib c. 2, s. 239.

5. Ət-Tərgib vət-Tərhib c. 2, s. 79, Nö: 34.

Quran Aylı Ramazan

Artıq on bir ayın sultani, möminlərin sevinci, fəqirlərin ümidi, Rəbbimizin əfv və məğfirətinin bol bol yağıdı Ramazan ayına bir neçə gün qaldı. Hər bir mömin bu ayı səbirsizliklə gözləyir və ən gözəl şəkildə qarşılıqlamağa hazırlaşır. Ramazanı özünəxas bir şəkildə dəyərləndirib, dolu-dolu keçirmək üçün, əvvəlcə, bu ayın niyə bu qədər dəyərli olduğunu anlamağımız və dərk etməyimiz lazımdır.

Ramazan ayının bu qədər dəyərli və qiymətli olması Rəbbimizin ona qiymət verməsi ilədir. Məhz bu ayda bəşəriyyətə son ilahi kitab nazil olmağa başlanmışdır. Qaranlıqlar içərisində qalan və cəhalət dövrünü yaşayan bəşəriyyət Quranın nazil

olması ilə özünün qızıl dövrünü yaşamağa başlamışdır. Uca Rəbbimiz bu haqda belə buyurur: “İnsanlara doğru yolu göstərən, bu yolu açıq dəllərə ilə aydınlaşdırın və (haqqı batıldı) ayıran (Quran) ramazan ayında nazil edilmişdir. Aya (ramazan ayına) yetişən şəxslər (bu ayı) oruc tutmalıdır” (Bəqərə, 185).

Bəli, Quran Ramazan ayında nazil olmağa başlamışdır. Ramazan Quran ayıdır. Bu ayda Peyğəmbərimizlə (s.ə.s) Cəbrayıl (ə.s) bir yerə gəlib Qurani-Kərimi oxuyardılar. Bu gün həm evlərimizdə, həm də məscidlərimizdə oxuduğumuz müqabələ və xətmlərin səbəbi bu hadisədir.

Allah Quran vasitəsi ilə Ramazan ayına on bir aydan daha çox dəyər vermişdir.

Bu ayı on bir ayın sultani etmiştir. Yenə Quran vasitəsi ilə bir gecəni min aydan daha xeyirli etmişdir. Hansı ki, o gecə (Qədr) Quran nəzil olmağa başlamışdır, bu səbəbdən də həmin gecə min aydan daha xeyirli olmuşdur. Elə bu hadisənin və bu gecənin şərəfinə bir surə də göndərən Allah buyurur: “**Həqiqətən, Biz onu (Quranı) Qədr gecəsi (lövhə-məhfuzdan dünya səmasına) nəzil etdik. (Ya Peyğəmbər!)** Sən nə bilirsən (hardan bilirsən) ki, **Qədr gecəsi nədir?!** **Qədr gecəsi (savab cəhətdən) min aydan daha xeyirlidir!** O gecə mələklər və ruh (Cəbrail) Rəbbinin izni ilə (həmin gündən gələn ilin Qədr gecəsinədək dünyada baş verəcək) hər bir işdən dolayı (Allah dərgahından əmrlər alaraq) yerə enərlər. O gecə, dan yeri ağarana qədər salamatlıqdır (əmin-amanlıqdır)”

(Qədr, 1-5).

Ramazanın ilk gecəsindən etibarən könlümüzü, idrakımızı açacaq və həyatımıza mütləq rəng qatacaq ilahi mesaj Quranı-Kərimdir. Dünyamızı və axırətimizi xeyirli edəcək yeganə bələdçi bu ilahi kitabdır. Həqiqi hidayət rəhbəri, pisi-yaxşını, səhvi-düzü, günahla savabı bir-birindən ayıran (Furqan) Quranı-Kərimdir. Rəbbimizin bizdən razı olacağı xeyirli əməllərin bəhs edildiyi kitab Quranı-Kərimdir.

Ramazanda oruc ibadəti ilə yanaşı, ən böyük ibadətlərdən biri də Quran oxumaqdır. Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) müjdəsi ilə Quran oxuyan üçün hər bir hərfinə

Allah Quran vasitəsi ilə Ramazan ayına on bir aydan daha çox dəyər vermişdir. Bu ayı on bir ayın sultani etmiştir. Yenə Quran vasitəsi ilə bir gecəni min aydan daha xeyirli etmişdir. Hansı ki, o gecə (Qədr) Quran nəzil olmağa başlamışdır, bu səbəbdən də həmin gecə min aydan daha xeyirli olmuşdur.

on qat savab veriləcəkdir. Bir hədisində buyurulur: “*Kim Allahın kitabından bir hərf oxuyarsa, onun üçün bir yaxşılıq savabı vardır. Hər bir yaxşılığın qarşılığı da on savabdır. Mən əlif lam mim bir hərfdir demirəm, əksinə, əlif bir hərfdir, lam bir hərfdir, mim də bir hərfdir*” (Tirmizi, Fədailül Quran, 16) Quran oxumaq eyni zamanda şəfaətdir. Rəsulullah (s.ə.s) belə buyurmuşdur: “*Quran oxuyun. Çünkü qiyamət günü Quran onu oxuyanlara şəfaətçi olacaq*” (Müslim, Müsafrin, 252).

Quran oxumaq deyiləndə sadəcə tutuşku kimi kəlmələri təkrarlamaq kimi başa düşülməməlidir. Əksinə, təfəkkür edərək oxunmalı və oxuduqlarımızla da əməl etməliyik. Bir hədisdə Peyğəmbərimizin (s.ə.s) Quran oxuyan, fəqət əməl etməyən şəxsi “*qoxusu xoş, dadi acı olan reyhənə*” bənzətmışdır.

Könlümüzü, ağlımız, bədənimizi, ruhumuzu gözəlləşdirəcək, nəfsimizi təzkiyə edəcək, bizi şeytanın vəsvəsələrindən qoruyacaq olan Quranın bərk-bərk yapışmaq möminin əsas vəzifəsidir. Həyatımızda Quranın yeri olmasa, ayələrdə bildirilən uçurumların kənarlarında ola bilərik. Yenə Allah-Təalanın neməti ilə birləşən və qardaş olan qəlblər, Quran olmasa, təkrar ayrıliga düşə bilər. Buna görə də Quranın sirlərinə vaqif olub, ona bərk-bərk sarılmalıyıq ki, qardaşlığımız möhkəmlənsin, ayrıliga düşüb parçalanmayaq, xətalara düşməyək, Yaradanımız və yaradılanlar bizdən razı qalsın.

EV SAHİBİ

Atalarımızın dediyi bir söz var: "Qonaq Allah qonağıdır, gələndə bərəkəti özü ilə gəlir". Bu hikmətli sözün mənası olduqca dərindir. Çünkü hər bir insan bu dünyanın müvəqqəti qonağıdır. Ona görə də dünya bizim müvəqqəti sığınacaq yerimiz sayılır. Ona görə ki, insanın bu dünyaya gəlişi kimi, gedisi də var. Demək olar ki, müvəqqəti həyat qanunları hər kəs üçün eynidir. Həyatda insanların yaşam tərzi isə bir-birindən çox fərqlidir. Kimisi sadə, kimisi öyləncəli həyat tərzi sürür. Bəziləri də səmimi bir qəlblə Allaha inanaraq əbədi həyat deyilən cənnət sevdası ilə yaşayırlar. Bu dünya evində bir-birindən fəqrli saysız-hesabsız insanlar yaşayır. Hamısı da bu dünyanın qonağıdır. Biz də bu dünyanın içində bir dünya qururuq. Özümüzə dost-tanış qazanırıq. Hərdən vaxt tapanda dostlarımızı evimizə qonaq çağırırıq. Ara-sıra biz də onların evində qonaq oluruq. Dost evində qonaq olmaq məsuliyyətini dərk edərək şərəf və ləyaqətimizi dostumuza göstəririk. Əgər hər hansı bir səhv hərəkətimiz olarsa, dəst bizdən inciyə bilər və bizim üçün o evdə

sonuncu qonaqlıq olar. Bundan sonra o, heç vaxt ikinci dəfə dost deyib üzümüzə qapı açmaz. Bu, həyatın praktik tərəfidir. Həqiqətlərlə üz-üzə olduğumuz üçün ağı qaradan seçirik. Dostumuzu, düşmənimizi yaxşı tanıyırıq. Bu həyatın gerçək tərəfi də odur ki, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, biz də bu dünyanın qonağıyız. Hər zaman bizdən yüksəklikdə dayanan bir ev sahibi var. Bu dünyanın naz-nemətindən bizə süfrə açan rəhmət və mərhəmət sıfətini bizdən əsirgəməyən Allahın bizim üçün xəlq etdiyi dünya adlı evindəyik. Bu dünyada bizə ev sahibliyi edən Allah, görəsən, hansı qullarını daha çox sevir?

Əslində biz bu sualın cavabını özümüzdə axtarsaq, Allahın ən çox sevdiyi qullarını müəyyənləşdirə bilərik. Sözsüz ki, Allah bu dünyada ən çox sevdiyi bəndələr müsəlmanlardır. Çünkü müsəlman Allahın varlığına inanıb Muhəmmədin (s.ə.s) həyat tərzini yaşayan insandır.

Biz özümüz də yalan və xəyanətdən uzaq və hər halı ilə bizə sadiq qalan insan görəndə o insanı ən yaxın dostumuz sayıırıq. Hər zaman bu cür insanları evimizdə qonaq görməyi çox istəyirik. Allah da öz

qulunu müsəlman olaraq görəndə çox sevinir. Çünkü müsəlman olmaq Allahın insanlar üzərindəki ən vacib haqqıdır. Hətta bu, birbaşa ev sahibinin qonağından tələbidir. Necə ki, Allah Rəsulu hər anı ilə Allahın əmrinə tabe idisə, daim Yaradının qulluğunda hazır idisə, müsəlman da onun kimi olmalıdır. Hal və hərəkəti ilə Ona bənzəməlidir. Əgər sən də qonaq olaraq özünü bu hörmətə layiq görmək istəyirsənsə, qəlbini imanla təmizlə və şərəfinlə bu evdə qonağa layiq insan ol.

Bu evin hər yəni Quran ayələri ilə bəzənib. Hər sözdə bir hikmət və hər bir cümlədə isə iibrətlərlə dolu ayələr yazılıb. Görən gözlərin sadəcə başını qaldırıb bu yazıları oxuması lazımdır ki, həqiqəti anlasın. Qurani-Kərimdə buyurulan bu ayənin: “**Həqiqətən, Biz insanı (sonrakı mərhələdə ata-anasının toxumundan ibarət) qarışiq bir nütfədən yaratdıq. Biz onu (dünyada özünü necə aparacağı, hər şeyin xalığı olan Allaha itaət edib- etməyəcəyi ilə) imtahana çəkəcəyik. Biz onu eşidən, görən yaratdıq.**” (İnsan, 2) həqiqətini dərk etsin ki, bu dünya evində onu imtahana çəkirlər. Həmçinin bu ayə ev sahibinin insanlara xəbərdarlığıdır. Əzabla qarşılışanda bilmədim, görmədim, eşitmədim deməyə heç kimin haqqı yoxdur.

Dünya evi o qədər genişdir ki, onun sonsuzluğuna gedib çıxməq olmur. Bu evdə o qədər sırlı qapılar var ki, bu haqda biz çox şeyi bilmirik. Sadəcə Quran və hədisi-şəriflərin buyurduğu kimi yaşayan insanın cənnətlik və ya cəhənnəmlik olacağı bizə bildirilib. Bu iki yerə aparan yolları yaxşı tanıyıraq. Hələ ki, seçim bizdədir. Cəhənnəm üçün fərq etməz, atəş hər şeyi yandırar. Cənnət isə müsəlman olaraq şərəf və ləyaqətlərini qoruyan insanları səbir-sizliklə gözləyir. Çünkü ora girən insanlar əzəli və əbədi ev sahibi olan Rəhmanın ən gözəl bəndələridir.

QURANI YARIDA KƏSMƏK İSTƏMƏDİM

Islam ordusu Zatür-Riqa qəzasından geri qayıdarkən bir yerdə gecələməli oldu. Abbad bin Bişr (r.a) ilə Ammar bin Yasir (r.a) növbə çəkirdi. İlk növbə Abbad bin Bişrin idi. Gecənin sakitliyindən istifadə edərək namaza durdu və Kəhf surəsini oxumağa başladı. Xüsu və böyük həzz ilə namazda özünü unudub dünya ilə olan bağları qoparıb atmışdı. Mövlesi ilə danişirmiş kimi Qur'ani-Kərimdən ayələr oxuyur, oxuduqca coşur və böyük zövqlə ibadətinə davam edirdi.

Uzaqdan Abbadı (r.a) görən bir nəfər ona bir ox atdı. Vücudunu yaralayan oxu çıxarıb atan Abbad (r.a) oxumağa davam etdi. Abbad'a ikinci bir ox da atıldı. Onu da çıxarıb atan Abbad oxumağına davam etdi. Həmin adam üçüncü dəfə də ox atınca çareşiz qalan Abbad (r.a) dostunu səslədi. Ammar ayağa duranda ox atan adam onların iki nəfər olduğunu gördü və qaçıdı. Abbadı (r.a) bu vəziyyətdə görən Ammar (r.a):

“Sübhanallah! Bu nə haldır, ya Abbad? Sənə ilk oxu atanda niyə məni oyatmadın? - deyə heyrətini bildirdi. Abbad (r.a) belə cavab verdi:

- Başladığım surəni bitirmədən oxumağı kəsmək istəmədim. Allaha and olsun ki, ölümü Quranın kəsilməsindən daha üstün tuturam.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرَحَّمُونَ

“Quran oxunan zaman onu dinləyin və susun ki, (onun
sayəsində) sizə rəhm olunsun!”

Əraf surəsi, 7/204

İlahi mesaj olan Quranı-Kərim insan həyatı üçün son dərəcə əhəmiyyətli məqamları ehtiva edir ki, bəşər övladının qurtuluşu üçün bu mesajların oxunması və dinlənilməsi, həmçinin idrak edilərək bu mesajlara riayət olunması tələb olunur bəşər övladından...

Bu mənada qeyd olunan ayə Quran oxumanın və onu dinləmənin vacibliyini bizə xatırladır ki, oxunaraq və dinlənilərək Allahın mərhəmətinə nail olunsun.

Quranı Kərim səslə oxunarsa və bu səs ətrafdan da eşidilərsə başqa işlə məşğul olmaq caiz deyil, onu dinləmək fərzdir.

Yaradan, dünyani xəlq etdiyi zamandan etibarən insanların onu tanımışını, ona ibadət və itaətin necə ediləcəyini, sosial və fərdi yaşayışlarına dair peyğəmbərlər vasitəsiylə kitablar göndərərək insanları və digər məxluqlara istiqaməti göstərmişdir. Məhz bu kitabların sonucusu olaraq da Quranı Kərim insana ən gözəl yaşam tərzinin necə olacağını təfsilatlı olaraq göstərmişdir. Qurtuluşa, mərhəmətə nail olmanın şifrəsinin Quranı oxumaqda, onu haqqını verərək dinləməkdə olduğunu bildirir sanki Uca Yaradan insana...

Onu oxumada və dinləmədə Peyğəmbərimizin (s.ə.s.) təqib etdiyi metodlara riayət edilməsi lazımdır. Allahın Rəsulu (s.ə.s.) Quranı Kərim oxumağı və dinləməyi çox sevməklə bərabər hər zaman təşviq edərdi. O (s.ə.s.) Quranı Kərimi Cəbrayıldan (ə.s.) öyrənər və öyrəndiyi kimi də əshabi-kiramına da bu şəkildə öyrədərdi. Quranı Kərim oxumanın fəziləti haqqında Peyğəmbərimizin bu bənzətməsi diqqətçəkicidir:

“Quran oxuyan müsəlman dadi gözəl olan portağal kimidir. Quran oxumayan müsəlman dadi gözəl ancaq ətiri olmayan xurma kimidir. Quran oxuyan münafiq ətiri gözəl, ancaq dadi acı olan reyhan kimidir. Quran oxumayan münafiq isə ətiri olmayan acı yabanı qovun kimdir.”

Allahın kitabından bir ayəni dinləyənə qat-qat savabın verildiğini, onu oxuyanın isə qiymət günündə o kəs üçün bir yol göstərici nur mahiyyəti daşıdığını buyurur insanların ən şərəflisi Peyğəmbərimiz (s.ə.s.)...

Quranı tilavət etmək Allahın insanlara bəxş etdiyi böyük bir lütfdür ki, bunu mələklərə belə bəxş etməmişdir. Görünməyən digər varlıqlar da Allahın kəlamını dinləməyi çox sevər və Quran məclislərinə səmadan enərlər onu dinləmək üçün. Odur ki, onu oxuyarkən dəqiq, səlis, üsuluna görə oxumaq lazımdır ki, oxuyan insanın “tək olmadığı, onu dinləyənlərin” olduğu bilinməlidir.

Ununtmamaq lazımdır ki, bütün ibadətlərin bünövrəsi ixləs və səmimiyyətdir. Quran tilavəti bir mənada Allah ilə söhbət anلامı ifadə edir ki, bunun fərqində olmaq oxuma və dinləmə ədəblərinə riayət etmək lazımdır.

Bəşər övladının Rəbbi qarşısında qulluq vəzifəsini xatırlaması, onu Rəbbinə bağlayan saysız səbəblərin var olduğunu unutmaması doğru istiqamətdə yaşam tərzini formalasdırmاسının təminatcısı olacaqdır.

عَنْ عُثْمَانَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
خَيْرُكُمْ مَنْ تَعْلَمَ الْقُرْآنَ وَعَلَمَهُ

Osmandan (r.a) rəvayət olunduguna görə Rəsulullah (s.ə.s) belə buyurmuşdur:
“Sizin ən xeyirliniz Quranı öyrənən və onu başqalarına öyrədəninizdir.” (Buxarı,
Fəzailul-Quran, 21; Tirmizi, Fəzailul-Quran, 15.)

Allah-Təala insanlara dünyaya qədəm basdıqları gündən ta ölüncəyə qədər sirati-müstəqim (ən doğru yol) üzrə yaşamalarını əmr etmişdir. Bu yolda ona işiq tutacaq və öünü aydınlaşادا bir hidayət rəhbəri olaraq da Quranı-Kərimi lütf etmişdir. Bu səbəblə də hədisi-şərifdə Rəsulullah (s.ə.s) Quranın təlim-tədrisinin önəmini vurğulayaraq Quran tədrisatı ilə məşğul olanların insanların ən xeyirlisi olduğuna diqqət çəkmişdir. Çünkü Quranı-Kərim Allahın kəlamı olmaqla insanlığın ən ali kitabı və ən böyük hidayət rəhbəridir. O, solmayan bir günəş, aldanmayan və aldatmayan bir rəhbərdir. O, Allahın ucalığından, qüdrət və şanından xəbər verməklə Onun möminlər üçün hazırladığı böyük mükafatı müjdələyir. Allah-Təala bu həqiqəti belə açıqlamışdır: “Həqiqətən, bu Quran insanları ən doğru yola yönəldir və saleh əməl sahibi möminlərə böyük mükafata nail olacaqları ilə müjdə verir” (İsra 17/9).

Quran kainatı aydınlaşan elm və mədəniyyət işığıdır. Hökümləri qəti, doğru və əbədidir. Möminlər onun hidayət nuru ilə görür, onun işığı ilə hərəkət edir. Aşıq qəlblər onun səsini eşidib haqqı uyar və onunla zülmətlərdən çıxıb nura qovuşarlar. Quranın yüksək ahənginə, əlçatmaz ecazına, iman, əxlaq və fəzilət qaydalarına, yüksək insanlıq düsturlarına, elm, sənət və mədəniyyət ölçülərinə dost-düşmən bütün insanlar heyrandır. O elə bir kəlamdır ki, Onu ancaq ruhlar daşıya bilir. O ruhlar üçün nurdur. O qəlbləre iman, könüllərə həyəcan gətirir. O insana dini şürə aşılayaraq insana insanlığını bildirən yüksək dəyərləri özündə cəmləyib, çəşqinliga düşənlərə doğru yol göstərərək onların üzərinə rəhmət və şəfa yağıdır. Mömin Quran oxuduğu zaman ondan feyz aldığı üçün Quran ayələri ona şəfa və rəhmət olur. Əksinə xəstənin dərmandan imtina etməsi onun xəstəliyini artırıcı kimi, insanın da Qurandan uzaq durması onun yalnız ziyanını artırır.

Müasir dövrümüzdə insanlığın keçirdiyi maddi-mənəvi, əxlaqi böhranın çərəsi Qurandır. Çarəsiz dəndlərə məlhəm Qurandır. Biçarələr, qaranlıqda qalanlar, zülmə uğrayanlar, kimsəsizlər, bir sözlə, insanlığın bütün sevinc və səadət yoxsulları Quranda ümid və qüvvət tapmışlar. Hz. Peygəmbər (s.ə.s) bir hədisi-şərifində: “Allah-Təala Quranla əməl edən millətləri yüksəldər, onun yoluyla getməyənləri isə alçaldar” (Müslim, Müsafirun 269) – deyə buyurmuşdur. Quran yoluyla getməyən cəmiyyətlər maddi müvəffəqiyətlər qazansalar da, mənəvi səadətə çatmazlar. Quran yolu ilə gedən cəmiyyətlər isə həm maddi, həm də mənəvi səadətə çatarlar. Çünkü Quranı-Kərim din və dünya işlərini ən düzgün bir şəkildə tənzimləyən, insanları iki dünya səadətinə çatdırın ən ali qanunları özündə cəmləyib.

HAQQ DOSTLARINDAN HİKMƏTLƏR CƏFƏRİ-SADIQ (q.s) -5-

Cəfəri-Sadiq həzrətləri buyurur:

*“Heç vaxt kimisə əfv etdiyim üçün peşman olmaram! Bu əfvə görə böyük zərər görsəm də, mənim üçün əfv etmək verdiyim bir cəzaya görə min dəfə peşman olmaqdan daha xoşdur”.*¹

[Mömin rahatlıqla münasibət qurula bilən insandır. Nəyin bahasına olursa olsun, din qardaşları ilə xoş rəftar etməyə çalışan və asanlıqla münasibət qurulan insandır. Bir anlaşılmazlıq baş verdikdə “mən haqlıyam, sən haqsızsan” kimi mübahisələrə girmədən qardaşının xəta və qüsurlarını örtərək əfv etmə böyüklüyünü göstərə bilən kəsdir. Çünkü din qardaşı ilə üç gündən artıq küsülü qalmağın halal olmadığını,² bir il davam edən küsülüklərinə qardaşının qanını tökmək qədər ağır günah olduğunu³ bilən bir möminin başqa cür hərəkət etməsi düşünülməzdirdir.

Lazım gələrsə Allah rızası üçün nəfsindən fədakarlıq edərək aranı düzəltmək iman və təqvanın gərəyiidir. Necə ki, ayeyi-kərimələrdə belə buyurulur:

“Yaxşılıqla pislik eyni ola bilməz! (Ey mömin kimsə!) Sən (pisliyi) yaxşılıqla dəf et! (Qəzəbə səbirlə, cəhalətə elm-lə, xəsisliyə comərdliklə, cəzaya bağışlanmaqla cavab ver!) Belə olduqda aranızda düşmənçilik olan şəxsi, sanki yanın bir dost görərsən!”. (əl-Fussilət, 34)

“...Əgər (həqiqi) möminsizsə, Allahdan qorxun, aranızdakı münasibətləri düzəldin, Allaha və Onun Peyğəmbərinə itaət edin!” (əl-Ənfal, 1).

“Həqiqətən, möminlər (dində) qardaşdır. Buna görə də (aralarında bir mübahisə düşsə) iki qardaşınızın arasını düzəldin və Allahdan qorxun ki, bəlkə, (əvvəlki günahlarınız bağışlanıb) rəhm olunásınız!” (əl-Hucurat, 10).

Möminlərin xəlifəsi Həzrət Əli عليه السلام-in Misir valisi Malik bin Haris əl-Əştərə göndərdiyi “Əmrnamə”də yer alan bu tövsiyələr əfv etmək xüsusunda gözlərimiz önündə necə də gözəl könül üfüqü sərgiləyir:

“Əmrin altında olan və idarə etdiyin xalqa qarşı mərhəmat, məhəbbət və gözəl rəftarla qəlbini bəzəl..

Əhali (insan olduqları üçün) xəta edə bilər. Qəsdən və ya səhvən bəzi yanlış addımlar ata bilərlər. Allahdan özün üçün əfv və bağışlanma dilədiyin kimi sən də onları bağışla və gözəl rəftar et. Əsلا ki-misə bağışladığın üçün peşman olma. Cəzalandırarkən də sevinmə!..”

Buna rəğmən (hər məsələdə olduğu kimi) əfv və bağışlamada da ölçünü qəcirməməq lazımdır. Fəzilət olan əfv xətasını anlayıb peşmanlıq çəkənə qarşı göstəriləndir. Xəta, üsyan və zülmədə inad edəni əfv etmək isə fəzilət deyil, əksinə, zəiflik və acizlikdir. Çünkü xəta və səhvində israr edəni bağışlamaq onun həmin xətanı təkrarlamasına fürsət vermək sayılır.

Mövlana həzrətlərinin ifadəsi ilə:

“Ədalət meyvə ağaclarını, zülm isə ti-kanları sulamaqdır...”

Həmçinin əfv və bağışlama əfv edəcək insanın şəxsinə qarşı işlənən cinayətlər üçün keçərlidir. Lakin elə günahlar və cinayətlər var ki, müqəddəslərə, milli dəyərlərə və cəmiyyətin hüququna təcavüz mahiyyəti daşıyır. Belə vəziyyətdə əfv etmək yerinə islah etmək üçün cəzaya əl atmaq, ədaləti bərqərar etmək və doğru ilə yanlışı açıq şəkildə ortaya qoymaq lazımdır. Çünkü belə bir günahkar əfv olunarsa, daha böyük haqsızlıqlara yol açar və nəticə etibarilə də cəmiyyətə zülm olunur.

Necə ki, Həzrət Aişə anamız Allah Rəsulunun bu məsələdə necə rəftar etdiyini belə xəbər verir:

“...Rəsulullah ﷺ şəxsinə qarşı pislik edən adamdan (onu cəzalandırmağa qadir olduğu halda) intiqam almazdı. Lakin Allahın yasaqlarını tapdalayanları Allah adına cəzalandırardı” (Müslim, Fəzail, 79; Əbu Davud, Ədəb, 4)]

Cəfəri-Sadiq həzrətləri buyurur:

“Mömin qardaşın haqqında naxos bir söz eşitsən, onun üçün birdən yet-

Mömin rahatlıqla münasibət qurula bilən insandır. Nəyin bahasına olursa olsun, din qardaşları ilə xoş rəftar etməyə çalışan və asanlıqla münasibət qurulan insandır. Bir anlaşılmazlıq baş verdikdə “mən haqliyam, sən haqsızsan” kimi mübahisələrə girmədən qardaşının xəta və qüsurlarını örtərək əfv etmə böyüklüğünü göstərə bilən kəsdir.

*“Yaxşılıqla pislik eyni ola bilməz! (Ey mömin kimsə!) Sən (pisliyi) yaxşılıqla dəf et! (Qazabə səbrlə, cəhalatə elmlə, xəsisliyə comərdliklə, cəzaya bağışlanmaqla cavab ver!) Belə olduqda aranızda düşməncilik olan şəxsi, sanki yaxın bir dost görərsən!”.
(əl-Fussilət, 34)*

mişə qədər üzrlü səbəb axtar. Tapmasan, “bəlkə də mənim bilmədiyim və ya anlamadığım bir üzrü var”, - de, sonra da mövzunu bağla!”⁴

[İslam əxlaqı başqalarında qüsür axtarmaqdansa, əvvəlcə öz qüsurlarını görüb onları düzəltməyə çalışması tələb edir.

Mömin din qardaşına qarşı daim xeyir-xah olmalıdır. Yəni onun üçün hər zaman xeyir diləyib yaxşılığını istəməlidir. Nəfisi bir mübahisəyə girərək və ya həsədə qapılaraq özünü haqlı çıxarmaq üçün qardaşının xəta işləməsini gözləmək kimi çirkin xasiyyətdən həssas ölçüdə uzaq olmalıdır.

Necə ki, Allah Rəsulu ﷺ:

“Müsəlman qardaşının başına gələn fəlakəti sevinclə qarşılılama! Allah-Təala rəhmətiylə onu fəlakətdən qurtarıb səni imtahan edər”, - buyurmuşdur (Tirmizi, Qiymət, 54)

Digər tərəfdən mömin adam bir din qardaşının səhvini gördükdə dərhal suisənnə qapılmamalı, tələsərək yanlış bir hökm verməməlidir. Ehtiyatla hərəkət edib əvvəlcə onun bu hərəkətinin məqbul bir üzrü olub-olmadığını baxmalıdır. Zira ona hüsnü-zənn bəsləmək və xoş gözlə baxmaq İslamin təlqin etdiyi qardaşlıq ədəbindəndir.

Allah-Təala ayəyi-kərimədə buyurur: *“...(Bir-birinizin eybini, sırını) arayıb axtarmayın!..”* (əl-Hucurat, 12). Bununla da möminlərə din qardaşlarının gizli və məhrəm olan xəta, qüsür və eyiblərini araşdırmağı qadağan edir.

Hətta İslam əxlaqına görə, bir möminin yalnız şəxsi ilə əlaqəli və ümuma zərəri toxunmayan eyib və qüsurlarına vaqif olduğda onları örtüb gizlətmək və münasib bir dillə xəbərdarlıq etmək mühüm qardaşlıq vəzifəsidir.

Bu hadisə sözünü etdiyimiz həqiqəti necə də gözəl ifadə edir:

Həzrət Ömər ﷺ bir gecə Mədinə küçələrində gəzərək şəhəri təftiş edirdi. Evində mahni oxuyan bir nəfərin səsini eşitdi. Divardan keçib yanına gələndə həmin adamın yanında bir cariyə və içki şüşəsi olduğunu gördü. Ona:

“- Ey Allahın düşməni, sən Allaha üşyan edərkən Onun işlədiyin günahı örtəcəyini zənn edirdin?”, - deyə hiddətlə sual verdi.

Həmin adam bu cavabı verdi:

“- Ey möminlərin əmiri, mənə qəzəblənməyə tələsmə! Mən Allaha qarşı bir dəfə üşyan etmişəmsə, sən üç dəfə asi olmusan:

Birincisi, Allah-Təala *“...(Bir-birinizin eybini, sırını) arayıb axtarmayın!..”* buyurur (əl-Hucurat, 12), sən günahımı aşdırdın.

İkinci, Allah-Təala *“Evlərinizə arxa tərəfdən girməniz yaxşı iş deyildir”, -* buyurur (əl-Bəqərə, 189), sən divarı aşış mənə basqın etdin və evin arxasından izinsiz girdin.

Üçüncüsü də odur ki, Allah-Təala *“Ey iman gətirənlər! Başqalarının evlərinə (sizin olmayan evlərə) sahiblərindən icazə almadan və onlara salam vermədən girməyin”, -* buyurur (ən-Nur, 27), sən isə salam vermədən girdin!“.

Həzrət Ömər ﷺ:

“- Səni əfv etsəm, bu halını düzəldərsənmi?”, - deyə soruşdu.

O:

“- Vallahi, bəli, ey möminlərin əmiri! Əgər məni bağışlasan, əsla bir daha belə günah işlərə əl atmaram!”, - dedi.

Həzrət Ömər as da onu əfv etdi və ev-dən çıxıb getdi.⁵

Rəsulullah ss hədisi-şəriflərində belə buyurmuşdur:

“Kim yoldaşının eyibini örtərsə, Allah da qiyamət günü onun eyibini örtər. Kim müsəlman qardaşının eyibini üzə çıxarsa, Alalh da onun eyibini üzə çıxardar. Hətta evinin içində də olsa, onu eyibləri ilə rəzil edər” (İbn Macə, Hüdud, 5)

“Kim bir qardaşını (tövbə etdiyi) günahı səbəbilə ayıblayarsa, o günahı işləmədən ölüməz” (Tirmizi, Qiyamət, 53/2505)

Gözəl əxlaqı tamamlamaq üçün gəndərilən Hz. Peyğəmbər ss heç kimin açığa çıxmayan eyib və qüsurları ilə məşğul olmadığı kimi, bu kimi halların aşdırılmasını da şiddətlə qadağan edərdi. Hətta o Rəhmət Peyğəmbəri heç kimin üzünə eyibini araşdırılmış kimi diqqətlə baxmazdı.

Möminin də vəzifəsi din qardaşlarına qarşı gözünü və könlünü eyib axtarmaqdan qoruyub əvvəlcə öz daxili dünyasını mənəvi xəstəliklərdən təmizləməklə məşğul olmaqdır.

Onu da yaddan çıxarmamaq lazımdır ki, Allahın sıfətlərindən biri də “Səttar-Uyub”, yəni eyib və qüsurları gizləyəndir. Ona görə həqiqi bir möminin də ilahi əxlaqdan maksimum dərəcədə nümunə götürməsi lazımdır.

Ayəyi-kərimələrdə buyurulur:

“Möminlər arasında (onları nüfuzdan, hörmətdən salmaq məqsədilə) pis söz

yaymaq istəyənləri dünyada və axırətdə şiddətlə bir əzab gözləyir...” (Ən-Nur, 19)

“Allah pis sözün açıq (ucadan) deyilməsini sevməz. Yalnız zülm olunmuş şəxslər müstəsnadır. Allah (hər şeyi) eşidəndir, biləndir!..” (Ən-Nisa, 148)

Bir din qardaşımızın şəxsinə aid eyib və qüsurunu ifşa etmək onun xətasını daha da sahiblənərək, səhvini müdafiə etməsinə, bununla da tövbə qapısından və halını islah yolundan tamamən uzaqlaşmasına səbəb ola bilər. Ona görə də ən düzgün hərəkət din qardaşımızı təcrid edib xəta və qüsurları ilə baş-başa qoymaqdansa, ona islahedici üslubla yanaşmaqdır. Hikmətli sözlərlə, gözəl nəsihətlərlə və münasib bir dillə xəbərdarlıq etməkdir. Bu, eyni zamanda Xaliquş Şəfqət və mərhəmət nəzəri ilə məxluqata baxış tərzinin ali ruhlardakı təzahürüdür.

Çünki kamil bir mömin günahkara deyil, günaha düşməndir. Ona görə də günaha olan nifrətini günahkara sirayət etdirməz. Əksinə, günahkarı o günahdan qorunmaqdan aciz, yaralı bir quş kimi mərhəmətə möhtac görər. Onu nifrət və həqarətlə təcrid etmək yerinə, alçaltmadan, nəzakətli üslubla xəbərdar edər və irşada çalışar. O, qardaşını düşdüyü günah çuxurundan qurtarır təmiz həyata qovuşdurmaq üçün yardım əlini uzadır. Əfv və təbəssümlə könlünü almağa cəhd edər.

Xəta və günaha sürüklənmiş din qardaşlarımıza necə yaxınlaşmalı olduğumuz xü-

Ela xor görülən günahkarlar var ki, günü gəldikdə tövbə ilə təmizlənmiş və onu xor görənlərdən daha yüksək dərəcələrə çatmışdır. Bunun əksinə, zöhd və təqva üzrə yaşıyan elə abidlər də var ki, nəfs və şeytanın haqq kimi görünen tələlərinə düşərək axırətlərini məhv etmişlər...

Son nəfəsi imanla vermək xüsusunda peyğəmbərlər və onların müjdələdikləri insanlar xaric heç kimin əlində zamanatı yoxdur.

susunda Yezid bin Əsamın nəql etdiyi bu hadisə necə də gözəl bir misaldır:

Şam əhalisi arasında güclü-qüvvətli və nüfuzlu bir adamvardı. Hərdən **Həzrət Ömərin** yanına gəlirdi. Bir ara Hz. Ömər onu görmədi. Ətrafindakılara:

“- Filankəs nə işlə məşğuldur, uzun zamandır görünümür?”, - dedi.

“- Ey möminlərin əmiri, o içkiyə qurşındı”, - dedilər.

Həzrət Ömər katibini çağıraraq:

“- Yaz!”, - dedi, “Ömər bin Xəttabdan filankəsə! Salam olsun sənə! Özündən başqa ilah olmayan, günahları bağışlayan, tövbələri qəbul edən, əzabı şiddətli və kərəmi bol olan Allaha həmd edirəm. Ondan başqa heç bir ilah yoxdur. Dönüş Onadır”.

Həzrət Ömər məktubu yazdırdıqdan sonra yanındakılara:

“- Allaha yönəlməsi və Allahın da tövbəsini qəbul etməsi üçün qardaşınıza dua edin!”, - buyurdu.

Həmin adam Həzrət Ömərin məktubunda zikr etdiyi **Günahları bağışlayan, tövbələri qəbul edən, cəzası şiddətli, kərəmi böyük olan (Allah)...**” (əl-Mumin, 3) ayəsini dəfələrlə oxudu və:

“- Allah məni həm əzabıyla qorxutmuş, həm də günahlarımı bağışlayacağını və etmiş”, - deyərək ağladı və tövbə etdi.

Həzrət Ömər onun tövbə etdiyini öyrəndikdə:

“- Bir qardaşınızın yoldan çıxdığını, günaha düşdüğünü gördükdə onu düz yola gətirməyə, Allahın əfvindən ümidvar olmasına təmin etməyə çalışın. Allahın ona tövbə qismət etməsi üçün dua edin. Ona bəddua edərək şeytana yardımçı olmayın”, - dedi. (İbn Kəsir, *Təfsir*, IV, 76)]

Cəfəri-Sadiq həzrətləri buyurur:

*“Əvvəli qorxu, sonu üzrxahlıq olan günah insəni Haqqa yaxınlaşdırır. Əvvəli arxayınlıq, sonu lovğalıq olan ibadət də insəni Haqq-Təaladan uzaqlaşdırır. Özündənrazi itaətkar əslində asidir. Üzr istəyən asi də əslində itaətkardır”.*⁶

[Seytan Allahın əmrinə etiraz edib Ona qarşı üsyana qalxdıqdə təkəbbür və ənaniyyətin əsirinə çevrilib xətasında israr etdi və inadkarlığının qurbanı oldu. Beləliklə də, Allahın lənətinə düçər oldu.

Həzrət Adəm ilə **Həzrət Həvva** anamız isə şeytana uyub Allahın qadağan etdiyi ağacın meyvəsindən dadaraq insan nəslinin ilk günahını işlədilər. Lakin onlar şeytanın etdiyi kimi bəhanələr gətirərək günahlarını ört-basdır etmədilər, səmimi qəlblə həqiqəti etiraf etdilər.

“(Adəm və Həvva) “Ey Rəbbimiz! Biz özümüzə zülm etdik. Əgər bizi bağışlamasan, rəhm etməsən, biz, şübhəsiz ki, ziyan uğrayanlardan olarıq!” – dedilər.” (əl-Əraf, 23)

Xətadan dönmə fəziləti sərgiləyib peşmanlıq və utanc içinde Allahın rəhmət və məğfirətinə sığındılar. Səmimi göz yaşları ilə etdikləri tövbə-istığfarları Allah tərəfindən qəbul olunduqdan sonra ilahi lütfə nail oldular. Beləliklə, qiyamətə qədər nəsillərindən gələcək insanlara günah çuxuruna düşməkdən qoruna bilmədikləri zaman necə xilas olacaqlarına dair gözəl nümunə oldular.

Nəfs və şeytan kimi iki böyük düşmənlə imtahan aləminə göndərilən Adəm oğlunun (insan olduğu üçün) xətadan və unutqanlıqdan tamamilə uzaq qalması mümkün deyil. Əsas məsələ hər hansı bir günaha sürükləndikdə bağışlayan Rəbbin olduğunu unutmamaq. Onun rəhmətindən ümid kəsmədən günahın bağışlanması üçün dua etmək və işlənən xətanı düzəltməyə çalışmaqdır.

Günahına peşman olaraq Nasuh tövbə edib səmimi göz yaşları tökən elə günahkarlar var ki, Allahın vəli qullarına çevrilmişlər. Bunun əksinə, özünü cənətlik görən elə abidlər də var ki, əməllərinə arxayılınqları Allahın rəhmətinə olan ümidi lərini keçəcək nöqtəyə gəldiyi üçün ilahi qəzəbə düşər olmuşlar.

Elə xor görülən günahkarlar var ki, günü gəldikdə tövbə ilə təmizlənmiş və onu xor görənlərdən daha yüksək dərəcələrə çatmışdır. Bunun əksinə, zöhd və təqva üzrə yaşayan elə abidlər də var ki, nəfs və şeytanın haqq kimi görünən tələlərinə düşərək axırətlərini məhv etmişlər... Son nəfəsi imanla vermək xüsusunda peyğəmbərlər və onların müjdələdikləri insanlar xaric heç kimin əlində zəmanəti yoxdur.

Rəsulullah ﷺ-in xəbər verdiyi bu hadisə necə də ibrətlidir:

“*Bir nəfər:*

“- *Vallah, Allah filankəsi bağışlamayaq*”, - deyərək qəti söz söylədi.

Allah-Təala isə:

“- *Filan adəmi bağışlamayacağımı and içən kimdir? Mən onu bağışladım, sənin əməlini isə puç etdim!*”, - buyurdu.” (Müslim, Birr, 137)

Deməli, yalnız Allahın biləcəyi mövzularda danışarkən hədsiz dərəcədə diqqətli olmalı, həddi aşan bir söz söyləməkdən uzaq durmalıyıq. Unutmayaq ki, dünyadakı qulluq imtahanını kimin necə bitirəcəyi

yalnız Allah-Təalaya məlumdur. Ona görə kamil mömin:

- gözəl halına və əməllərinə baxıb əsla arxayılmaz,

- aqıbətindən əmin olaraq lovğalıq etməz,

- xəta və qüsurlarına görə insanlara xor baxaraq, dolayı yolla özünü yüksək tutacaq hərəkətlər sərgiləməz...

Rəsulullah ﷺ-in xəbər verdiyi bu hadisə də mövzu ilə bağlı mühüm xəbərdarlıq mahiyyətindədir:

“*İsrail oğulları arasında bir-birinin ziddi olan iki nəfər vardi: biri günahkar idi, digəri isə ibadət əqli. Abid olan digərini günah işləyərkən görər və: “bu əməlindən əl çək”, - deyərdi. Bir gün yənə onu günah işləyərkən gördü və “bu işdən əl çək”, - dedi. Digəri isə:*

“- *Məni Allahla baş-başa qoy. Sən başıma müfəttişsənmi?*”, - dedi. Abid adam:

“- *Vallahi, Allah səni bağışlamaz*” və ya “*Allah səni cənnətinə qoymaz*”, - dedi. Bunun üzərinə Allah hər ikisinin canını aldı. Onlar aləmlərin Rəbbinin hüzuruna gəldilər. Allah-Təala ibadət əqli olana:

“- *Sən Mənim əlimdəkinə qadırsən?*”, - dedi. Sonra günahkara:

Kamil mömin:

- gözəl halına və əməllərinə baxıb əsla arxayı olmaz,
- aqibətindən əmin olaraq lovğalıq etməz,
- xəta və qüsurlarına görə insanlara xor baxaraq, dolayı yolla özünü yüksək tutacaq hərəkətlər sərgiləməz...

“- *Get rəhmətimlə cənnətə gir*”, - buyurdu, digəri üçünsə

“- *Bunu cəhənnəmə atın*”, - deyə əmr etdi”.

Əbu Hüreyrə deyir ki:

“(Zavallı adam Allahın qəzəbinə toxunan münasibətsiz) bir söz söylədi və bu söz dünyasını da, axırətini də məhv etdi” (Əbu Davud, Ədəb, 43/4901)

Deməli, kimin necə olacağını və qəlbərdə gizli olanı yalnız Allah bilir. Bizim borcumuz ilk növbədə öz xətalarımızla məşğul olaraq tövbə-istiğfara sarılmaqdır. Bir sözlə, bu fani dünyada minalanmış ərazidə gəzən adamlar kimi hər halimizə diqqət etməliyik.

Onu da unutmayaq ki, özümüzdə olduğunu düşündüryümüz gözəl vəsflərdən daha üstünü heç təxmin etmədiyimiz adamlarda ola bilər. Ona görə də Allahın bəndələrini xəfifə almaq, xor görmək əslində özümüzü kiçildən çirkin bir hərəkətdir.

Bir sözlə, möminin Allahın yaratdığı bir bəndəni, hətta heyvanları belə xor görəməkdən diqqətlə uzaq durması lazımdır.

Necə ki, **Həzrət Nuh** yaralı bir köpəyə baxmaqdan imtina edərək başını çevirdiyi üçün:

“- *Ey Nuh! Məni eyiblə ittiham etdin?*

Onu Mən yarattım!”, - deyə xəbərdarlığa məruz qalmışdı. Yaradandan ötrü heyvanlara belə bu qədər dərin həssaslıqla yanaşmaq lazımdırsa, insanları xor görüb incitməyin nə qədər böyük xəta olduğu daha asan anlaşılır.

Xülasə, mömin saleh əməllərinə və həyat tərzinin düzgün olmasına baxaraq lovğalanmamalı, özünü xilas olmuş zənn etməməlidir. Əksinə, səhv əməllərindən dərhal əl çəkib, istigfar halını qorumalıdır.

Allah-Təala ayeyi-kərimədə:

“*Sənə yəqin* (ölüm) *gələnə qədər Rəbbinə qulluq et!*” (əl-Hicr, 99) buyuraraq, son nəfəsimizə qədər xovf və rica, yəni qorxu və ümid duyğuları arasında qulluq etməmizi istəyir. Hədisi-şərifdə buyurulduğu kimi:

“*Necə yaşasanız elə ölürsiniz, necə ölsəniz, o cür də həşr olunarsınız*” (Münavi, Feyzul-Qədir, V, 663)

Bununla yanaşı, bu ümumi həqiqətin bəzi istisnalarının da ola biləcəyini heç vaxt gözardı etməməliyik. Çünkü Quran və Peyğəmbərimiz istiqamət üzrə həyat yaşıyib, cənnətə bir qarış qalmış əbədi səadəti əldən verənləri, bunun müqabiliндə istiqamətdən uzaq yaşadığı halda, cəhənnəmə bir qarış qalmış cənnəti qazananları xəbər verir.

Onu da unutmayaq ki, Allahın rəhməti də, qəzəbi də bəzən kiçik, bəzən orta, bəzənsə böyük bir əməldə təcəlli edə bilər. Ona görə kiçik bir günahdan da böyük həssaslıqla çəkinməliyik. Ən kiçik bir xeyir işi də böyük qənimət bilərək icraa etməyə çalışmalıyıq.]

Allah-Təala qəlblərimizi rızası ilə birləşdirsin. Hər birimizi razi qaldığı əməllərə nail etsin. Lütf və kərəmi ilə aqibətimizi xeyirli eyləsin!

Amin...

1. İbn Əbdilbərr, Ədəbul-Mücaləsa, s. 116.

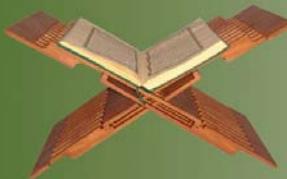
2. Bax. Əbu Davud, Ədəb, 47/4912.

3. Bax. Əbu Davud, Ədəb, 47/4915.

4. Hani, Əl-Hədaiq, s. 132.

5. Haraiti, Məkərimul-Əhlaq, Qahire: Darul-Afak, 1419, s. 152.

6. Əttar, Təzkirə, s. 55.

“ƏSR” SURƏSİ

"And olsun əsrə ki, İnsan (ömrünü bihudə işlərə sərf etməklə, dünyani axırtdən üstün tutmaqla) ziyan içindədir. Yalnız iman gətirib yaxşı əməllər edən, bir-birinə haqqı tövsiyə edən və səbri tövsiyə edən kimsələrdən başqa!"

“Əsr” surəsi Məkkədə nazil olmuş və üç ayədir. İnsanın xoşbəxtliyini və ya bəd-bəxtliyini, həyatda uğurunu və ya ziyانını və həlakının səbəbini izah etmək üçün çox yiğcam və açıq şəkildə nazil olmuşdur. Uca Allah əsrə, yəni insan ömrünün sona çatdığı zamana və bu zaman içərisində müxtəlif fövqəladə şeylərə, Allahın qüdrətini və hikmətini göstərən əlamətlərə and içir və dörd xüsusiyyəti daşıyanların xaricində bütün insanlar ziyanda olduğunu vurgulayır. Bunlar Allaha iman gətirmək, saleh (yaxşı) əməl işləmək, haqqı və səbri tövsiyə etməkdir. Bu dörd şey fəzilətin əsasları və dinin təməlidir. Buna görə də İmam Şafii (r.a): «Uca Allah bu surədən başqa bir şey nazil etməseydi, bu surə insanlara kifayət edərdi», - demişdir.

“And olsun axşam çağına (ikindi vaxtına, əsr namazına, zamana və ya Peygəmbərin əssrinə) **ki, İnsan** (ömrünü bihudə işlərə sərf etməklə, dünyani axırtdən üstün tutmaqla) **ziyan içindədir**” (Əsr-1-2).

Zaman insan oğlunun ən əhəmiyyətli ünsürü olduğu üçün Uca Allah ona and içir. Çünkü ötən hər an, şübhəsiz, sənin ömründən gedir və əcəlini yaxınlaşdırır. Bir şair belə deyir:

“Şübhəsiz ki, biz keçirdiyimiz günlərə sevinirik.

Halbuki keçən hər gün, ömrün azalması deməkdir.”

Qurtubi belə deyir: “Uca Allah əsrə, yəni zamana and içdi. Çünkü, vəziyyətlərin dəyişməsi səbəbiylə zamanda bir xəbərdarlıq və bu halların dəyişməsində Yaradıcının varlığını göstərən dəlillər vardır. Bəziləri belə deyir: -Bu and əsr namazı nadır. Çünkü bu namaz, namazların ən fəzilətlisidir”.

“Yalnız iman gətirib yaxşı əməllər edən, bir-birinə haqqı tövsiyə edən və səbri tövsiyə edən kimsələrdən başqa! (Belələri Cənnətə nail olub əbədi səadətə qovuşanlardır!)” (Əsr-3).

Uca Allah bu dörd şeyi edənlər xaricində bütün insanların zərərdə olduğunu hökm etdi. Bu dörd şey Allaha iman gətirmək, yaxşı əməl sahibi olmaq, haqqı və səbri tövsiyə etməkdir. Çünkü insanın nicatıancaq onun, iman və yaxşı əməllə özünü; nəsihət və irşadla da başqalarını müükəmməlləşdirəndə olur. Beləcə, həm Allah haqqını, həm də qul haqqını yerinə yetirmiş olar. Xüsusilə də, bu dörd şeyin vurgulanmasındaki sərr və hikmət budur.

Beyhəqi “əs-Şuab”ında Əbu Huzeýfənin (r.a) belə rəvayət etdiyini qeyd edir: “Rəsulullahın (s.ə.s) səhabələrindən iki nəfər görüşəndə biri digərinə “vəl-Əsr” surəsini oxumadan və bir-birlərinə salam vermədən ayrılmazdilar”.

MUHƏMMƏDİ QULLUQ DƏRYASININ DAMLASI

HZ. MÖVLANA q.s

Üca Allah Qurani-Kərimdə belə buyurur:

“(Ey insanlar!) Verdiyiniz nəmətlərlə sınamaq üçün sizi yer üzünün varisləri təyin edən, dərəcələrə görə birinizi digərinizdən üstün edən Odur...”
(Ənam, 165)

Bizləri xəlq edən Uca Allaha şükürlər və həmd-sənalar olsun. Haqq Rəsulu Muhəmməd əleyhissalama salətu-salam olsun.

İlahi rəhmətin, ilahi etibarın, ilahi cəzibənin və ən əsası ilahi muradın əsəri olan insan övladı üzərinə qoyulmuş olan məsuliyyət yükünü idrak və təfəkkür etməli, bu rəhmətin isti nəfəsini hiss etməli, bu etibarı lazıminca qiymətləndirməli, bu cəzibəni Rəbbinə yönələn eşq və məhəbbət hissi ilə tamamlamalı, yalnız bundan sonra Rəbbinə vermiş olduğu qulluq əhdini yerinə yetirmə yolunda kövrək addımlarını atmağa çalışmalıdır. İnsanoğlu üçün olduqca ağır, lakin ağır olduğu qədər də şərəfli olan bu yolun yol-

çusu olmaq Aləmlərə Rəhmət olaraq gəndərilmiş Haqq Rəsulu Hz. Muhamməd əleyhissalama sözsüz tabe olmaqla mümkündür. İlahi sırların mükəmməl bir idrak aynası olan Muhəmmədi qulluq dəryasının həqiqi dəyərini anlamaq yalnız bu dəryanın bütövlüyüne sinə açmış öndərləri izləməklə mümkündür. İslam aləminin bənzərsiz söz sahibi, qulluq əri olan Mövlanə Cəlaləddin Ruminin artıq 800 ilə yaxındır ki, bu istiqamətdə Muhəmmədi qulluq sırlarının incə bir dil ilə könüllərdə yuva qurmasına çalışması və buna nail olması gözlər önündədir. Muhəmmədi qulluq dəryasına damlayan Mövlanə damlalarının əmələ gətirdiyi ləpələr sahildə gözləyən neçə-neçə sinələrin qəflət pərdəsini yuyaraq onları da bu dəryanın sakınlərinə çevirməkdədir. Məşhur əsəri olan «Məsnəvi»sində bu məqamları belə dəyərləndirir:

“Məsnəvi Nil suyu kimidir. Misir xalqına qan, Musa qövmünə isə sudur (Musa əleyhissalamin möcüzələrini nəzərdə tutur).

Sözlərim ancaq sənin anlayışın qədərdir. Ah! Sağlam bir anlayışa nə qədər də həsrətəm.

Muhəmmədi qulluq dəryasının mahiyətinə vasil olmanın olduqca ciddi bir qeyrət və istək tələb etdiyini vurğulayan Mövlənə bunları söyləyir:

“Amma mən kimə söz söyləyim. Abi həyat (dirilik yurdu) tərəfinə meyl edən bir canlı haradadır? Bir çətinlik görünçə həmən eşqdən qaçdır. Bu təqdirdə ilahi eşq olaraq bildiyin sadəcə bir isimdir.”

İnsan oğlunun həqiqi səadəti Quran və Sünne ölçüləri ilə qazanılan bir ömür sərmayəsinin özündən savayı başqalarına da əbədi səadətin qapılarını aralayacaq dərəcədə yetərinçə olmasından çox asılıdır. “İnsan özü üçün istədiyini qardaşları üçün də istəmədikcə kamil mənada iman gətirməz” - hədisinin məna dərinliyinə yüklənən Mövlənənin mənliyində yetişdirmək istədiyi məzmun, ümmətin dəndləri ilə əhatələnən kamil bir insan xarakterindən ibarətdir. Bu istiqamətdə həm özünün, həm də Muhəmməd ümmətinin izləyəcəyi qurtuluş yolunun meyarlarını başqalarına da əyan edən Mövlənə bildirir ki, yalnız sinələrdə açılan Quran və Sünne cığırları ilə Muhəmmədi qulluq səadətinə yetişmək olar:

“Canım bədənimdə olduqca Quranın kölgəsiyəm. Mən Allahın seçkin peyğəmbəri Hz. Muhəmmədin (s.ə.s) yolunun torpağıyam. Hər kim bundan başqa məndən bir söz nəql edərsə, ona çox üzülür və bu sözdən də çox üzüntü duyaram”.

Artıq Muhəmmədi (s.ə.s) qulluq dəryasında Mövlənənin hikmət damları ümmana çevrilməyə başlayır. Yaşamış olduğu hallar, izləmiş olduğu hikmət təcəlliləri onun mənəvi təlatümünün dərəcelərini göstərir:

“Hz. Əhməd (yəni Muhəmməd əleyhis-səlam) əgər (Aləmlərə Rəhmət olan) o ulu və uca qanadını açarsa, Cəbrayıl (ə.s) əbədi olaraq özündən keçib gedər. O meracda Tanrı ululuğu ilə Tanrı əhli belə yol tapa

bilməz. Bizim məqamımıza nə bir şəriət sahibi peyğəmbər ucalə bilər, nə mələk, nə də ruh- dedi Rəsulullah, artıq düşünün, anlayın. Ona bənzəri gəlməmiş, nə də gələcəkdir”.

Bu şəkildə hikmət təcəlliləri ilə dolub daşan qəlb aləminin Rəbbindən bir an olsun belə ayrı qalmağına dözməyən Mövlənə bunları söyləyir:

“Ey Peyğəmbərlərin canlarına səadət bağışlayan Allahım. Ya məni yanına çağır, yaxud da lütf et tənəzzül et. Sən könlümə gəl. Kafirlər belə sənin ayrılığına dayanmayaraq “Nə olardı mən də torpaq olaydım” - deyərlər. İmansızlar tərəfində olan bir kafir belə Səndən ayrı dayanamaz ikən Sənə inanınlarin Sənə bağlananların Səndən ayrı düşüncə hali necə olur?”.

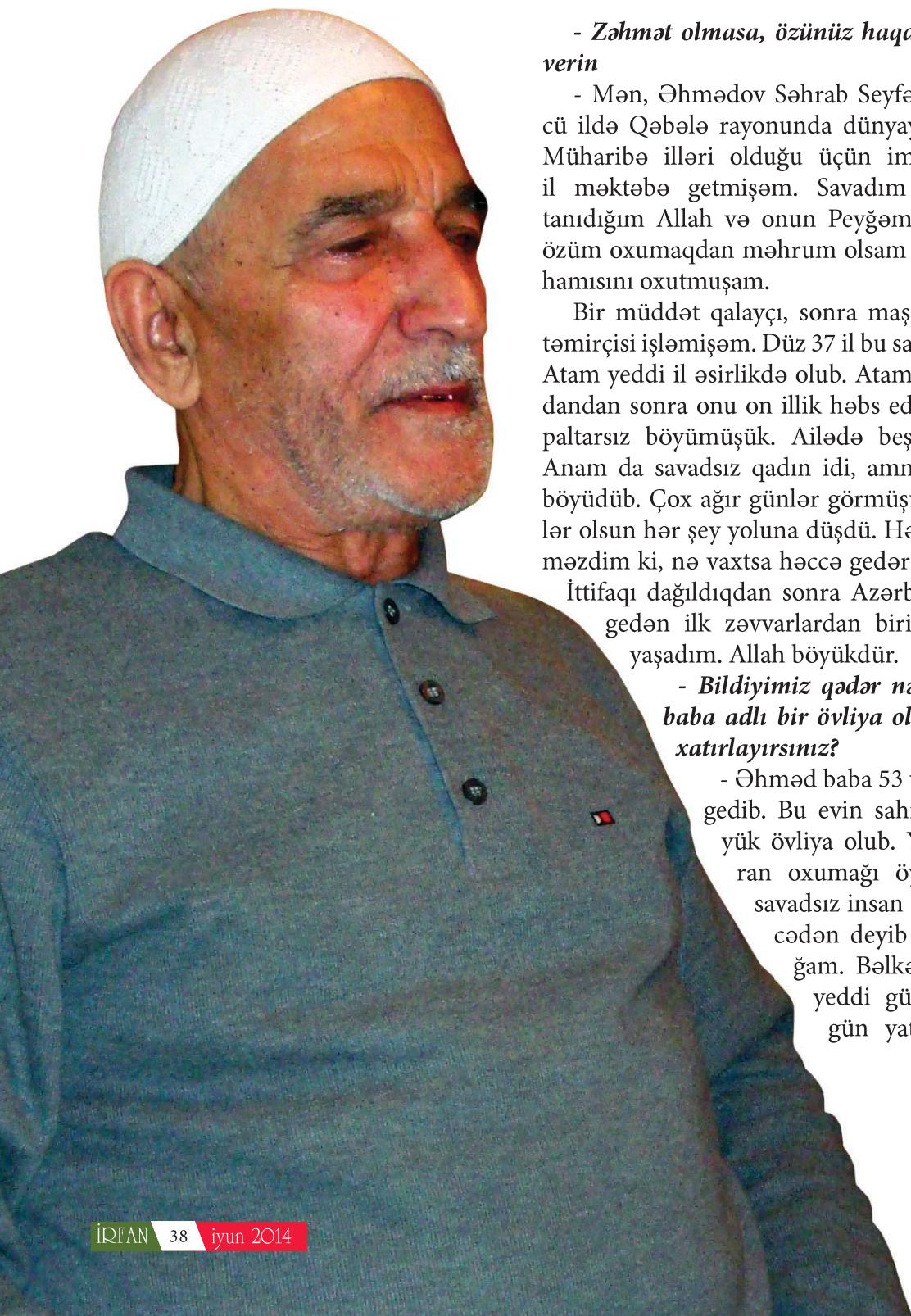
İlahi rəhmət nurlarının müşahidəsi ilə Muhammədi (s.ə.s) qulluq həqiqətini hədəfləyən əzmi və qeyrəti Mövlənəni ümumbəşəri miqyasda kimliyimizdən asılı olmayıaraq hər bir insan üçün izləniləcək bir örnəyə çevirmişdir. Mənliyindəki, vücudundakı eşq atəsi ilə bədən zindanında çırpınan ruhları da alovlanırmış istəyən Mövlənə möhtəşəm dua örnəyində Rəbbimizdən bunları diləməkdədir:

“Ey Malikiül-mülk olan Allahım! Cəmalına müştəq olaraq ictihadla varlıq dəryasından keçmək istəyənləri səlamət və səadətlə fazlu rəhmətinin sahilinə qovuşdur. İlahi cəmalının arzusunda olanları mərhəmət dərmanının sayasında rəhmət və xeyirlə mükafatlandırıb hər birinin qəlb gözünü qeybi əzhar və ənvarın tamaşasıyla nurlandır. Həvə və şəhvət qaranlıqları içində tənha dolaşan gecə yolcularını belə yolu itirməkdən mühafizə eylə.

Ya ilahəl-aləmin! “Enin!” fərmani ilə ruh quşlarımızı yaxalayıb bu torpaq qəlibə həbs etmiş olduğundan onları yenə fəzlükəməlinla bu çətin tələdən xilas edib aləmi qeybi müşahidəyə müvəffəq eylə! Amin!

Qəbələ rayon ağısaqqalı Əhmədov Səhrab: ƏSAS MƏSƏLƏ OXUMAQ DEYİL, ƏMƏL LAZIMDIR!

- Zəhmət olmasa, özünüz haqda qısa məlumat verin

- Mən, Əhmədov Səhrab Seyfəddin oğlu 1933-cü ildə Qəbələ rayonunda dünyaya göz açmışam. Müharibə illəri olduğu üçün imkansızlıqdan üç il məktəbə getmişəm. Savadım yoxdur. Təkcə tanışığım Allah və onun Peygəmbəridir. Düzdür, özüm oxumaqdan məhrum olsam da, övladlarımın hamisini oxutmuşam.

Bir müddət qalayçı, sonra maşın akkumulyator təmirçisi işləmişəm. Düz 37 il bu sahədə işləmişəm. Atam yeddi il əsirlilikdə olub. Atam əsirlilikdən qayıdan sonra onu on illik həbs ediblər. 17 il ac və paltarsız böyümüşük. Ailədə beş uşaq olmuşuq. Anam da savadsız qadın idi, amma bizi halallıqla böyüdüb. Çox ağır günlər görmüşük. Sonra şükür-lər olsun hər şey yoluna düşdü. Hətta ağlıma gətirməzdəm ki, nə vaxtsa həccə gedərəm, amma Sovet

İttifaqı dağıldıqdan sonra Azərbaycandan həccə gedən ilk zəvvarlardan biri olmaq şərəfini yaşadım. Allah böyükdür.

- Bildiyimiz qədər nəslinizdə Əhməd baba adlı bir övliya olub, siz onu necə xatırlayırsınız?

- Əhməd baba 53 yaşında rəhmətə gedib. Bu evin sahibi də odur, böyük övliya olub. Yuxuda ona Qur'an oxumağı öyrədiblər. O da savadsız insan olub. Özü əvvəlcədən deyib ki, mən yatacağam. Bəlkə bir gün, bəlkə yeddi gün, bəlkə də 40 gün yatdım. Hər kəsə

tapşırıb: “Əgər mən yatsam, heç kəs məni yuxudan oyatmasın”. Yatıb üç gündən sonra yuxudan oyanıb. Əhməd Baba bir gün səfərə hazırlaşır. Atası soruşur:

- Ay oğul, hara gedirsen.

Deyir:

- Kürdəmirə gedirəm, mənə Quran öyrədən şeyxə xidmət edəcəyəm.

Atasının xeyir-duası ilə yola düşür. Mindiyi at onu düz həmin şeyxin qapısına gətirir. Şeyx də qabaqcadan gəlişini hiss edib yoldaşına deyir ki, qonağımız gələcək, hazırlıq gör.

Əhməd baba düz dörd il o şeyxə xidmət edir. Dörd ildən sonra Şeyx babama deyir ki, oğul get artıq evinə. Sonra o adam Kürdəmirdən köçüb Qəbələnin Hacallı kəndinə gəlir və yay aylarında da Duruca kəndində qalır. Şeyxin Durucaya çəkdirdiyi sudan indi də istifadə edirlər. Həmçinin yaylağa da yol çəkdirib. İndinin özündə həmin yol Durucanın içindən keçir. Şeyx olənə yaxın yaxınlarına deyir ki, gedin mənə Durucaya çəkdirdiyim sudan gətirin. Bir nəfər atla gedib onun çəkdirdiyi sudan yox, Durucanın ayağın-dakı bulaqdan su götürür, gətirir şeyxə. Suyu içib həmin adama deyir ki, bu su mənim çəkdirdiyim sudan deyil.

- *Ailəda, nəsildə belə qəribəliklər çox olub ümumiyyətlə?*

- Belə şeylərə çox şahid olmuşuq. Yadıma gəlir, mən balaca olanda bacım gecə yuxuda ağlayırdı. Atam hələ əsirlikdə idi. Anam bacımdan nə üçün ağladığını çox soruşurdu. O isə sualımızı cavabsız qoyurdu. Nəhayət, bir gün dedi ki, yuxuda nurani bir kişi gəlib mənə Quran öyrədir. Bir səhər yuxudan durdu və bütün ərəb hərflərini əzbər yazdı. Amma bu sərrin üstünü açdığı üçün bir daha o nurani kişini yuxuda görmədi. Allahın bu cür hikmətləri var.

- *Qəbələ rayonunda böyük din xadımları olub, onlardan kimləri tanıyırsınız?*

Yadıma gəlir, mən balaca olanda bacım gecə yuxuda ağlayırdı. Atam hələ əsirlikdə idi. Anam bacımdan nə üçün ağladığını çox soruşurdu. O isə sualımızı cavabsız qoyurdu. Nəhayət, bir gün dedi ki, yuxuda nurani bir kişi gəlib mənə Quran öyrədir. Bir səhər yuxudan durdu və bütün ərəb hərflərini əzbər yazdı. Amma bu sərrin üstünü açdığı üçün bir daha o nurani kişini yuxuda görmədi.

Allahın bu cür hikmətləri var.

- Molla Abdüləziz və Molla Eyyub dayı var idi. Onların dini savadları çox yaxşı idi. Şövkət baba, Əhməd baba var idi. Əhməd baba həmişə bizə gəlib Quranı xətm edərdi. Bir də Yəhya Əfəndi var idi. Yəhya Əfəndi rus dili müəllimi işləyirdi. Yəhya Əfəndi söhbət edib danışındı ki, ruslar allahsızlıq vəsiqəsi paylayırdılar. Mən də sevincək gedib birini alıb gətirdim evə. Üstündən bir neçə il keçdi, bir də gördüm ki, uçurumun zirvəsindəyəm. Allaha yalvarıb-yaxarıb tövbə edib günahımın bağışlanması üçün üç il oruc tutacağımı söz verdim. O, üç il fasıləsiz olaraq oruc tutandan sonra sizə gəldim. Hər gün sübh namazında onların adını çəkib rəhmət oxuyuram

- *Qeyd etdiyiniz kimi, atanız böyük din xadimi olub. Onun haqqında bir az da danışın mümkünsə.*

- Atam Quranı çox gözəl bilirdi. Hər gün sübh namazdan sonra “Yasin” surəsini oxuyurdu. Savadlı adam idi. Çox kitab oxuyurdu. Onun Əlyazma kitabları indi də durur. Azadlığa çıxandan sonra camaata dini xidmətlə məşğul olub. O vaxtlar hökumət onu çox çağırırdı ki, iş versin. O isə rusları sevmirdi. Atam ömrünün axırına qədər dini işlərlə məşğul olub. Elə mənim

uşaqlarına da Quran oxumağı o öyrədib. 1979-cü ildə rəhmətə gedib, həyatda 82 il yaşayıb. Atam haqqında şahid olduğum belə bir hadisə var:

Qonşuluqda Həsən adlı televezor usta-sı var idi. Mənimlə eyni sexdə işləyirdi. Günlərin bir günü Həsən ağacdan yixılır və omба sümüyünü sindirir. Həkimlər buna vaxt qoyurlar ki, altı ay gərək yataq şəraitində qalsın və ayağa durmasın. Onu ziyarətə getmişdim. Məni görüb təsirləndi və ağlamağa başladı. Dedim ki, ay Həsən, Allahdan ümidiñi üzmə. Allah böyükdür.

Üstündən bir-iki gün keçdi və mənə dedilər ki, Həsən səni çağırır. İnana bilmədim ki, Həsən bu tezliklə ayağa durar. Axi altı ay yatmalı deyildi? Maşını oğlu sürürdü, Həsən də arxada əyləşmişdi. Yاخınlaşışib görüşdüm. Dedi ki, sən yanına gəlib-gedəndən sonra atan yuxuma girdi və məni üç dəfə bu yaşadığınız evin başına fırlatdı. Sonra mənə dedi ki, bu evdə əsa var, onu Səhrabdan istə. İki həftə həmin əsa ilə gəzərsən, sonra işə çıxarsan. Gəlmışəm o əsanı aparmağa.

Həmin əsa da bizə babamdan qalıb. Gətirib verdim. İki həftə əsa ilə gəzəndən sonra işə çıxdı. Bizim qonşu kənddən bir qadının oğlu vardı, yeriyə bilmirdi. Yuxuda qadına deyərlər ki, sən bu uşağı Hacı Səhrabin evinə apar, qadın əhəmiyyət verməz. Ertəsi gün yuxuda bir də deyərlər ki, uşağı onlara apar. Yenə inanmaz. Üçüncü dəfə də eyni yuxunu görəndən sonra uşağı götürüb bizə gətirər, amma mən evdə olmaram. Bir neçə dəqiqə bizdə qalandan sonra uşaq bizdə ayaq açıb yeriməyə başlayıb. Bunlar atamın, babamın kəramətləridir. Allahın bu cür hikmətləri var.

- İrfan oxucularına nə tövsiyə edirsiniz?

- İrfan oxucularına tövsiyəm odur ki, oxuduqlarına əməl eləsinlər. Günlərin bir günü tanıdığım adamlardan biri mənə dedi ki, Quranı iki kərə oxumuşam, artıq üçüncü dəfə oxuyuram. Mən də ona dedim ki, bu sənə əziyyətdən başqa bir şey deyil. 30 ildir ki, usta işlətmisən, hələ də haqqını verməmisən. Onsuz da onu oxumaqdən sənə bir fayda yoxdur. Tövsiyə edirəm ki, hamı oxuduqlarına əməl etsin

Ölüyə Quran oxumaq

Dini sahədə aktual məsələlərdən biri də ölüyə Quran oxumağın yeridir. Əslində bu haqda məsələyə yanaşma tərzi nəticəyə aparan yoldur. Ona görə də bu sual ətrafında dönüb dolaşan mənə və mahiyyət ölüyə Quranın oxunması yox, oxunan Qurandan olan səvabın ölüyə bağışlanmasıdır. Quranı Kərim tilavəti ilə ibadət edilən və oxunması ilə savab əldə edilən kitabdır. Peyğəmbər (s.ə.s) buyurur ki, Qurandan tək bir hərf oxuyana belə bir səvab vardır. Hər səvab on misliylə qiymətləndirilər. (Tirmizi, Səvəbul-Quran, 16.) Məsələ burasındadır ki, əgər Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) səhabənin istəyi üzərinə ölü adına verilən sədəqəyə, ölü adına kəsilən qurbana, ölü adına tutulan oruca, ölü adına qılınan namaza, ölü adına edilən həccə, ölü adına edilən duaya icazə verərkən bunların səvabı ölüyə çatırsa, ölü üçün niyyət edərək oxunan Quranın bu savabı niyə çatmasın!?

Hər şeydən əvvəl ölü savab əhlidir. Çünkü, Rəsulullah (s.ə.s) belə buyurmuşdur: “İnsan ölüncə, üç əməli xaricində bütüñ əməllərinin səvabı kəsilər: 1. Sədəqəyi-cariyə,

(b-i-
r i n i n
ölümündən
sonra da davam edən
və Allah rızası üçün insanların istifadəsinə<sup>qoyub getdiyi sədəqə). 2. İstifadə edilən
elm, 3. Arxasından dua edən xeyirli övlad.”<sup>(Müslim, Vəsiyyət, 14; Əbu Davud, Vasaya
14; Tirmizi, Əhkam 36; Nəsai, Vasaya,
8.) Bunlar göstərir ki, ölenin bu üç əməli
dünyadılmış kimi ona savab yazılımasına
davam edər. Onun bu üç əməli xaricində
dünyada qalan özünün heç bir əməli səvab
gətirməz. Başqasının əməlindən ölüyə olan
səvaba gəlinçə, bu haqda ayə və hədislərdə
deyilir:</sup></sup>

1. Ölüyə dua etmək

Qurani-Kərimdə ölmüşlər üçün dua edib, onlar üçün Allahdan əfv və istigfar dilənməsi haqda deyilir: “Onlardan sonra gələnlər belə deyirlər: “Ey Rəbbimiz! Bizi və bizdən əvvəlki iman gətirmiş (din) qardaşlarımızı bağışla. Bizim qəlblərimizdə iman gətirənlərə qarşı kinə (həsədə) yer vermə. Ey Rəbbimiz!

Sən, həqiqətən, şəfqətlisən, mərhəmətlisən!" (Həşr, 59/10)

Əbu Hüreyrədən rəvayət edilir ki, Peyğəmbər (s.ə.s) Həbəş kralı Nəcaşinin ölüm xəbərini öldürdü gündə xəbər verdi və “Qardaşınız üçün (Allahdan) bağışlanma diləyin” dedi və başqa bir şey danışmadı. (Buxari, Cənaiz, 4, 55, 61, 65, Menaqibul-Ənsar 38; Müslüm, Cənaiz 62, 63; Nəsai, Cənaiz, 76.)

Ölən bir müsəlmanın meyit namazında oxunan “cənazə duası” (Müslüm, Cənaiz 86; Tirmizi, Cənaiz 38; Nəsai, Cənaiz 77.), qəbiristana girəndə ölülərə edilən dua Həzrət Peyğəmbərin sünneti olaraq davam edib gələn bir duadır ki, bunun məğz və mahiyyəti ölenin aqibəti üçün Allahdan istiğfar və əfv diləməkdir. Eyni zamanda Əbu Hüreyrənin rəvayət etdiyinə görə Allah Rəsulu (s.ə.s) buyurmuşdur ki, ölü üzərinə namaz qıldığınızda ona ixtisas dua edin. (Əbu Davud, Cənaiz 60; İbn Macə, Cənaiz 23,)

2. Ölü üçün sədəqə vermək

Ölü üçün savabı çatan bir digər əməl onun adına sədəqə verməkdir ki, Buxari hədisində Həzrət Aişənin (r.a) Peyğəmbər dən (s.ə.s) rəvayət etdiyinə görə bir adam gələrək əleyhissalama belə dedi:

- *Ey Allahın elçisi! Anam qəfildən öldü, vəsiyyət də edə bilmədi. Zəmn edirəm ki, demiş olsa idi sədəqə verilməsini vəsiyyət edərdi. Əcaba onun adına mən sədəqə versəm, anama savab olar mı? dedi. Həzrət Peyğəmbər əleyhissalam:*

- *Bəli! cavabını verdi.* (Buxari, Cənaiz, 95; Vəsaya, 19; Müslüm, Zəkat, 51; Vəsiyyə, 12, 13; Əbu Davud, Vəsaya, 15; Nesai, Vəsaya, 7.)

3. Ölü üçün oruc tutmaq

Süleyman ibn Büreydə babası Büreydədən (r.a) rəvayət edir ki, bu eyni zamanda Həzrət Peyğəmbərin ictihadlarının-

dan biri hesab edilir. Bir qadın Rəsulullah (s.ə.s.) geldi və “Ey Allahın Rəsulu, anam üzərində oruc borcu olduğu halda vəfat etdi” dedi. Rəsulullah (s.ə.s):

- *Ananın əvəzinə oruc tut, buyurdu.* (Buxari, Savm, 42; Müslüm, Savm, 156; Əbu Davud, Əyman, 25; Tirmizi, Savm, 22; Nəsai, Vəsaya, 8, 9, Əyman 34, 35; İbn Macə, Siyam, 51, Kəffarat, 19; Əhməd b. Hənbəl, 1/224,227,258,362.)

Buxarinin digər bir hədisində isə, Abdullah ibn Abbasın belə rəvayət etdiyi qeyd edilir ki, bir adam, Peyğəmbər əleyhissalama gəlib (ona):

- *Ey Allahın rəsulu! Anam, üzərində bir ay oruc (borcu) olduğu halda öldü. Onun yerinə bu orucu qəza edə bilərəmmi?* -deyə soruşdu. Rəsulullah (s.ə.s):

- *Bəli, (qəza et)! Çünkü Allaha olan borc, ödənməyə daha layiqdir!* deyə cavab verdi. (Buxari, Savm, 42) Bu mövzuda rəvayət edilmiş hədislər çoxdur. (Bax; Müslüm, Savm, 156; Əbu Davud, Əyman, 25; Tirmizi, Savm, 22.) Rəvayətlər ölükdən sonra hər hansı bir əməlin savabının ölenin adına olması niyyəti ilə işlənib işlənməyəcəyinin açıq dəlilidir. Hərçənd, hədisin hökmü haqqında İbn Həzm birbaşa oruc tutulacağını desə də, xüsusilə İmam Şafei, İmam Əbu Hərifə və İmam Malik ölenin bədən ilə yerinə yetirməsini nəzr etdiyi bir ibadətin başqası tərəfindən ifa edilməsinə qarşı çıxaraq, ancaq onun adına sədəqə verə və kasiblara yemək (ehsan) edə biləcəyini demişdirlər. Çünkü Abdullah ibn Ömərdən gələn bir rəvayətdə Həzrət Peyğəmbərin: “*Bir nəfər üzərində ramazan orucu olduğu halda ölərsə, onun üçün hər gün əvəzində bir kasib doyuzdursun.*” (İbn Macə, Siyam, 50; Tirmizi, Savm, 23.) Həzrət Aişədən rəvayət edilən hədisdə isə: “*Ölüləriniz üçün oruc tutmayın, onların adına yemək yedirin (sədəqə/ehsan verin)*” buyurmuşdur. (Tirmizi, Savm, 23; İbn Macə, Savm, 50;

Beyhəqi, Sünən, IV/257.) Həmçinin Abdullah ibn Ömərdən rəvayət edildi ki, Allah Rəsulu “Sizdən biri, üzərində Ramazan orucu borcu olduğu halda ölərsə, onun üçün hər günün əvəzinə bir kəsib doyursun” buyurdu. (Tirmizi, Savm 23, İbn Macə, Sıyam 50.)

4. Ölü üçün qurban kəsmək

Ölü adına qurban kəsərək, təsəddüq edib savabı ölüyə bağışlana bilər. Hanəş (r.a) deyir: “Hz. Əlini (r.a) gördüm, iki qoç kəsmişdi. “Dedi ki, “Biri özüm üçün, digəri Rəsulullah (s.ə.s) üçün” və əlavə etdi: “Rəsulullah (s.ə.s.) belə vəsiyyət etdi. Mən (həyatda olduğum müddətdə) əbədiyyən bunu tərk etməyəcəyəm.” (Tirmizi, Dahaya, 2; Əbu Davud, Dahaya, 2.) Hz. Əlinin (r.a) kəsdiyi bu qurban Rəsulullahın (s.ə.s) vəfatından sonradır. Əbu Davud da bu hədisin bab başlığına “Ölü adına qurban” demişdir.

Bunlarla yanaşı ölüünün borcunun ödənilməsi (Tirmizi, Cənaiz, 76; İbn Macə, Sədaqət, 12.), **ölü adına həcc edilməsi** (Müslim, Sahih, Sıyam, 27.) və sair kimi hədislər bir başqası tərəfindən hər nəyin olarsa olsun savabını ölüyə bağışlana biləcəyini göstərir. Qurani-Kərimə gəlincə, Yasin surəsinin 70-ci ayəsindəki “(ölülərə yox) dirilər üçündür” ayəsində iman və hidayət baxımından xəbərdarlığın ölülərlə nə əlaqəsi ola bilər? Bu ayənin muradı Qurandan olan savaba və ölü üçün duaya dəlil olmaz. Belə olsayıdı sadalanan ayə və hədislərə zidd olardı. Həmçinin Peyğəmbərimizin: “Ölülərinizə Yasin surəsini oxuyun.” hədisinə (İbn Macə, Cənaiz, 24; Əbu Davud, Cənaiz, 4.) zəif deyirlər. Uləma nəzdində uydurma şərtləri olmayan hədisi rədd etmək, hədis uydurmaq qədər günah sayılır. Bu hədisə zəif deyənlərə gəlincə, heç kim buna zidd heç bir rəvayət gətirməmişdir. Elə isə, (zəif də olsa) var olanı yox, olmayan bir şeyi dindənmiş kimi göstərmək bidətdir!

MƏLƏKLƏR QURANI DİNLƏYİRLƏR

Hz. Üseyd bir gecə sərilmis xurmalarını gözləyərkən “Bəqərə” surəsini oxumağa başlayır. Tam bu əsnada yaxınında olan atı şahə qalxır. O, Quran oxumağa ara verəndə atın sakınləşdiyini görür. Qaldığı yerdən Quran oxumağa davam edəndə at yenidən şahə qalxdığını gördü. Atın yanında yatan olan oğlu Yəhyanı yada salan Hz. Üseyd oxumasını tamamilə kəsib atıb yanına gedir. O əsnada başını qaldırıb yuxarı baxır. Atın üst tərəfində bəyaz buludlara bənzər bir şeylər görür. Parıldayırdılar. Bir müddətdən sonra gördüyü şeylər göye tərəf çökilib gedir və gözdən itirdi. Bu mənzərədən təsirlənən Hz. Üseyd səhər olanda Peyğəmbərimizin (s.ə.s) hüzuruna gedərək gördüklərini danışır. Peyğəmbərimiz (s.ə.s):

-*Ey Üseyd! Bilirsən, onlar nə idi?*
O, xeyr cavabını verdi. Allah Rəsulu (s.ə.s):

-*Onlar mələklər idi. Qurani-Kərim oxuyanda səni dinləməyə gəlmışdilər. Əgər davam etsəydin səhərə qədər səni dinləyərdilər. Səhər də insanlar onları seyr edərdilər. Onlar da insanlardan gizlənməzdilər*” - deyə buyurdu.

(Buxari, Fəzailul-Quran, 15; Müslim, Müsafirin, 242).

“Heydər Əliyev və Müstəqil Azərbaycan”

Hamımızın Azərbaycan adlı bir vətəni var. Qoynunda dünyaya göz açdığınıza, min bir nemətindən dadib, isti qucağında boy-a-başa çatdığınıza bu əvəz olunmaz diyar azərbaycanlı adını qürur və iftixarla daşıyan hər kəs üçün müqəddəs və ülvidir. Müstəqilliyyin çətin yolları ilə kövrək addımlarını atan anamız Azərbaycan övlad məhəbbətinə və köməyinə daim ehtiyac duyur.

Nizamilər, Füzulilər, Xətayılər, Cavansırlər, Babəklər, Tağıyevlər, Əliyevlər, Mübarizlər yetirən ana vətənim Azərbaycandır. O, mənim canımdır, varlığımdır, hər şeyimdir.

*“Can demişik anaya can, vətənə can
Bəlkə də elə can sözündən yaranmışdır
Azərbaycan!”*

Bəli, mənim Azərbaycanımın adında olan “can” sözü hər ölkənin adında yoxdur. Vətənimiz bizə həmişə can deyib, biz də vətənimizi canımız qədər sevirik. Torpaq o zaman vətən olur ki, onu canı qədər sevən vətəndaşı olsun, torpaq o zaman vətən olur ki, onu qoruyan övladları olsun, torpaq o zaman vətən olur ki, onun çıçəklənməsi, dünyada tanınması üçün gecəsini gündüzünə qatan oğul və qızları olsun.

Xoşbəxt gələcəyimizin uzaqgörən bələdçisi, görkəmli şəxsiyyət, vətənimizin, millətimizin gələcəyini canından əziz bilən ulu öndərimiz Heydər Əlirza oğlu Əliyevin bu sözlərini həmişə xatırlayıram: “Mən həmişə fəxr etmişəm, bu gün də fəxr edirəm ki, mən azərbaycanlıyam!”

Ulu öndər Heydər Əliyev bu sözləri necə də qürur və fəxarətlə söyləmişdir. Dünyanın ən böyük azərbaycanlısı azərbaycanlı olmasından daim iftixar hissi duydurdu. Heydər Əliyev doğma Azərbaycanı təkcə böyük məhəbbətlə sevmirdi, həm də onun inkişafı, çıçəklənməsi yolunda dinclik bilmədən çalışırdı. O, bizim üçün vətəni sevmək nümunəsidir. O, bizim üçün sevdiyin vətənə layiqli övlad olmaq nümunəsidir. O, bizim üçün millətlə, xalqla fəxr etmək, daim onların yüksəlməsinə, sevilməsinə çalışmaq nümunəsidir.

Heydər Əliyev əsl vətənpərvər idi. Onun ürəyi xalqı ilə döyüdü. Müstəqiliyimizin iyirmi üç illik tarixi ərzində milli, dünyəvi dövlət quruculuğu yolunu seçən Azərbaycanın bugünü və sabahı üçün olan üç əsas prinsipin ideya istiqamətlərinin - azərbaycanlılıq, millilik və demokratizmi məhz ümummilli lider Heydər Əliyev müəyyənləşdirmişdir. Heydər Əliyev “Xalqın, millətin, insanın öz ana dilindən əziz heç bir şeyi ola bilməz” - kəlamını söyləyərkən millətə öz mənəvi xəzinəsi ilə fəxr etməyi öyrədirdi:

“Günəş doğur elə bil harda çəkilir adın Dosta fəxarət gəlir, gözü kor olur yadin Azərbaycan deyəndə səni düşünürük biz Azadlığı, inamı xalqa sən bağışladın.

Nə qədər Azərbaycan, nə qədər bu millət var

Heydər xalqım deyəcək, xalq Heydər söyləyəcək”.

Böyük tarixi şəxsiyyət Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi 30 ildən artıq dövrə nəzər salsaq, bunu aydın sezə bilərik. Məlumdur ki, Heydər Əliyev respublikamıza müxtəlif ictimai-siyasi formasiyalarda rəhbərlik etmişdir və bu cəhətdən onun Azərbaycana rəhbərlik ilərini iki mərhələyə bölmək mümkündür. Birinci mərhələ 1969-1985-ci illəri əhatə edir. Həmin dövrdə Azərbaycan keçmiş Sovet İttifaqının tərkibində olsa da, Heydər Əliyev ittifaq büdcəsindən respublikamıza daha çox vəsait ayrılması üçün qətiyyət göstərmişdir. Böyük öndərin uzaqqorənliyi bu gün hər birimizdə sevincqarışlıq dərin heyrət doğurur. O, hələ Sovet İttifaqının mövcudluğu şəraitində gələcəyi düşünür, respublikamızın nə vaxtsa müstəqilliyə qovuşacağına inanır və bundan ötrü güclü maddi-texniki baza yaradırı.

Heydər Əliyev ikinci dəfə Azərbaycana respublikamız müstəqillik qazandıqdan sonra 1993-2003-cü illərdə rəhbərlik etmişdir. Böyük öndərin hakimiyyətə gəldiyi dövrdə ölkəmizdə çox ağır vəziyyət hökm sürdü. Ayri-ayrı qüvvələr, nadan siyasetçilər Azərbaycanı vətəndaş qarşıdurmasının astanasına gətirib çıxarmışdilar, müstəqilliyimizin əldən getməsi, ölkənin parçalanması təhlükəsi yaranmışdı. Belə ağır vəziyyətdə xalq öz böyük oğlu Heydər Əliyevi Azərbaycana rəhbərliyə dəvət etdi. Xalqının səsinə səs verən və xalqına arxalanan Heydər Əliyev özünəməxsus müdrikliklə xoşun qarşısını aldı, Azərbaycanı ahəngdar inkişaf reislərinin üstünə çıxartdı.

Buna görə də Heydər Əliyevin adı tarixə digər böyük xidmətləri ilə yanaşı,

ilk növbədə müstəqil Azərbaycanın qurucusu kimi daxil olmuşdur. Onun rəhbərliyi altında keçən illər respublikamız üçün sabitliyin möhkəmlənməsi, iqtisadi çiçəklənmə, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarla, dünya dövlətləri ilə six əməkdaşlıq qurulması, əhalinin rifah halının yaxşılaşması illəri olmuşdur.

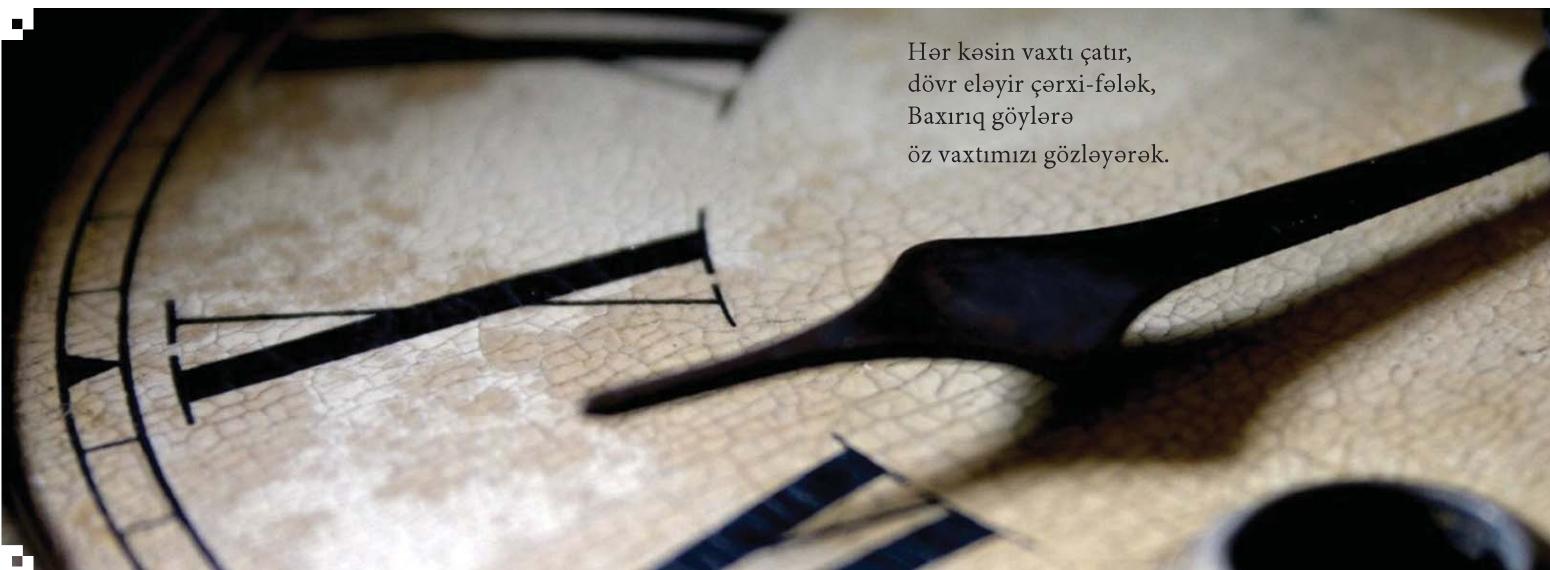
Ümummilli lider Heydər Əliyev üçün ən böyük ağrı xalqın, vətəni ağrısı idi. Məmləkətin ayağına dəyən daş onun qəlibinə dəyirdi. Bu sözləri yazarkən 1990-ci ilin qanlı 20 Yanvar faciəsi yada düşür. Azərbaycanın üstünə qoşun yeridiləndə, günahsız soydaşlarımız qətlə yetiriləndə Heydər Əliyev xalqımıza qarşı törədilən bu ağır cinayətə sakit yanaşa bilmədi. O, təqiblərə, özünə və ailəsinə yönələn təhlükələrə məhəl qoymadan respublikamızın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gələrək ittifaq rəhbərliyinin ağlaşımaz hərəkətlərinə qəti etirazını bildirdi. Həmin dövrdə qapalı həyat tərzi keçirməyə məcbur edilən keçmiş dövlət xadimi və siyasetçi üçün bir addımı atmaq qəhrəmanlığa bərabər idi.

Bəli, Heydər Əliyevin böyüklüyü ilk növbədə onun milliliyində, mənsub olduğu xalqa, adət-ənənələrə bağlılığında, vətənpərvərliyində idi. O, bütün varlığı, duyğuları və düşüncələri ilə sözün müstəqim mənasında əsl azərbaycanlı idi. Heydər Əliyevin həyatsevərliyinin, bitib tükənməyən enerjisinin təməlində ana vətən, doğma Azərbaycan dayanırdı. Bu böyük insan köklərə möhkəm bağlı olduğuna görə güclü, qüdrətli idi. Böyük öndər bütün həyatı və fəaliyyəti boyu xalqını özünə arxa sanmış və özü də xalqa dayaq durmuşdur.

* Baki Şəhər Gənclər və İdman Baş İdarəsi, Gəncliyə Yardım Fondunun birgə təşkilatçılığı ilə “Heydər Əliyev və Müstəqil Azərbaycan” mövzusunda keçirilən yazı müsabiqəsində I yerin qalibi.

ÇƏRXİ-FƏLƏK

Hər kəsin vaxtı çatır,
dövr eləyir çərxi-fələk,
Baxırıq göylərə
öz vaxtımızı gözləyərək.

Görəsən, fələyin çərxi düzmü dö-nür?

Yoxsa onun əyriliyi elə təbi-ətindən qaynaqlanır?

Kimisinə görə düz, kimisinə görə əyri olan bu oxun tilsimi nədədirə, razi qalan da, narazı qalan da günahı atır onun boynuna. Bəs yaxşı gördüyüümüz əyriləri düzəltmək bizim üstümüzə bir vəzifədir, yoxsa yanından baxaraq ötüb keçməliyik? Bəlkə, hər gördüyüümüzdən nəsə dərs çıxartmaliyiq? Deyək ki, bir kasıbin bir inəyi var idi. İnək bir gün girir qonşusunun tarlasına. Nə ki var yeyir orada göyərən yaşıllıqdan. Hadisədən xəbəri olan qonşu inəyi bağlayır öz damına. Mal sahibi nə qədər and-aman eləsə də, qonşusu inəyi geri qaytarır. Haray-həşirə digər qonşular və yoldan keçənlər yiğisirlər. Nə var ki, hər kəs eləcə baş verənlərə baxmaq üçün gəlibmiş. Ağızlarına su alıb olan-

bitəni maraqla izləyirlər. Qonşusuna gücü çatmayan mal sahibi naəlac onu Allaha həvalə edib inəkdən əlini üzür. Bir gün sonra zorba qonşu inəyin boynuna ip salıb aparır bazara. Onu satıb həm bağçasındaki ziyanın əvəzini almaq istəyirdi, həm də artıq qalan pulla həyətinin dörd tərəfinə hündür divar tikdirəsi idi. Tanimadığı təzə sahibinin onu heç öyrəşmədiyi yerlərə dartıb aparmağından narahat olan heyvan ipini dartmağa başlayır. Bazarın girişindəki nalbəndin yanından keçəndə içəridəki nalbənd nə elədisə yanında at iki ayağı üstə şaha qalxıb kişnəməyə başladı. Adamlar onu əldən buraxmamaq üçün qışqır-bağırla bir-birindən kömək isteyirdilər. Bu qarışılıqda türkən inək də ipinin boşaldığını görüb qaçmağa başlayır. Zorba qonşu da düşür inəyin dalınca. İnək bazarın bu başından girib, o biri başından çıxır. Qabağına da nə çıxsə alt-üst edib

aşırdır. Nəticədə bazar sahibi zorba qonşunu məhkəməyə şikayət edir və həm inəyi onun əlindən alır, həm də əlavə olaraq xeyli miqdarda məbləğ ödəyib ziyanın ödənməsini tələb edir...

Hekayəni istədiyimiz qədər uzada bi-

*Məsələ çərxi-fələyə baxış
tərzindədir. Kimisinə görə bu
çərxi-fələk öz-özünə dönür.
Kimisinə görə də bu fələyin
sahibi var və istədiyi an onun
çərxini tərsinə çevirər. O tərsinə
çevirən bir gün torpağın altını
üstünə çevirsə, üstündəkilər
alta gedib altındakılar bir-bir
üstə düzülsə necə olacaq o gün
əliboş qalanların hali? Bizim də
vaxtimız çatmadan yanımızda
götürmək üçün nəsə hazırlasaq
pis olmaz yəqin ki.*

lərik. Bir inək belə qısa ömrü boyunca neçə əldən, neçə evdən necə yerlərə gedib çıxa bilir. Çərxi-fələk dənəndə elə dönür ki, quru odun dura-dura yaş yanır. Və ya yaş odun dura-dura qurusu sönüür. Kimi yiğdiği milyonların səfasını sürə bilmədən gedir, kimi də böyüdüyü bir buzovunun xeyrini görə bilmədən. İslaq sabun kimi sürüşüb əldən-ələ keçən bu məta dolayır bizi fələyin çərxinə, firladır tərsinə. Əslində bir də işin tərəfindən baxmaq lazımdır. Deyirlər ki, insan ya malını özü ilə aparar, ya da onun qarovalçusu olar. Soruşurlar ki, bu necə olur? Cavab verirlər ki, malını xeyirli işlərə xərcləyən, Allah yolunda sərf edən Allahın hüzuruna gedəndə onun xeyrini yanında tapar. Malını özü ilə aparmış olar. Yenə soruşurlar ki, bəs malının qarovalçusu kimdir? Deyirlər ki, o da xərcləmədən mal yiğib sonra da dünyadan köcüb ge-

dəndir. Eləcə öz mirasçılarının malına qarovalçuluq eləmiş olur. Bir peyğəmbər hədisindən aldığım bu səhnə yəqin ki, yuxarıda anlatdıığım qarşıq hekayəni bir az daha mənalı elədi. Fələyin çərxi tərsinə dənmədən bəzi şeyləri fikirləşmək lazımdır. Çünkü o döndükdən sonra çox gec olur. Allah-Təala Həzrət Adəmi cənnətdə xəlq eləmişdi. Burada yeyib-içib rahatlıqla yaşa demişdi. Darıxmasın deyə yanına da Həvva anamızı xəlq elədi. Ancaq insan təbiətidir, bəzən rahatlıq da toxunur insana. Bəzən doğrular da insanı narahat edir ki, niyə bu qədər doğru var. Mütləq bir səhv olmalıdır deyə axtarmağa başlayır, Qurana baxışında da, İslama baxışında da. Həzrət Adəmin bir anlıq xətası ucbatından əlindən cənnət çıxdı. Hansı ki, qədirbilən insanlar bir ömür alını səcdədə, göz yaşları ilə, haramdan çəkinib, iffətini qoruyub, dilini lal saxlayıb, kimisi malını, kimisi də canını fəda edib onu əldə etməyə çalışırlar. Bir inəklə və ya milyonlarla müqayisə edilə bilməyəcək qədər dəyərli və qiymətli bir qazanc. Bunu itirmək, əldən qaçırtmaq nə qədər peşmançılıq gətirər, bunu bir Həzrət Adəm ilə Həvva bilir, bir də biz itirsək biləcəyik. Dünya əhlinin çoxu deyir ki, onsuz da öləcəyik, ölmədən nə ki var faydalanaq, kef çəkək bu dünyada. Heç kim ölümü danmir. Çox azı deyir ki, onsuz da öləcəyik, heç olmasa cəhənnəmə düşməyək. Məsələ çərxi-fələyə baxış tərzindədir. Kimisinə görə bu çərxi-fələk öz-özünə dönür. Kimisinə görə də bu fələyin sahibi var və istədiyi an onun çərxini tərsinə çevirər. O tərsinə çevirən bir gün torpağın altını üstünə çevirsə, üstündəkilər alta gedib altındakılar bir-bir üstə düzülsə necə olacaq o gün əliboş qalanların hali? Bizim də vaxtimız çatmadan yanımızda götürmək üçün nəsə hazırlasaq pis olmaz yəqin ki. Çünkü bu fələyin çərxinə heç etibar yoxdur, nə vaxt çevriləcəyi də heç bilinməz.

SEVGİNİN ƏLAMƏTLƏRİ

1292-1350-ci illərdə yaşayan İbn Qeyyim əl-Cövziyyənin “Rövzətul-muhibbin və nuzhətul-müştəkin” adlı əsəri türk dilinə “Aşıqlər kitabı” adı ilə tərcümə edilmişdir.

Kitabda qeyd olunan “sevginin əlamətləri” başlığı altındaki 20 maddə sifidə tələbələrlə müzakirə olunmuş, hər maddənin Quran, Sünne, səhabə həyatı, alimlər, vəlilər və ədəbiyyatçılardan nümunələr verilərək açıqlanmasına çalışılmışdır. Aşağıda iki nöqtədən sonra başlayan və mötərizə arasında yazılınlar onlarla tələbəmin fikridir. İki nöqtədən əvvəlki cümlələrsə İbn Qayyim əl-Cövziyə addır: Sevginin əlamətləri mövzusu şəhvətin eşq adlandırılıldığı və bir-birinə qarışdırıldığı, yaz məhəbbəti, qış məhəbbəti kimi rəzalətlərin yaşandığı zəmanəmizdə böyük əhəmiyyət kəsb edir.

SEVGİNİN ƏLAMƏTLƏRİ:

1. Yuxudan oyanan kimi qəlbə və dilə gələn ilk şeylə günün sonunda yatağa uzananda qəlbə və dilə gələn son şey sevgilidirsə, sevgi var: (yatmadan əvvəl bismillah, istigfar, ayətol-kürsi, fələq, nas oxunur. Yuxudan duranda bismillah və “oldükdən sonra bizi dirildən Allaha həmd olsun” deyilir).

2. Sevgilinin sözünə qulaq asmaq, can qulağı ilə dinləmək: (İbn Məsud rəvayət edir: Rəsulullah

(s.ə.s) mənə “Quran oxu!”, - dedi. Mən (heyrlətlə) “Sənə nazil olan Quranı sənə (necə) oxuyum?”, - dedim. Belə buyurdu: “Bəli, mən onu başqasından dirləməyi də çox sevirəm”. Nisa surəsinə oxumağa başladım...).

3. Sevgilinin yurdunu, evini, küçəsini, itini sevməkdir: (Kəbəyə hörmətin səbəbi Allahın evi olmasıdır. Həcc surəsində Allah Kəbə haqqında “evim” ifadəsi işlədir. “Allahın nişanələrinə hörmət təqva səbəbilədir”. əl-Həcc, 32).

4. Sevgilinin görüşünə tələsərək getməyə cəhd olunmalıdır: (Namazı vaxtında qılmaq lazımdır. Nisa surəsinin 142-ci ayəsində münafiqlərin namaza qalxarkən tənbəlliklərindən söz açılır).

5. Sevən adam sevdiyinin ayrılığını dözə bilməz, vüsala can atar: (Şəhid olmaq arzusu və Rəsulullahın Rəfiqi-Əlayə (Ən Uca Dosta) qovuşmaq üçün ölümə can atması).

6. Onun əmrlərinə tabe olmaq öz arzu və istəklərini ikinçi plana atmaqdır. Sevənlər 3 cürdür: sevgilisini istəyənlər, sevgilisindən istəyənlər, həm sevgilisini, həm də sevgilisinin istədiyini istər. (ən alisi 3-cüdür): (Təslimiyyət üzrə “qəhrin də xoş, lütfün də”, - deyərək yaşaya bilmək).

7. Sevgilini çox xatırlamaq və hə-

mişə ondan söz açmaqdır: “İnsan ya çox sevdiyindən, ya da çox nifrət etdiyindən danışır. Quranda ən çətin anlarda belə zikri çıxaltmaqdən bəhs olunur. “Ey iman gətirənlər, bir düşmən tayfası ilə qarşılaşığınız zaman sabitqədəm olun və Allahı çox zikr edin ki, xilas ola biləsiniz”. Ənfal, 45).

8. Ona baxarkən baxışları qısqamət və yerə baxmaqdır: (qəlbədə sevgi, həya və ədəb çoxdursa, baxışlar sağa-sola qaçmaz, baş dik durmaz. Usamə b. Şüreyk nəql edir: Rəsulullah səhabələrlə birlikdə ikən yanına getdim. Onlar Rəsulullahın yanında sanki başlarında quş var, hərəkət etsələr uçacaq kimi idilər... (Tirmizi).

9. Sevgilinin dostlarını, qonşularını, xidmətçilərini və onunla bağlı hər şeyi, yemək yediyi qabı, hətta yediklərini də sevməkdir. (Həzrət Ənəs buyurur: “Rəsulullahın çorbadakı balqabaqları seçib yedyini gördüyümdən bəri mən də balqabağı sevi-rəm” (Buxari). Məcnunun Leylinin kendinin köpəyini sevməsi.

10. Onu ziyarətə gedərkən yolların qışalması. (Ayrılarkən də çox qısa da olsa yolun uzanaraq çətinləşməsi: Fərhad Şirin üçün dağdan su gətirdi. Amma sevgi olmadıqdan sonra mətbəxdən bir stəkan su zorla gətirilir).

11. Onu ziyarət etdiyində və ya gördükdə bütün kədər və dərdlərinin yox olması, ayrılanда yenidən başlaması: (Hz Əlinin ayağına girən oxu namazda ikən çıxardin deməsi).

12. Sevgiliylə ilk qarşılaşmada və ya adını eşidəndə dəhşətə düşüb çəş-baş qalmaqdır: Bəra bin Azib nəql edir: “Rəsulullahdan bir məsələ haqda soruşacaqdım. Ancaq onun heybətindən çəkindiyim üçün həmin sualı düz iki ilə verə bildim”.

13. Sevgilinin xoşu gəlməyənləri bə-yənməmək, ona üşyan edilməsindən və qanunlarının tapdanmasından narahat olmaq, yəni qısqanmaqdır: (Allah üçün nifrət etmək prinsipi).

14. Sevgilinin xoşhal olması üçün fə-dakar olması, əlindən gələni etməsi: (Yuxunu yarıda kəsib ibadətə qalxa bilmək, infaq etmək).

15. sevdiyinin istədiyi və sevdiyi bir şeyi nəfsi istəməsə və xoşu gəlməsə də onun da sevib qəbul etməsidir: (Hz. Əbu Bəkr yardım etdiyi Mistah adlı yoxsulun Hz. Aişəyə iftira atanlar arasında olduğunu eşitdikdə yardımlarını kəsdi. “Aranızda olan fəzilət və sərvət sahibləri qohum-əqrəbaya, miskinlərə və Allah yolunda hicrət edənlərə (heç bir şey) verməyəcəklərinə and içməsinlər. (Onları) əvvəl edib, (cəzalandırmaqdən) vaz keçsinlər! Məgər Allahın sizi (günahlarınızı) bağışlamağımı istəmirsiniz? Allah (bəndələrini) bağışlayandır, rəhm edəndir!” (Nur, 22) ayəsi nazil olduqdan sonra Mistaha yardımına davam etdi).

16. Sevənin yalnızlığı və sevgiliylə ün-siyəti və insanlardan uzaqlaşmağı sevməsidir: (Ramazanda etikafa girmək, gecələri əhya etmək. Xalq içinde Haqla bərabər olmaq).

17. Sevgilisinə qarşı qürursuz, boynubükük və alçaqqönüllü olması: (Sevgilisinə qarşı böyüklük, zənginlik, elm və gözəllik iddiasında olmaması. “Ehtiyaclarınızı Rəbbinizdən istəyin. Hətta ayaqqabınızın bağınu da” hədisi. (Tirmizi)).

18. Sevənin nəfəsinin uzanması (uf deməsi), nəfəs alışının sürətli və ahəngsiz olması: (Sanmayın biz sərvət və nam aramaya gəldik. Bu dünyaya bir sevgiliyə ah çəkməyə gəldik (Yenişəhirli Avni bəy)).

19. Sevənin sevdiyindən uzaqlaşdıracaq hər şeyi bir kənara atması, ona yaxınlaşdıracaq olan əməllərə sarılması: (Allah bəs, baqi həvəs / Allah yar, gerisi əgyardır).

20. Sevən ilə sevilənin arasında fərqində olmadan bənzərlik və eyniləşmənin olması: (Qulum nafilə ibadətlərlə mənə yاخınlaşmağa davam edər, nəhayət, sevgimə nail olar. Onu sevdimmi, eşidən qulağı, görən gözü, tutan əli, yeriyən ayağı olaram... (Buxari)).

Nənəmin qədim ətri

Məçi nənəmin əziz xatırəsinə

Nənəmin qırxından beş gün keçmişdi. Üç gün sonra dissertasiyamla bağlı Sankt-Peterburqa qayıdacaqdım. Sağollaşmaq üçün əmimigilə getmişdim. Həmişəki kimi əmidostum bol süfrə açmışdı. Sonra çay içə-icə yası yaxşı yola verdiyimizə görə Allaha şükür elədik.

Söhbət elədiyi yerdə əmim nəyisə qəfildən xatırlayıbmış kimi durub qonşu otağa keçdi. Əlində qara bir çantayla geri qayıtdı. Tanıdım, rəhmətlik Məçi (Məhluqə) nənəmin çantasıydı. Həmişə gələndə ordan alma, tut qurusu, alana (içi qoz və şəkər tozuyla doldurulmuş şaftalı qurusu), konfet, qoğal, kətə çıxardıb bizə verərdi. Tələbəlik vaxtlarında o çantadan pul da çıxardıb mənə verirdi: təqaüdündən verirdi deyə heç cürə qiymirdim, zorla cibimə basırdı, mən də axırda “təslim olurdum”.

Əmim o biri otaqdan gətirdiyi çantanın ağızını açıb mənə uzatdı. “İylə”, - dedi. İylədim. “Aaa” - əvvəl dilləndim, sonra bir

anda qəhər məni
boğdu, özümü
güclə saxladım.

Əmim bunu hiss
eləsə də, özünü görməməzliyə vurdu.
Bir də burnumu çantanın içərisinə salıb
dərindən nəfəs aldım və bir müddət
nəfəsimi saxladım ki, nənəmin son on ildə
Bakıda yaşamasına baxmayaraq, Mehrinin
Lök kəndindən gətirdiyi, həm də nəvələri
üçün artıq Bakıda aldığı almaların, karabəllərin,
meyvə qurularının qarışq ətrini
içimdə saxlayıb. Sonra əmim nənəmin
qırmızı yun şalını gətirdi. Şaldan isə nə-
nəmin təkcə öz ətri gəldi. Yeganə bu
şalda tək Lök kəndinin izi qalmışdı, bu şalı
nənəm orda xeyli geymişdi deyə Bakının
qoxusu hopmamışdı şalın canına.

Dörd ay sonra yeni ili evdəkilərlə bir yerdə qarşılıamaq üçün Bakıya gəldim. Bir neçə gün sonra əmim məni adəti üzrə evlərinə qonaq çağırıldı. Yenə çantamı gətirdi, qoxu azalmışdı. Əmim dedi ki, ancaq lap yaxınlara, - bibilərimə, atama, bir də qardaşımı verir çantanı qoxulamaga. Heç bibi uşaqlarına da vermir ki, qoxu azalar. Tez də çantanın ağızını bağlayıb ağızını kip bağladığı dolaba qoyur ki, nənəmin ətriitməsin. İki gün sonra qoxunun doğurduğu assosiasiya ilə nənəmin qəbri üstünə getdim. "Fatihə" oxudum. Yanvarın sonu Sankt-Peterburqa qayıtdım.

Yay tətilində yenə Bakıya gəldim. Nənəmin çantadakı qoxusu xeyli azalmışdı. Şalda isə o qoxudan heç nə qalmamışdı. Nənəm sanki tamamilə bizdən uzaqlaşırdı. Lök kəndi isə şalla bir yerdə bizi tərk etmişdi.

Sankt-Peterburqa dönməzdən əvvəl yenə nənəmin qəbri üstünə getdim. "Fatihə" oxudum. Aspiranturanın son ilində elmi işimi müdafiə edib, tarix elmləri namizədi oldum. Bir il sonra Bakıya qayıtdım...

Bakıya dönməyimdən on dörd il keçib. Bu illərdə iş-güç, evlənmək, uşaq, qayğılar, sevinc, ağır xəstəlik, kədər və s. olub həyatımda. İndiyə qədər dörd-beş dəfə yuxuma girib nənəm, amma maraqlısı budur ki, bu yuxuların heç birində başqa ölen qohum, ya tanışlarla olduğu kim nənəmi görəndə çəşib ürəyimdə deməmişəm ki, ay nənə, axı sən ölmüsən. Üstəlik, bu yuxularda nənəmin o qırmızı şalının ətri dəyib burnuma...

Sankt-Peterburqdan Bakıya qayıdanan

sonra arada yenə çanta yadına düşürdü, amma tərslikdən əmimgildə olanda "Nə-nəmin o sumkasını gətir iyələyək" demək huşumdan çıxırdı. Düzü, bu illər ərzində heç əmim də çantadan söhbət salmırı.

Hər ilin avqustunda nənəmin vəfat etdiyi gün qəbir üstünə gedirik. Onda da atam qardaşımın yadına salır, qardaşım maşınla gəlib bizi, sonra əmimi evlərindən götürüb bir yerdə gedirik qəbiristanlığa. Və həmin gün qardaşımın maşını xarab olsa, yəqin ki, nə avtobusla, nə də taksi tutub gedərdim qəbiristanlığa, maşınla getmək üçün gələn dəfəyə saxlayardım növbəti ziyanətimi. Halbuki atam bir ilə yaxın qaraciyəriylə bağlı xəstəlikdən əzab çekən, ölümünə bir gün qalmış şiddətlənən ağrılardan dayanmadan inildəyən, artıq çətin nəfəs alan nənəmdən mənə, ən sevimli nəvəsinə öz atası haqqında danışmağı xahiş edəndə, nənəm "Halim yoxdu, a bala" deməmişdi. Mənə ağrılardan inildəyə-inildəyə, hıqqıldaya-hıqqıldaya Təbrizdə müctəhidin naibi olmuş atası Mirmahmuddan danışmışdı.

Son aylar yenə nənəmin qoxusunu xatırlamağa başlamışdım. Özümə söz vermişdim ki, yaxın günlərin birində elə buna görə əmimgilə gedəcəyəm və çantanı soruşacağam. İş elə gətirdi ki, o, bizə gələsi oldu və söhbət vaxtı aydın oldu ki, əmim bir neçə il əvvəl çantanı bibilərimdən hansınasa verib, ha çalışdı hansı bibimə verdiyini yadına salammadı.

Düzü, sonraki günlər beş bibimdən hər birinə zəng etmək problem deyildi mənimçün. Amma zəng eləmədim, evlərində nənəmin çantası olan bibimdə bunu eşitməyi heç istəmirdim: ee, ay Alpay, Məçinin o gözəl iyi sumkasından uçub getdi.

SUPER UĞURLULARIN ORTAQ SİRƏTİ: **MEB**

MEB uğur düsturları adlandırdığım qısaltmalardan biridir. MEB nə deməkdir? **M:Maksimum, E:Elastiklik, B:Bacarığı** deməkdir. Əgər siz böyük uğurlara imza atmış insanlardan soruşsanız: -Sizin uğurlu olmağınızda ən çox hansı xüsusiyyətiniz sizə köməklik edibdir- deyə onların hər biri mütləq sadalayacaqları xüsusiyyətlər arasında MEB-i də əlavə edəcəklər. Onlar bunu, əlbəttə ki, MEB kimi adlandırmır, nə də ki, MEB mənim ixtiram deyil. Mən sadəcə bunu daha yaxşı yadda qalması və maraqlı olması baxımından bu formada işlədirəm. Onlar mütləq sizə deyəcəklər ki, əsas səbəblərdən biri o oldu ki, mən fərqi yoxdur neçə dəfələrnən məğlub oldum, uğursuzluğa uğradım, amma əsla vaz keçmədim. Dönmədim çıxdığım yoldan. Hər dəfə uğursuz olduqda cəhdlərimi sonlandırmağı və başqa hədəflər arxasında getməyi yox, məni hədəfimə aparacaq başqa metodlar, vasitələr tapmağı yoxladım. Həyatda uğursuzlu yaşamayan, məglubiyyəti dadmayan insan yoxdur. Həm ciddi nəiliyyətlərə imza atmış

insanlar, həm orta səviyyədə uğurlu olanlar, həm də ugursuz insanlar, hər kəs dəfələrnən ugursuzluq yaşayırlar. Uğurlu insanları da ugursuzlardan ayıran əsas fərqlərdən biri də məhz bu ugursuzluqlar ardarda gəldikdə onların bunu özlərində necə şərh etdikləri və buna necə reaksiya verdiklərini təyin etməkdir.

Bir qrup insan ugursuz olduğu anda bacarıqsız, istedad baxımından digərlərin-dən zəif olduğunu və gələcəkdə də heç nəyin dəyişməyəcəyini və ugursuzluğun, arzulamadığı bir həyat yaşamanın alın yazuşı olduğunu qəbul edir. Bundan sonra isə həyatını tamamilə kənar təsirlərin nəzarətində yaşayır. Özünə aid olmayan bir həyatı yaşayır, həm də buna mənim həyatimdır deyir.

Başqa bir qrup insanlar da var ki, bunlar üçün ugursuzluq həyatın hava, su kimi lazımlı ingridientidir.

Məhz bu insanlar ugursuzluqlara arzuladıqları zirvələrə gedərkən üstünə basıb yüksəlməli olduqları yol üzərindəki maneələrə pillələr kimi baxırlar. Bu insanlar MEB-i öz həyatlarına tədbiq edən insanlardır. MEB-i özündə formalasdırmayan insanlar ciddi uğurlara da imza ata bilməzlər. Çünkü vaz keçmək ugursuz insanların xüsusiyətləridir, qaliblər vaz keçməyənlərdir daim. Kənardan insanlar onların nəaliyyətlərini əsassız səbəblərə bağlayırlar: şanslıdır, bəxti yaxşı gətirir, day-dayısı var və s. kimi, amma, adətən, onların göz qamaşdırıcı qalibiyyətlərinin arxasında əksəriyyətinin görmədiyi acı təcrübələr, ağır çətinliklər, ümidləri puç edən ugursuz nəticələr dayanır.

Əgər zehnin ekranlarında seyr etdiyin xəyallarını reallaşdırmaq istəyirsənsə, MEB-i özündə formalasdırmalısan. Çıxacağın yolda çətinliklər, ugursuzluqlar, problemlər olacaqsa, sənin də MEB-in

Məglubiyyəti dadmayan insan yoxdur. Həm ciddi nailiyyətlərə imza atmış insanlar, həm orta səviyyədə uğurlu olanlar, həm də ugursuz insanlar, hər kəs dəfələrnən ugursuzluq yaşayırlar. Uğurlu insanları da ugursuzlardan ayıran əsas fərqlərdən biri də məhz bu ugursuzluqlar ardarda gəldikdə onların bunu özlərində necə şərh etdikləri və buna necə reaksiya verdiklərini təyin etməkdir.

olacaq. Bir neçə dəfə böyük inamlı atdığın addım ugursuzluqnan nəticələnsə və bu dəfələrlə təkrar olunsa belə, amma səndə MEB olduqdan sonra bunlar səni yolundan döndərməyəcək, əksinə daha da gücləndirəcək, hər məglubiyyətdən bir çox dərslər öyrənəcəksən. Etdiyin cəhd alınmadıqda durub düşünəcəksən, yeni yollar axtaracaqsan, gah yeriyəcəksən, bəzən qaçacaqsan, bəzən daha ağır əmək sərf edəcəksən, bəzənsə sadəcə dayanıb dua edəcəksən və bir müddət gözləyəcəksən, amma əsla vaz keçməyəcəksən. Su axan bir yerdə suyun qarşısına hər hansı bir əşya at və izlə. Su ilk öncə toplanacaq bir yerdə və daha sonra isə o əşyanın ya sağından, ya solundan, ya da ondan daha çox olub üstündən axmağa davam edəcək.

Uğursuzluq sənə “alınmir, vaz keç” demir, bacararsan, amma başqa cür və yenidən cəhd et deyir.

“Heydər Əliyev və Müstəqil Azərbaycan” mövzusunda keçirilən yazı müsabiqəsinin qalibləri mükafatlandırıldı

Bakı Şəhər Gənclər və İdman Baş İdarəsi, Gəncliyə Yardım Fonduñun birgə təşkilatçılığı ilə “Heydər Əliyev və Müstəqil Azərbaycan” mövzusunda keçirilən yazı müsabiqəsinin qalibləri mükafatlandırıldı.

Tədbirdə çıxış edən Bakı Şəhər Gənclər və İdman Baş İdarəsinin rəisi Raqif Abbasov Heydər Əliyev irsinin gənc nəslə çatdırılmasının vacibliyindən danışdı. Gəncliyə Yardım Fonduñun prezidenti Ahmet Tecim öz çıxışında bildirib ki, bugünkü müstəqil və yüksək templə inkişaf edən

Azərbaycan Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqına ən böyük mirasıdır və bu miras möhtərəm prezidentimiz İlham Əliyevin uğurlu siyasetilə daha da güclənməkdədir.

Daha sonra Prezident Administrasiyası İctimai-siyasi şöbənin məsul işçisi Rasim Mirzəyev çıxış edərək bildirib ki, Bakı Şəhər Gənclər və İdman Baş İdarəsi və Gəncliyə Yardım Fondu tərəfindən keçirilən müsabiqələr gənclərin intellektual səviyyələrinin artırılmasına xidmət edir və elmlı gənclərin formalaşmasına zəmin yaradır.

Sonda müsabiqənin qalibləri və fərqlənən iştirakçılar mükafatlandırılıb.

Qeyd edək ki, müsabiqənin keçirilməsində əsas məqsəd Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 91 illik yubileyinin geniş qeyd olunması, yeniyetmə və gənclərdə milli vətənpərvərlik ruhunun gücləndirilməsi, onların istedad və bacarıqlarının üzə çıxarılmasıdır.

Heydər Əliyevin anadan olmasının 91-ci ildönümü münasibəti ilə sərhəd kəndlərində 650 kənd sakininə yardım paylanıldı

Azərbaycan Respublikası “Gəncliyə Yardım Fondu” 11 may 2014-cü il tarixində Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 91-ci ildönümü münasibəti ilə Baş nazirin müavini, Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri cənab Əli Həsənovun göstərişi əsasında Tovuz rayonu icra hakimiyyəti ilə birgə Tovuz rayonunun sərhəd kəndlərində tədbir həyata keçirmişdir.

Tədbirdə altı yüz əlli kənd sakininə 3 (üç) kq qurban eti və 5 (beş) kq un paylanmasıdır. Bundan əlavə yeni uşaqla dünyaya gəlmış iyirmi ailəyə “uşaq dəsti” hədiyyə edilmişdir.

Hər bir uşaq dəstinin içərisinə 1. bir ədəd çanta, 2. bir ədəd körpə daşıma önlüyü, 3. bir ədəd ədylər, 4. bir ədəd geyim dəsti, 5. bir ədəd dəsmal, 6. bir dəst pampers, 7. bir ədəd yaş salfetka, 8. bir ədəd əmzik, 9. bir ədəd şampun, 10. bir ədəd sabun, 11. bir ədəd körpə daşıma səbəti yerləşdirilmişdir.

Həyata keçirilən tədbirdə ümumilikdə 1950 kq et və 3250 kq un paylanmasıdır.

Eyni zamanda Gəncliyə Yardım Fondu, "Avrasiya Beynəlxalq Araşdırma İnstitutu" ictimai birliliyi ilə birgə həmin bölgədə 100 ailəyə humanitar yardım paylaşmışdır.

Cəbhə bölgəsində yaşayan kənd sakinləri onlara göstərilən diqqət və qayğıya görə dövlət rəhbərliyi başda olmaqla bütün təşkilatçılara öz təşəkkürlərini bildirdilər.

BAŞIMIZ SAĞ OLSUN!

May ayının 13-də Türkiyənin Manisa vilayətinin Soma bölgəsində yerləşən kömür mədənində baş verən yanğın nəticəsində 301 nəfər həyatını itirdi. Baş verən fəlakətə görə ölkədə üç gün yas elan olundu. Sadəcə Türkiyədə deyil, bir çox ölkələrdə, xüsusilə qardaş Azərbaycanda Soma hadisəsi ürək ağrısı ilə yad edildi. Həm dövlət, həm də xalq olaraq Soma fəlakətinin ağrısını yaşadıq. Ölkə prezidentinin qardaş Türkiyəyə ünvanlaşdırığı məktubda deyilirdi: “*Kömür mədənində baş verən qəza məni son dərəcə sarsıdı. Acınızı paylaşır, sizə, həyatını itirənlərin ailələrinə, yaxınlarına və qardaş Türkiyə xalqına şəxsən öz adımdan və Azərbaycan xalqı adından başsağlığı verir, yaralılara şəfa arzulayıram*”. Mayın 16-da, cümə günü bütün ölkə məscidlərində Somada həlak olanların yad edilməsi, cümə xütbəsində xeyir duaların oxunması və qılınan qiyabi cənazə namazları bir daha sübut etdi ki, bir millət iki dövlət olan Azərbaycan və Türkiyə hər zaman kədər və sevinc hissələrini birgə yaşıyır.

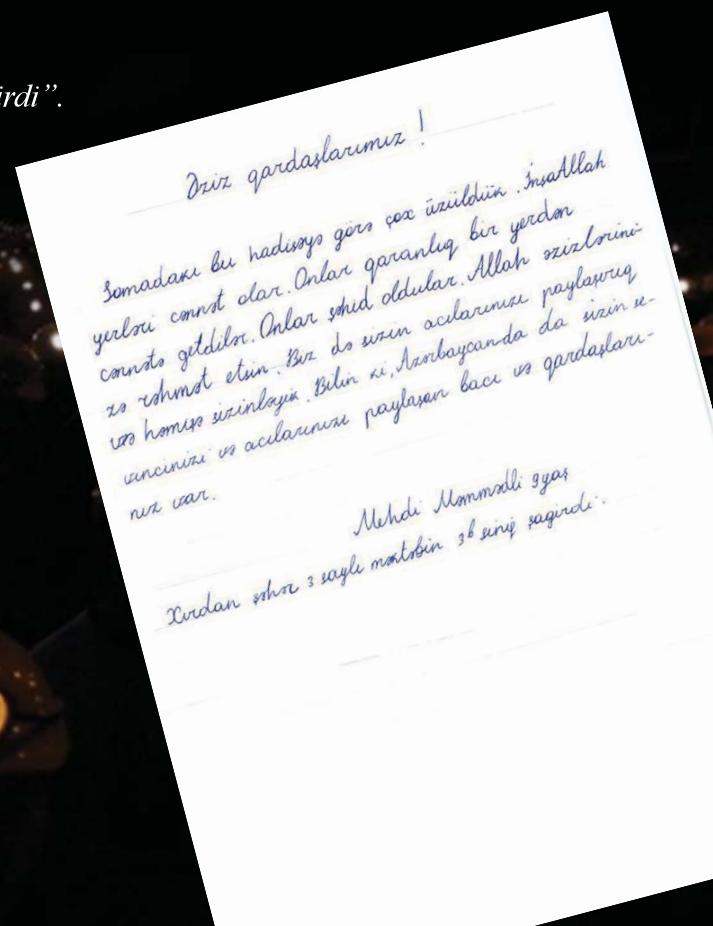
Biz də “İrfan” jurnalı olaraq Manisanın Soma bölgəsində baş verən fəlakətə görə qardaş Türkiyəyə başsağlığı diləyir və azyaşlı oxucumuz tərəfindən türkiyəli qardaşlarımıza ünvanlanan məktubun mətnini təqdim edirik. Qeyd edək ki, məktubu ünvanlayan şagird zərfin arasında öz cibxərcliyindən ayırdığı pulu da yardım olaraq göndərmişdi. Məktubun mətni belə idi:

“Əziz qardaşlarım!

Somadakı bu hadisəyə görə çox üzüldük. İnşallah, yerləri cənnət olar. Onlar qaranlıq bir yerdən cənnətə getdilər. Onlar şəhid oldular. Allah əzizlərinizə rəhmət etsin. Biz də sizin acılarını paylaşıraq və həmişə sizinləyik. Bilin ki, Azərbaycanda da sizin sevincinizi və acılarını paylaşan bacı və qardaşlarınız var.

Mehdi Məmmədli

Xirdalan şəhəri 3 sayılı məktəbin 3b sinif şagirdi”.

Çox rahat tapa
biləcəyiniz ünvan

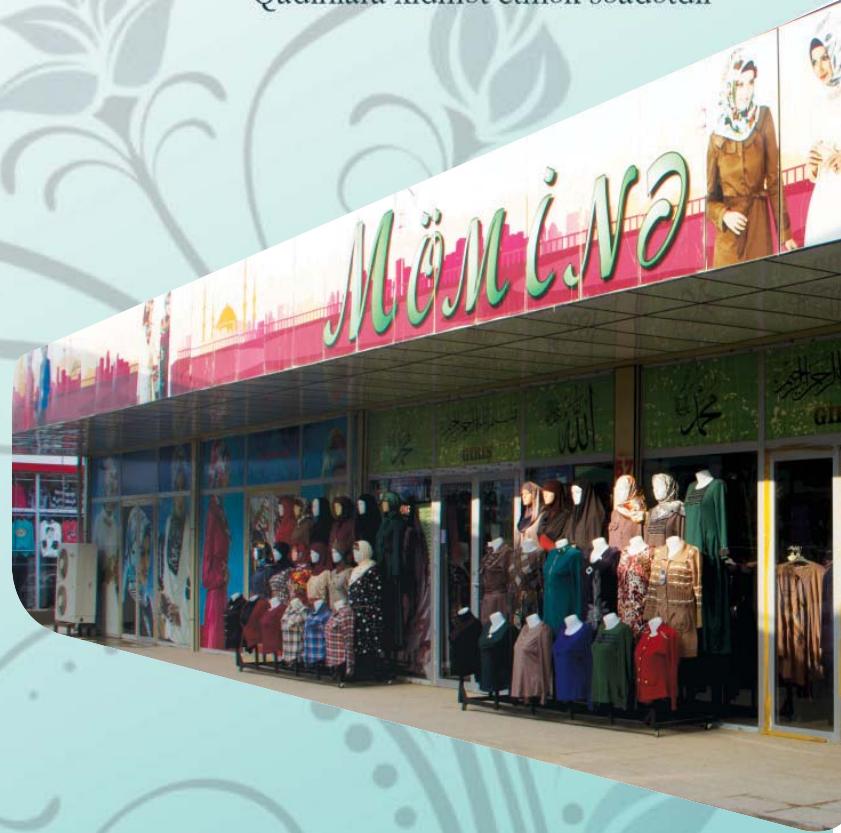
Binə ticarət mərkəzi, 7-ci sıranın qarşısı
Şəhər avtobus dayanacaqlarının yanına

TEL: (012) 408-40-43

Mob: (070 / 055) 208-72-55

MÖMİNƏ

Qadınlara xidmət etmək səadətdir

İRFAN ABUNƏCİLƏRİNƏ
XÜSUSİ ENDİRİM
NƏZƏRDƏ TUTULUR

Topdan və pərakəndə satış

Bizimlə işləmək istəyən mağazalara
satış nümayəndəliyi veriləcək